

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ

Бібліотеки області: віхи історії та тенденції розвитку

*Матеріали науково-практичної
конференції*

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ

УДК 023
ББК 78.381.2
Б 59

Упорядник: Вітенко В. І.,
директор Тернопільської ОУНБ
Науковий редактор: Ліскова О. Г., заступник директора з наукової роботи та інформатизації Тернопільської ОУНБ
Редактор: Жовтко Г. Й.
Комп'ютерний набір та верстка: Жовтко Г. Й., Стахурська С. С.

Бібліотеки області: віхи історії та тенденції розвитку

Матеріали науково-практичної конференції
(2 грудня 2009 року, м. Тернопіль)

Б 59 Бібліотеки області: віхи історії та тенденції розвитку : матеріали науково-практичної конференції (2 грудня 2009 року, м. Тернопіль) / Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; Терноп. обл. від. Укр. бібл. асоц. ; упоряд. В. І. Вітенко ; наук. ред. О. Г. Ліскова ; ред. Г. Й. Жовтко. — Т., 2010. — 144 с.

ISBN 978-966-07-1791-6

У збірнику опубліковано доповіді провідних спеціалістів бібліотечної справи Тернопільщини, представлені на науковій конференції «Бібліотеки області: віхи історії та тенденції розвитку», яка відбулася в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці 2 грудня 2009 року. Автори матеріалів висвітлюють сучасний стан розвитку, різнопланову діяльність книгозбірень та проблеми їх функціонування.

Видання розраховано на бібліотекарів, науковців, викладачів, студентів, а також широкий загал читачів.

УДК 023
ББК 78.381.2

ISBN 978-966-07-1791-6

© Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
Тернопільське обласне відділення Української
бібліотечної асоціації, 2010

Тернопіль
2010

Від упорядника

2 грудня 2009 року Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека провела обласну науково-практичну конференцію «Бібліотеки Тернопільщини: віхи історії та тенденції розвитку», присвячену 70-річчю із часу заснування головної книгозбірні краю.

До участі в конференції запрошувалися керівники, працівники публічних, у тому числі спеціалізованих і спеціальних бібліотек, ветерани бібліотечної справи, працівники архівів, музеїв та краєзнавці області.

Було запропоновано обговорити такі основні теми й проблеми:

1. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека: історія, традиції, динаміка змін та чинники розвитку
2. Просвітництво як гуманітарна місія книг
3. Комплектування фондів бібліотек в умовах фінансової кризи: шляхи розв'язання проблем.
4. Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації.
5. Книгозбірня в новітньому інформаційному середовищі: проблеми, завдання, перспективи.
6. Співпраця бібліотек з іншими закладами культури та освіти в напрямку вивчення історії краю.
7. Бібліотечний маркетинг.
8. Роль книгозбірень у житті місцевої громади.
9. Місія бібліотек в інформаційній інфраструктурі регіону.
10. Обслуговування користувачів: нові підходи, проблеми та перспективи.
11. Підготовка бібліотечних кадрів: реалії й перспективи.

На превеликий жаль, не всі запрошені відгукнулися й надіслали попередньо тези своїх виступів і, як наслідок, багато із запропонованих тем не розкрито.

Матеріали в збірнику подано відповідно до програми конференції.

Григорій Шергей, начальник управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації, заслужений діяч мистецтв України

Відкриття конференції

Вельмишановні працівники бібліотеки, ветерани, гості!

У листопаді 2009 року виповнилося 70 років із часу заснування Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки — головної публічної книгозбірні краю, осередку краєзнавчої бібліографії та просвітницької роботи, науково-методичного центру з питань бібліотекознавства.

Торкаючись проблем святкування річниці установи, слід зазначити, що, відповідно до регламентуючих документів, 70 — не зовсім ювілейна дата, однак ми переконані: обминати її не потрібно. Це — досить вагомий відтинок часу не лише для книгозбірни, а й колективу. За даний період змінилися декілька поколінь бібліотекарів, соціально-економічні та політичні умови та й, зрештою, держава.

Не оцінивши зроблене, не можна збагнути майбутнього. Бібліотеки області, і ваша в першу чергу, довели, що надзвичайно потрібні молодому суспільству як найбільш демократичні, доступні заклади, своєрідні острівці стабільності, довіри й духовності.

Зроблено чимало. Це — більш як півмільйонний фонд документів із різних галузей знань, мільйони книговидач і обслугованих користувачів, грантова діяльність, яка посприяла комп'ютеризації не лише підрозділів бібліотеки, але й центральних книгозбірень у районах області, розробка обласних цільових програм розвитку бібліотечної справи, розширення спектру та якості видавничої продукції, зокрема підготовка та видання ґрунтовних бібліографічних, вебліографічних покажчиків, науково-методичних рекомендацій, інформаційних й аналітичних бюлетенів.

Бібліотека досягла високого рівня надання платних послуг користувачам. Додатково до бюджету лише в 2009 році надійшло понад 70 тисяч гривень. За рахунок спонсорських та міжнародних благодійних організацій технічний парк установи поповнився 5 персональними комп'ютерами.

Із здобуттям незалежності нашої держави працівники книгозбірні активно брали участь у пробудженні національної свідомості земляків: популяризували матеріали краєзнавчого характеру, сприяли пове-

рненню із забуття багатьох імен з історії, культури краю, висвітлювали маловідомі сторінки національно-визвольного руху на Тернопіллі.

За 70 років ОУНБ неодноразово змінювала свою назву, статус, підпорядкування, але завжди залишалася вірною ідеалам просвітництва та гуманізму, служінню її величності Книзі.

Хочеться зазначити, що колектив бібліотеки дружний, підтримує добрі традиції та вшановує своїх ветеранів. Приємно бачити в цьому залі колишнього директора книгозбірні — Черпитяк Надію Миколаївну, яка бере участь у науково-практичній конференції.

Тернопільська ОУНБ впевнено крокує в майбутнє, удосконалює якість та оперативність бібліотечних послуг, підтримує потужні онлайн-ресурси в мережі Інтернет, працює над створенням електронних каталогів і повнотекстових баз даних.

Своєрідним підсумком роботи фахівців багатьох поколінь став представлений Вашій увазі в чудовому поліграфічному оформленні бібліографічний покажчик «Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека: 1939—2009 роки».

Сьогодні, шановні працівники бібліотеки, говорячи Вам слова глибокої вдячності за благородну працю з книгою та читачем, дозволяю мені за дорученням міністра виконати приємну місію — вручити колективу Почесну грамоту Міністерства культури та туризму України за вагомий внесок у створення духовних цінностей, значні досягнення в розвитку бібліотечної справи та високу професійну майстерність.

Бажаю Вам успіхів у роботі, нових досягнень та перемог, щоб сповнювалися Ваші мрії й бажання. Здоров'я Вам і Вашим родинам.

Віримо, що нову, сучасну бібліотеку буде збудовано.

Ще раз зі святом!

Василь Вітенко, директор Тернопільської ОУНБ

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека: віхи історії, розвиток та сьогодення

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ТОУНБ) є невід'ємною частиною бібліотечної системи України — інформаційним, культурним, освітнім закладом, центральним обласним сховищем творів друку, одержувачем обов'язкового обласного безоплатного примірника видань, депозитарієм краєзнавчої літератури, осеред-

ком книгообміну, краєзнавчої бібліографії, регіональним науково-дослідним і методичним центром із проблем прогнозування та розвитку бібліотечної діяльності. Книгозбірня, як науково-просвітницька інституція, забезпечує загальнодоступність своїх фондів і повноту інформації про їх склад для користувачів.

Відродження культури нації немислиме без самовідданої праці установ, у яких зберігаються книжкові скарби. Вони передають естафету людської мудрості від покоління до покоління.

Процесу створення бібліотек у нашому краї передувало книгописання та книгодрукування, витоки якого сягають княжої доби та розквіту Галицько-Волинського князівства.

Книгодрукування виникло в монастирях і лаврах, що діяли на території Галичини в різні часи. Зокрема, у XVII ст. першим започаткував друкарство в Почаєві відомий проповідник того часу Кирило-Транквіліон Ставровецький, який написав єретичний труд «Зерцало богословія». У 1732 році розпочала свою роботу Почаївська друкарня. У 1735 році тут побачила світ перша поважна книжка — «Служебник», присвячена фундаторові друкарні — єпископу Рудницькому.

Крім церковних, монастирських, шкільних, значні бібліотеки нагромаджувалися при князівських дворах. Ми не можемо не згадати велику книгозбірню князів Збаразьких та Вишневецьких, що століттями зберігалася у Вишневецькому замку. Князі Вишневецькі, Мнішки, Потоцькі збрали у своїх палатах цінну колекцію документів, що налічувала близько 15 тисяч томів різними мовами, серед яких було чимало стародруків, древніх рукописів, рідкісної літератури та книг місцевої історії. Пізніше бібліотеку купив і вивіз до Києва граф Толь. Після 1948 року її перевезено до Москви й про подальшу долю не відомо.

Витоки історії книгозбірні як публічного закладу, що надає в безкоштовне користування літературу для потреб місцевої громади, безпосередньо пов'язані зі створенням та функціонуванням у Тернополі громадських бібліотек.

Достовірно відомо про діяльність у 60—70 роках XVIII ст. бібліотек демократичної молодіжної організації гімназійної молоді Східної Галичини «Громада», яка стала основою українського відродження. Тернопільська гімназія та тернопільська «Громада» були чи не першими в цьому сенсі.

За згадками очевидців, колекція книг тернопільської «Громади» була доволі великою. Вона містилася в одній великій шафі. Серед видань особливе місце займала тодішня українська література, зокрема твори Шевченка, Квітки-Основ'яненка, Котляревського, Стороженка, «Чорна Рада», «Записки о Южной Руси», «Хмельниччина» Куліша, а також періодична преса галицько-руських видавництв «Русь», «Мета», «Нива», «Вечерниці» та ін. Крім цього, були книги польські та німецькі, переважно класиків цих літератур.

Особливу сторінку в історії краю займає створення та діяльність бібліотек і читалень громадського товариства «Просвіта», яке зародилося в Галичині на протигагу антиукраїнським течіям у культурному житті: з одного боку колонізаторській, підтримуваній цісарською владою, та з іншого — русофільській.

Першу читальню «Просвіти» сформовано в с. Денисові 24 січня 1874 року. Її засновником був отець Йосип Вітошинський (1838—1901), диригент, організатор селянських хорів, оркестрів і школи диригентів. Читальня стала культурним центром села. При ній діяли бібліотека, численний хор, драматичний гурток, духовий оркестр, функціонувало молодіжне об'єднання.

Наприкінці 70-х років філію «Просвіти» засновано й у Тернополі. Її організатором, головою та пильним працівником був учитель Тернопільської учительської семінарії Олександр Барвінський, раніше знаний як один із найактивніших учасників львівської «Громади», автор руської читанки для гімназійних класів, якою поширював відомості з української літератури та пробуджував до неї зацікавлення. Діяльними членами тернопільської філії були: о. Северин Навроцький, катехит учительської семінарії, Петро Левицький, професор польської гімназії, Кость Горбаль, заступник учителя української мови цього ж закладу, адвокат Володимир Личаківський і судовий ад'ютант Лев Шехович.

Бібліотеки та читальні товариства «Просвіта» діяли до 1939 року, доки їх не заборонила нова влада.

В архівних документах того часу вказано, що в листопаді 1939 року розпочала роботу обласна книгозбірня, базою якої стали націоналізовані радянською владою місцеві бібліотеки українських, польських, єврейських громадських товариств, а саме: «Просвіти», *Towarzystwa szkoły ludowej*, Єврейського товариства ім. Й. Перля та приватні колекції окремих осіб.

Увесь фонд націоналізованих книгозбірень було ретельно перевірено цензорами облліту, частину літератури передано в спецфонд, іншу — визнано непридатною для ідеології нової влади й утилізовано.

Непоправною втратою для нашої культури стало знищення величезної кількості українських книжок, рукописів, стародруків. Разом із виданнями з історії та творами літератури знищувалися навіть медичні й господарські порадики, які вийшли рідною мовою. З великої на той час колекції тернопільської філії товариства «Просвіта», що налічувала понад 6 тисяч примірників документів, залишилася лише незначна частина.

Нова влада розуміла важливість друкованого слова та роль бібліотек як ідеологічних установ у житті галичан, тому одним із першочергових завдань було відкриття масових книгозбірень у всіх населених пунктах новоутвореної області. Уже на кінець 1940 року на Тернопільщині налічувалося 434 масові бібліотеки із загальним книжковим фондом 272,1 тисячі томів, у тому числі 396 сільських із фондом 64,4 тисячі томів.

Для обласної книгозбірні для дорослих виділено спеціальне приміщення на вулиці Леваневського, 7, окрім того, вона мала дві філії — на вулицях Міцкевича, 1, та Червоноармійській, 18.

Бібліотека розпочала свою роботу зі штатом 23 працівники. До послуг читачів були абонемент та читальний зал, функціонували також відділи: обробки та комплектування книг, бібліографічний, спецфонду й методичний кабінет.

Відкрита для безкоштовного користування документами книгозбірня налічувала 35 тисяч книг, серед них: 10% українських, 4% єврейських, 84% польських і 2% інших. Таке співвідношення було епізодичним й обумовлювалося політичною ситуацією в краї. Воно стрімко змінювалося за рахунок інтенсивних надходжень уже перевірених часом і політичною цензурою видань з інших книгозбірень Радянського Союзу, зокрема Москви та Ленінграда. Лише з Одеської обласної бібліотеки надійшло 20 тисяч примірників документів. На початку 1941 року книгозбірня вже налічувала близько 100 тисяч томів, мала 6 тисяч читачів, 250—300 відвідувань щодня.

У червні 1941 року, у зв'язку з воєнними діями, діяльність бібліотеки припинено. Повторно вона зі штатом 19 працівників (14 із них — спеціалісти) відновила свою роботу у вересні 1944 року в місті Чорт-

кові, яке на той час виконувало функції обласного центру, оскільки Тернопіль було вщент зруйновано.

У жовтні 1944 року почав працювати читальний зал, а з грудня того ж року читачі могли брати літературу додому через абонемент. На 1 січня 1945 року книгозбірня у своєму фонді налічувала 15 тисяч примірників документів. У вересні 1946 року відновлено роботу методичного кабінету, а в жовтні — бібліографічного відділу.

У серпні 1946 року бібліотеку з кількістю 27300 примірників видань повернуто до Тернополя та розміщено в невеличкому приміщенні на вулиці Островського, 56. Книгозбірня складалася з одного читального залу, кімнати — відділу абонементу та коридору, облаштованого під книгосховище. У 1947 році виділено 470 тисяч рублів для будівництва нового приміщення, яке вступило в експлуатацію в 1951 році.

Будинок, споруджений в 1815 році, який раніше належав адвокату Богданові Стахевичу, було реконструйовано та добудовано. Він служив перш за все для помешкань, але містилися тут канцелярія та кабінет лікаря. У 1939 році в цій кам'яниці почала працювати музична школа, утворена з філії музичного інституту.

Першим директором бібліотеки стала Світлана Садовська. У різні роки колектив книгозбірні очолювали: Анатолій Ольшанський, Іван Коваль, Михайло Бей, Надія Черпитяк. Постійно вдосконалювалися форми та методи роботи, проходив процес становлення установи як організації, що займається науково-дослідною, методичною, бібліографічною та інформаційною діяльністю. Багато зробили в цьому напрямку колишні заступники директора: Дмитро Машталярчук, Олександра Базюта, Анастасія Ленчишин, Галина Молицька й такі спеціалісти, як Віра Кіцила, Лідія Пустовідко, Сара Полонська, Ганна Малахова, Світлана Ковтуненко, Наталя Іванко, Марія Майка, Ярослава Петричко, Дарія Саварин, Любов Махобей та інші.

У січні 1991 року сформовано відділ краєзнавчої літератури та бібліографії.

На початку цього ж року в бібліотеці було 96182 книги українською мовою, що складає лише 17,6% від загального фонду. Незважаючи на постійне недофінансування, завдяки наполегливій праці спеціалістів ТОУНБ за роки незалежності кількість українських видань збільшилася до 153403 одиниць. На початку 2009 року цей показник становив 26,2% від загального фонду.

Функціонування бібліотеки та завдання, які ставляться перед нею як соціальним інститутом, обумовлені реальним історичним і політичним середовищем у краї. Безумовно, діяльність книгозбірні як ідеологічної установи в радянські часи та науково-просвітницької організації, що слугує інтересам місцевої громади в незалежній Україні, докорінно відрізняються. ТОУНБ прагне бути корисною молодому демократичному суспільству й місцевій громаді та робить усе можливе для збагачення власного фонду новою прогресивною літературою, популяризації своїх книжкових багатств, іде в ногу з технічним прогресом, застосовуючи передові інформаційні технології в наданні якісних бібліотечних послуг.

Сьогодні користувачі бібліотеки мають у своєму розпорядженні потужний довідково-бібліографічний апарат, який складається з 39 карткових каталогів і картотек, загальним обсягом 1456 тисяч карток, та 11 баз даних (електронні каталоги та картотеки), загальним обсягом 162141 запис. Найбільш повними й запитуваними читачами є БД «Електронний каталог книг», яка ведеться з 1993 року й налічує 39307 записів, та «Електронна картотека статей», що здійснюється з 2004 року та містить 103670 записів. У 2006 році спеціалісти книгозбірні розпочали роботу над створенням БД «Електронний краєзнавчий каталог», яка вже має 10337 записів.

Надбанням багатолітньої діяльності фахівців бібліотеки різних поколінь є картковий краєзнавчий каталог, що нараховує понад 108 тисяч описів. Його формування розпочалося в повоєнні роки, а з 1959 року ведеться систематична робота над виявленням та аналітичним опрацюванням краєзнавчої літератури й складанням відповідної картотеки. У 1963—1964 роках, під час підготовки багатотомного видання «Історія міст і сіл Української РСР», вона особливо пожвавилася й проводилася під керівництвом Державної історичної бібліотеки України, яка спільно з Інститутом історії АН України розробила методичні рекомендації щодо організації діяльності обласних книгозбірень з надання допомоги авторам видань.

Працівниками ТОУНБ було переглянуто та розписано фонди Кременецького педагогічного інституту та Кременецького музею з багатими колекціями польської й російської літератури краєзнавчого характеру, обласних архіву та музею. Серед аналітично опрацьованих книг: «Архив Юго-Западной России», «Волынские епархиальные ведомости», «Древние города Волыни в историческом описании», «Тру-

ды общества исследователей Волыни», «Труды Волынского губернского статистического комитета», «Памятники, изданные Временной Комиссией для разбора древних актов» і багато інших.

На основі здійсненої роботи в 1964 році підготовлено та видано бібліографічний покажчик «Історія міст і сіл Тернопільської області». Це була перша найбільш вагома систематизована праця краєзнавчого характеру, однак виконана у вигляді машинопису й призначена лише для службового користування.

У 1966 році бібліотеці присвоєно ім'я відомого на той час державного та партійного діяча В. П. Затонського. Це звання вона носила до 1991 року.

У 1967 році започатковано видання бібліографічного покажчика «Література про Тернопільську область за ... рік», який став своєрідним літописом життя краю. У ньому відображаються книги й статті з періодичної преси, що виходять на території області, з усіх напрямків народногосподарського комплексу.

Того ж року на допомогу бібліотекареві вперше побачив світ щорічний бібліографічний посібник «Календар знаменних і пам'ятних дат по Тернопільській області на ... рік», який містить інформацію про пам'ятні події краю та його видатних людей. Видання швидко завоювало популярність серед краєзнавців, науковців, працівників освіти.

У 1984 році книгозбірні присвоєно статус наукової та вдосконалено її структуру, відкрито нові спеціалізовані відділи: технічної літератури, літератури іноземними мовами, літератури з мистецтва, інформації з питань культури та мистецтва.

З 1989 року бібліотека почала одержувати платний обов'язковий примірник усіх видань союзного значення.

У роки незалежності України друкована продукція ТОУНБ стає більш ґрунтовною та різнобарвною в змістовному плані, значно покращується поліграфічне оформлення підготовлених покажчиків.

До «золотого фонду» краєзнавчої бібліографії належить започаткована книгозбірною серія бібліографічних покажчиків «Тернопільщина мистецька». У 2002 році вийшло перше видання цієї серії — «Театральна Тернопільщина», а в 2008 році — друге — «Музична Тернопільщина». Посібники одразу стали своєрідними мистецькими енциклопедіями, оскільки вперше об'єднали великий масив інформації з історії театру та розвитку музичного мистецтва на Тернопіллі.

Літописом діяльності закладів культури обласного підпорядкування є щорічний інформаційний бюлетень «Культура Тернопільщини», започаткований відділом інформації в 2006 році. Видання висвітлює відомості з періодичних видань із загальних питань культури, регіональної культурної політики, правових та економічних аспектів, упровадження нових форм і методів роботи установ культури обласного підпорядкування.

Спеціалісти бібліотеки звертаються до «білих плям» у літературі, раніше заборонених тем національно-визвольного руху, трагічних сторінок історії України та Тернопільської області. Підготовлено та видано цілий ряд бібліографічних покажчиків. Серед них — добре знані користувачами посібники серії «Родом з України», започаткованої в 2007 році: «Роман Шухевич: «Це був наказ мого серця!», «Ігор Герета. «Велет віри, духу і любові», «Шмуель Йосеф Агнон: нобелівський лауреат із Тернопільщини», «Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...». Останній у 2008 році одержав почесну відзнаку УБА «Бібліографічний посібник року».

Про творчий потенціал колективу свідчить друкована продукція, представлена на виставці «Видання ОУНБ за 70 років», а також чудовий покажчик «Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека: 1939—2009 роки». Загалом фахівцями книгозбірні підготовлено понад 200 бібліографічних посібників.

Удалим кроком у справі методичного забезпечення публічних бібліотек області є започатковане в 2002 році видання інформаційного бюлетеня «Професійне досвід бібліотекаря». Значно розширилася тематика актуальних суспільно-політичних тем методичних рекомендацій: голодомор, Степан Бандера, Йосип Сліпий, Іван Багряний, Соломія Крушельницька тощо. Більш ґрунтовним став аналітично-статистичний огляд «Публічні бібліотеки Тернопільщини: рік ...».

Серед основних форм роботи книгозбірні — семінари, практикуми, майстер-класи, дні спеціаліста, тренінги, аналітичні дослідження.

Рівень науково-дослідної діяльності бібліотеки можна простежити, ознайомившись з інформаційними бюлетенями «Соціологічна думка» та «Крізь призму соціології», започаткованими в 2002 році. Того ж року книгозбірня отримала відзнаку Міністерства культури та мистецтв України — почесний диплом III ступеня за краще наукове дослідження «Сільський бібліотекар у дзеркалі часу».

У творчих планах працівників ТОУНБ чимало нових задумів. Організація підтримує політику відкритості у своїх справах. З упровадженням нових технологій, починаючи з 2002 року, друковану продукцію книгозбірні в повнотекстовому вигляді представлено на її сайті за адресою: www.library.te.ua в розділі «Видання бібліотеки», що дає можливість усім бажаючим користуватися ними через мережу Інтернет.

У сучасних умовах читач із домашнього комп'ютера може зайти на веб-сторінку ТОУНБ й отримати необхідну інформацію про наявну літературу, ознайомитися з новинами життя головної книгозбірні, а також зазирнути в її архів. Популярними серед відвідувачів є розділи: «Віртуальні виставки», «Фотоальбом», «Електронна бібліотека краєзнавчих видань Тернопільської області» (корпоративний проект віртуальної бібліотеки повнотекстових краєзнавчих документів із вільним доступом для користувачів).

Запроваджено інноваційні форми обслуговування читачів у відділах міського абонементу, літератури іноземними мовами, сільськогосподарської літератури, читального залу, зокрема платний і нічний абонементи; активізувалася робота з обслуговування осіб з обмеженими можливостями.

Результатом клопіткої багаторічної праці дирекції є солідний кадровий потенціал ТОУНБ. Її штат на 1 січня 2009 року становить 93 одиниці. З 67 бібліотечних працівників 58 мають вищу освіту.

До структури книгозбірні входять: 7 обслуговуючих відділів (міського абонементу, читального залу, сільськогосподарської, технічної літератури, краєзнавчої літератури та бібліографії, літератури іноземними мовами й літератури з мистецтва), 7 спеціалізованих відділів (науково-методичний, комплектування фонду, обробки літератури та організації каталогів, інформаційно-бібліографічний, зберігання основного фонду, інформації, автоматизації та механізації бібліотечних процесів), 4 сектори (періодики, міжбібліотечного абонементу, зберігання основного фонду, рідкісних і цінних видань), бухгалтерія, канцелярія й адміністративно-господарська частина.

Колектив ТОУНБ — це велика сім'я однодумців із незмінними традиціями. Для багатьох із них бібліотека стала рідною домівкою. Понад тридцять п'ять років тут працюють: В. Скрипець, Т. Сухова, Т. Бабчук, К. Залюбовська, більше чверті століття — А. Ленчишин, О. Гончарук, Т. Ковалькова, Т. Колевінська, В. Романюк, М. Вайшле,

Н. Боднарець, Л. Оленич, С. Осуховська, В. Миськів, М. Друневич, Т. Монастирська, І. Свистун, Н. Маскова, Л. Герман, Л. Соболевська, Р. Процак, Л. Борейко.

Є в книгозбірні й сімейні династії, зокрема родини Скрипець, Боднарець. Приємно, що професію бібліотекаря обирають й онуки наших працівників.

Продовжує добрі традиції колективу талановита молодь, адже саме їй трудитися над майбутнім бібліотеки. З творчим підходом до вирішення виробничих завдань ставляться С. Єрошенкова, О. Проців, Л. Шатарська, Т. Давиденко, В. Чупрова, О. Содомора, Н. Луговська та інші.

Щорічно книгозбірня виконує планові завдання й обслуговує понад 20 тисяч користувачів, більшість з яких — молодь від 17 до 25 років. Видача документів становить близько 400 тисяч примірників. Щоденно книгозбірню відвідують понад 500 користувачів.

Шістсоттисячний фонд ТОУНБ носить універсальний характер і розрахований на задоволення потреб студентів, науковців, бізнесменів, спеціалістів різних галузей знань. Тут представлено широкий спектр законодавчої, правової, наукової, інформаційно-довідкової, художньої, методичної, бібліографічної літератури. Це — твори вітчизняних і зарубіжних класиків, сучасних письменників, автореферати та дисертації, документи не лише на традиційних паперових носіях, а й CD та DVD.

Оновленню бібліотечних зібрань сприяла розроблена фахівцями ТОУНБ та затверджена в 2006 році «Обласна програма поповнення бібліотечних фондів на період до 2010 року», яку в 2008 році було виконано на 71,35%. Суттєвим внеском у збільшення кількості ресурсів книгозбірні стала література, що надійшла за «Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки», а також завдяки добродійній акції «Подаруй бібліотеці книгу», надходженням діаспорних видань, книг місцевих авторів та обласного обов'язкового примірника творів друку, міжнародному й обласному книгообміну.

Найщирішої подяки заслуговують пожертвування книжкових колекцій родин Антона Залеського, Петра Медведика (Тернопіль), Степана Процика (Нью-Йорк), Шафранюків (Канада). Серед дарувальників — приватних осіб — відомі тернополяни: Олег Герман, Арсен Паламар, Володимир Слюзар, Ярослав Омелян, Євген Удін, Володимир

Сушкевич, Богдан Мельничук та багато інших, юридичних осіб — Посольство США в Україні, Український науковий інститут Гарвардського університету (США), Варшавський університет, Національна парламентська бібліотека України, Фундація українознавчих студій в Австралії, Всеукраїнський благодійний фонд «Україна — свята родина», видавництво «Літопис УПА», тернопільські видавництва. Загалом — понад 73 дарувальники, перелік імен яких розміщено на сайті ТОУНБ.

За роки незалежності фонд книгозбірні збільшився на 40 тисяч примірників документів.

Прогнозування розвитку бібліотечної справи Тернопільщини з використанням аналітичних, соціальних і статистичних методів сприяло розробці та затвердженню обласних програм: комп'ютеризації бібліотек області на 2008—2011 роки, добудови та введення в експлуатацію нового приміщення Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.

ТОУНБ однією з перших в Україні підготувала обласну програму комп'ютеризації книгозбірень, що стало поштовхом до створення аналогічних документів у районах. І хоча їх не було профінансовано належним чином, станом на 1 грудня 2009 року в бібліотеках області нараховується 171 комп'ютер, у т. ч. 71 — в обласних.

Важливу роль у впровадженні новітніх технологій, комп'ютеризації установи відіграла фандрейзингова діяльність. За останні дев'ять років завдяки проектній діяльності додатково до бюджету ТОУНБ надійшло понад 500 тисяч гривень, придбано понад 30 комп'ютерів, 3 сервери, 4 принтери, у т. ч. 1 кольоровий лазерний, ноутбук, проектор, екран, 2 фотоапарати. Загалом із 35 комп'ютерів, що є в бібліотеці, лише 2 куплено за кошти з місцевого бюджету.

Упродовж останніх років книгозбірня реалізувала проекти: створення локальної мережі, автоматизація бібліотечних процесів комплектування та обробки літератури, організація онлайн-електронних каталогів, електронної доставки документів; взяла участь у корпоративних проектах із формування електронних баз даних, заснування Регіонального інформаційного порталу «Тернопільщина» за адресою: www.irp.te.ua та регіональних інформаційних центрів на базі ОУНБ, зокрема ресурсного центру «Вікно в Америку» і Центру європейської інформації.

Уже восьмий рік у книгозбірні діє Інтернет-центр із безкоштовним доступом до Всесвітньої мережі, завдяки якому не лише для читачів збільшилася можливість користуватися інформацією, але й істотно підвищився професійний рівень бібліотекарів.

Реалізація спільних із Посольством США в Україні проектів «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP, LEAP-plus, LEAP-Дельта) вивела Тернопільську область у лідери за кількістю безкоштовних інтернет-центрів у бібліотеках (15). Саме тому в травні 2005 року її було обрано базою для проведення Всеукраїнського семінару-навчальної поїздки «Проект «LEAP»: підвищення ролі бібліотек у житті місцевої громади».

Фінансово-економічна скрута стимулювала бібліотекарів до пошуку позабюджетних коштів. Спектр платних послуг, які здійснюють працівники книгозбірні, дуже різноманітний: ксерокопіювання, виконання тематичних письмових довідок, у т. ч. для користувачів МБА, надання консультацій із питань оформлення бібліографії до наукових, дипломних, курсових робіт, пошук інформації в мережі Інтернет, видача літератури з фондів читальних залів, «абонемент вихідного дня», сканування документів тощо.

Сума зароблених бібліотекою коштів щороку зростає. Так у 2003 році вона становила 35,6 тисячі гривень, а в 2008 році — 70 тисяч гривень. З них майже 85% витрачається на утримання приміщення книгозбірні.

70 років Тернопільська ОУНБ виконує функції головного науково-методичного та координаційного центру в єдиній системі бібліотек. За цей період науково-методичну роботу, як один із головних і традиційних напрямів її діяльності, було спрямовано на забезпечення книгою кожного населеного пункту, здійснення організації централізації державних масових книгозбірень, створення та ведення довідково-бібліографічного апарату, практичне сприяння комплектуванню публічних бібліотек, вивчення читачьких інтересів і запитів, вирішення проблем збереження мережі книгозбірень та налагодження співробітництва бібліотечних установ з іншими організаціями й закладами.

Нині в системі методичної роботи спостерігаються значні переми, пов'язані зі світовими процесами глобалізації та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, демократизацією суспільства, посиленням впливу міжнародної бібліотечної практики, необхід-

ністю адекватного реагування на перетворення, що відбуваються в державі та світі.

Основними цілями й завданнями ТОУНБ є участь у формуванні бібліотечної політики області, її аналіз і прогнозування, розробка та сприяння реалізації програм розвитку бібліотечної справи, підвищення якості методичного впливу на діяльність публічних книгозбірень і бібліотек інших видів, покращення рівня фахового зростання їх працівників.

Активізувалася соціологічна діяльність установи. У 2003 році проведено обласний конкурс на кращу пошукову та дослідницьку роботу «Сторінка в літопис бібліотечної справи Тернопілля», який підтримали науковці — архівісти області. Вивчалися: інформаційні потреби різних категорій користувачів Тернопільської міської централізованої бібліотечної системи, фізичний стан книжкових зібрань ЦБС області, звернення користувачів до літератури з питань мистецтва, права. Отримало схвалення колег дослідження про отримання державного й місцевого обов'язкових примірників документів і їхньої ролі у формуванні бібліотечних фондів.

Увійшло в традицію щорічне проведення розвідки «Краща книга року», що демонструє глибоке знання літературного процесу в Україні. У 2005 році, крім цього, було проведено дослідження «Краща книга, журнал та газета року».

Вагомість ролі книгозбірень та професії бібліотекаря в житті суспільства визнав Указ Президента України від 14 травня 1998 року «Про встановлення Всеукраїнського дня бібліотек». Традиційним стало проведення до цього свята Декади відкритих дверей, під час якої всі бажаючі мають можливість ознайомитися з роботою закладу, долучитися до великої кількості масових заходів, повернути заборговані книги, безкоштовно навчитися користуватися Інтернетом, ознайомитися з новинками літератури та періодики, зустрітися з письменниками, молодими поетами, художниками та видатними діячами літератури й мистецтва Тернопільщини.

ТОУНБ активно співпрацює з багатьма установами, організаціями та окремими громадянами. Варто згадати наших друзів із видавництва «Підручники і посібники», «Навчальна книга — Богдан», ВАТ ТВПК «Збруч», «Економічна думка», «Джура», «Воля», КП «Видавництво «Рада».

Не перший рік партнерами бібліотеками є фірмові книгарні «Ярослав Мудрий» і «Джура», установи дрібногуртової та роздрібної торгівлі: «Книжкова хата», «Дім книги», «Знання». Уже понад 10 років ТОУНБ співпрацює з науково-виробничим підприємством «Ідея» (Донецьк).

Щорічне життя книгозбірні — це певні здобутки в роботі, плідні стосунки з бібліотеками всіх регіонів України, а також близького та дальнього зарубіжжя (Німеччини, Польщі, Болгарії), нагромадження досвіду співпраці з громадськими організаціями, науковими товариствами, вищими навчальними закладами, органами влади та місцевого самоуправління.

Налагоджено роботу з краєзнавцями області: Г. Чернихівським, О. Черемшинським, Б. Саваком, Н. Волинець, І. Дудою, Б. Головиним, М. Ониськовим, Є. Гасаєм, науковцями: П. Гуцалом, І. Дітчуком, В. Штокалом, М. Фіцулою.

Спеціалісти неодноразово представляли ТОУНБ на науково-практичних конференціях, нарадах, брали участь у науково-освітніх програмах, що проходили в США, Німеччині, Італії, Росії, Польщі, Бельгії.

Слід зазначити, що без спільних зусиль держави, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, благодійних організацій та працівників книгозбірень неможливо створити установу, яка відповідає міжнародному модельному стандарту публічної бібліотеки. Саме цей напрям є визначальним і перспективним для подальшого розвитку головної публічної книгозбірні області.

Публічні бібліотеки мають бути такими, якими хочуть бачити їх люди, і повинні постійно змінюватися, залежно від перетворень, що відбуваються в суспільстві.

Оксана Сулима, головний спеціаліст Державного архіву Тернопільської області

Діяльність науково-довідкової бібліотеки Державного архіву Тернопільської області

Архівна справа, як невід'ємна частина духовного життя суспільства, державного будівництва й управління, сприяє збереженню історичної пам'яті, культурно-національному відродженню українського народу. Її завданням є не тільки забезпечення схоронності документів,

але й створення умов для їхнього всебічного використання. У цьому неабияке значення мають науково-довідкові бібліотеки архівних установ України.

Науково-довідкова бібліотека Державного архіву Тернопільської області (ДАТО) функціонує з часу створення установи (1939 р.). Комплектувалася вона книгами та газетами, що зберігалися в приватних колекціях та архівах. Окремі видання потрапили з книгозбірень Бучацького монастиря отців василіян, колишнього Кременецького ліцею, гімназій Тернополя та Кременця, читалень товариства «Просвіта». Під час тимчасової окупації Тернополя німецько-фашистські загарбники знищили частину фонду. Точних даних про його склад і зміст цього періоду, на жаль, немає.

Фонд науково-довідкової бібліотеки нараховує понад 42500 одиниць друкованої продукції. В основному це історична та краєзнавча література XIX—XX ст., книги, видані українською, чеською, болгарською, польською, німецькою, французькою, латинською та іншими мовами. Значний обсяг займають періодичні видання: газети й журнали 20—30-х років XX ст.: районні, міські, обласні газети, суспільно-політичні та літературно-художні журнали, окремі часто є неповними, інколи навіть по одному номеру.

Чимало в книгозбірні довідкових видань, статистичних збірників, урядових постанов і розпоряджень. Слід виділити законодавчу літературу австро-угорського періоду за 1818—1854 роки, неповний комплект «Dziennika urzędowego», а також «Dziennik ustaw» за 1870—1918 роки. Законодавча література польського періоду збереглася краще. Є повний комплект «Dziennika ustawy Rzeczy Pospolitej» за 1818—1939 роки, розпорядження окремих міністерств та відомств, «Dziennik województwa Tarnopolskiego» за 1920—1938 роки. Частково збереглися збірники законів Російської імперії, енциклопедії та енциклопедичні довідники, а також різноманітні словники.

Є також статистичні збірники про населення, освіту, промисловість і сільське господарство, охорону здоров'я, матеріали перепису населення (1921—1931), література з історії краю, організацій, державних установ. Широко представлена друкована продукція з питань судового законодавства.

У бібліотеці зберігається понад 200 унікальних та рідкісних видань — Біблії, теологічні та правові дослідження, богословські трактати, псалтирі XVI—XVIII ст.

Протягом усього часу існування книгозбірні комплектування фонду проводилося й здійснюється шляхом придбання книг у магазинах, передплати журналів, газет, а починаючи із середини 1990-х років, — надходжень діаспорної літератури та з приватних бібліотек.

Значний внесок у поповнення фонду зробили діячі української діаспори: Василь Дідюк (Канада), Ярослав Івахів (США), Дмитро Гулей (Канада), Роман Смик (США), Дмитро Штогрин (США), Василь Верига (Канада) та ін. На базі цих надходжень створено відділ діаспорної літератури. Тут зібрано видання українською, частково російською та англійською мовами, видані в Канаді, США, Австралії, Польщі. Це — книги з різних галузей знань, художня література, документи про діяльність українських організацій та об'єднань українців у діаспорі, альманахи, календарі, журнали, зокрема часописи: «Український історик», «Сучасність», «Визвольний шлях», «Патріархат», «Юнак», «Наш світ», газети: «Вільна думка» (Австралія), «Вісті» (Бельгія), «Вісник Української Православної Церкви в Канаді» та інші.

У бібліотеці також зберігаються історико-мемуарні краєзнавчі збірники: «Бережанська земля», «Бучаччина», «Збаражчина», «Зборівщина», «Теребовлянська земля», «Шляхами Золотого Поділля», краєзнавчий словник О. Цинкаловського, «Стара Волинь і Волинське Полісся».

Від 1994 року Державний архів Тернопільської області видає книги серії «Корінь і крона» (вийшло 53 випуски), що розповідають про минуле й сучасне Тернопілля та діяльність його видатних людей. Написані на основі документальних фактів, вони викликають інтерес в усіх, хто цікавиться нашою історією.

Серед документів цієї серії, що вийшли з друку в останні роки, хочеться відзначити каталог Всеукраїнської виставки-конкурсу екслібрисів, присвяченої 125-річчю Богдана Лепкого, «Журавлі повертаються додому» (автор-упорядник Ігор Дуда), літературно-художнє видання «Марш героїв» (упорядник А. Зарудний), каталог виставки, присвяченої 90-й річниці бою під Крутами, «Крути: урок нащадкам» (упорядник О. Дишлюк), каталог виставки до 75-ї річниці жертв Голодомору 1932—1933 років «Жнива скорботи» (укладачі: С. Коваль, О. Савчин), біобібліографічні покажчики «Степан Будний (1933—1958): до 75-річчя від дня народження і 50-річчя з часу смерті поета», «Герби

Львівських владик в Унії з Римом (1667—2007)» (автор Устим Хаварівський).

Протягом останніх років науково-довідкова бібліотека Державного архіву Тернопільської області співпрацює з провідними книгозбірнями нашої області: Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою, Тернопільською обласною бібліотекою для молоді, Тернопільською обласною бібліотекою для дітей. Спільно з ними підготовлено та видано ряд бібліографічних посібників, зокрема: «Михайло Паращук» (1998, 2003), «Тернопільщина в народознавчих пам'ятках» (1999), «Юліуш Словацький» (1999, 2009), «Співець селянської долі П. Думка» (2000) (спільно з ТОУНБ), «Роман Завадович. Різьбяр дитячих душ» (2003), «Міст із минулого в сучасне: до 120-річчя з дня народження Ю. Опільського» (2004), «Труди і дні Уласа Самчука» (2005), «Іван Франко на Тернопільщині» (2006), «І досі світить нам її зоря: до 120-річчя від дня народження І. Блажкевич» (2006), «Степан Будний (1933—1958): до 75-річчя від дня народження і 50-річчя з часу смерті поета» (2008) (разом із бібліотекою для дітей), «Етнограф і громадсько-культурний діяч Остап Черемшинський» (2006) (спільно з бібліотекою для молоді).

Також науково-довідкова книгозбірня ДАТО співпрацює з обмінно-резервним фондом Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. Завдяки цій діяльності вона поповнилося виданнями, які передала ТОУНБ українська діаспора Америки.

Одним із джерел комплектування книгозбірні архіву є приймання на державне зберігання літератури з власних колекцій видань фондоутворювачів. Так її зібрання поповнилося цікавими книгами з бібліотек Б. Головина, Е. Бергера, І. Климишина, Б. Чепурка, Б. Трофим'яка, Є. Зозуляка.

Кількість видань науково-довідкової бібліотеки Державного архіву Тернопільської області також суттєво збільшується за рахунок творів місцевих авторів, науковців. Працівники ДАТО щиро вдячні їм за допомогу в комплектуванні фонду книгозбірні й сподіваються на подальшу співпрацю.

Демократичні процеси в суспільстві активізували потяг широкого загалу до національної історії, культурної спадщини. Постійно зростає кількість дослідників, які працюють у читальному залі Державного архіву області та користуються бібліотечним фондом. Постійно мають попит книги з історії населених пунктів Тернопільщини — документи,

які розкривають розвиток і сьогодення міст, селищ та сіл нашого краю, збірники законодавчих актів XIX—XX ст., періодика XIX—XX ст., видання товариства «Просвіта», історичні твори, діаспорна література, адже бібліотеки з давніх-давен були й залишаються найціннішими скарбницями знань, ознакою цивілізованості суспільства та його розуміння культури як найвищого багатства нації.

Надія Черпитяк, ветеран, колишній директор ОУНБ

Сторінками історії обласної бібліотеки

Від грудня 1964 року до грудня 1976 року я працювала інспектором по бібліотеках Тернопільського обласного управління культури. Посаду директора Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. П. Затонського займала з грудня 1976 року по січень 1993 року, до виходу на пенсію. Стаж трудової діяльності — 37 років.

Колектив, очолюваний мною, обслуговував близько 18 тисяч читачів, видавав їм щорічно понад 400 тисяч примірників документів. Проводилися різноманітні масові заходи, здійснювалося організаційно-методичне управління 900 книгозбірнями системи Міністерства культури України.

Під керівництвом нашої установи бібліотеки області брали участь у республіканських оглядах роботи культурно-освітніх установ з військово-патріотичного виховання та пропаганди досягнень науки й техніки, передових методів праці в сільському господарстві тощо.

Я постійно намагалася створити комфортні умови для працівників та читачів книгозбірні. Приміщення бібліотеки було старим, у десятки разів меншим від існуючих нормативів. Для ремонту будівлі, перекриття даху, який протікав, довелося «вибивати» дефіцитне цинкове залізо. Допомогали нам у його придбанні тодішній голова обласної планової комісії обласної ради народних депутатів В. П. Вихрущ і колишній директор Республіканської бібліотеки В. С. Бабич.

Поступово закупляли нове обладнання: стелажі, столи для читальних залів, кафедри для видачі книг. Придбали також піаніно для урізноманітнення масових заходів, на які запрошувалися актори, музиканти, співаки.

Свою роботу на посаді директора я починала з написання клопотань у різні вищестоящі інстанції щодо потреби будівництва нового приміщення для бібліотеки. Згодом це дало позитивні результати.

Працівниками Тернопільського проектного інституту було підготовлено техніко-економічні обґрунтування, які я возила в Міністерство культури України для захисту. Проектну документацію для будівництва бібліотеки розробив тернопільський архітектор Олег Іванович Головачук.

Допомогла нам із виділенням коштів на спорудження нової книгозбірні тодішня депутат Верховної Ради України від Тернопільської області, директор Копичинецької середньої школи Любов Максимівна Гуменюк. З її легкої руки та клопотання Кабінет Міністрів України виділив 500 тисяч карбованців.

Будівництво нового приміщення бібліотеки розпочато в 1986 році. При мені було зведено п'ятиповерхову споруду, проводилися внутрішні роботи.

Члени колективу книгозбірні ходили в нове приміщення, вивчали, де розміщуватимуться їхні відділи.

Я не працюю з 1993 року, з тих пір пройшло 16 років, а «віз і нині там». Змінюються керівники обласних державних адміністрацій, мери міста Тернополя, а до бібліотеки немає нікому діла. Хоч кожен із них дає обіцянки ввести споруду в дію.

При зустрічах зі мною тепер Любов Максимівна Гуменюк каже, що завдяки їй і мені було збудовано приміщення, але нас турбує, чому до цього часу його не завершено й не здано в експлуатацію.

У той же час у старій будівлі псується література, у несприятливих умовах працює колектив бібліотеки. Читачі також не мають комфортних можливостей для роботи з книгою. Читальні зали тісні.

Однією з причин такої ситуації є відсутність коштів. Держава виділяє мізерні суми, в області їх теж немає.

Сподіваюся, що настане той час, коли будівництво книгозбірні завершиться, я побуваю на новосіллі й порадію за своїх.

Робота бібліотеки як обласного методичного центру була пов'язана з районними, міськими й сільськими книгозбірнями, зокрема проводилися обласні, районні семінари, заняття в школах передового досвіду тощо. Для цього, звичайно, потрібен автотранспорт. Тоді в наявності була стара машина ГАЗ-69, яку водив Адам Іванович Губачек — хороший спеціаліст, добросовісний працівник. Вона часто виходила з ладу, ламалася в дорозі. Довелося везти транспортний засіб на ремонт у Дарницю, що під Києвом. У цьому нам посприям директор Республіканської бібліотеки Василь Степанович Бабич. У лютий

мороз 1978 року ми з водієм поїхали в Київ, щоб здати цю машину в капітальний ремонт. Добралися до місця призначення, але стан її був такий, що не хотіли приймати. Однак трапилися нам там добрі люди, які взяли й відразу ж дали новий, відремонтований автомобіль. Так що назад у Тернопіль ми поверталися іншою, справною машиною.

Пізніше обласне управління культури виділило нам бібліобус, водієм якого був П. Я. Шестерняк. Уже ми мали можливість виїжджати із спеціалістами в райони для надання методичної допомоги з різних ділянок бібліотечної роботи.

Згодом обласне управління культури знову передало нам у власність транспортний засіб. Тоді я звернулася з проханням до керівництва заводу кісткового борошна, аби заміняти бібліобус на мікроавтобус, який і до цього часу функціонує в книгозбірні.

Коли я прийшла в бібліотеку, її штат був невеликий. Довелося порушити клопотання перед Міністерством культури України про виділення нам додаткових одиниць. Таким чином створено відділи технічної літератури, мистецтв, інформації з питань культури і мистецтв, літератури іноземними мовами, періодики. На роботу прийнято молодих спеціалістів. Для забезпечення їх житлом зверталася в міську раду з проханням виділити книгозбірні гуртожиток. Згодом ми отримали двокімнатну квартиру на вул. 15 Квітня, 23, кв. 83, у якій і тепер проживають працівники.

Частину обладнання для установи — стелажі, столи — діставала в Чернівецькій області з допомогою директора Чернівецької обласної наукової бібліотеки І. Ярошенка.

У 1984 році книгозбірня одержала статус державної обласної універсальної наукової.

Заступниками директора з наукової роботи в різні роки були: О. В. Базюта, А. О. Ленчишин, Г. С. Моліцька, з внутрішньобібліотечної — М. Й. Мельник. Усі вони — висококваліфіковані спеціалісти, творчі особистості, які зробили значний внесок у розвиток установи: сприяли видавничій справі книгозбірні, удосконаленню її довідково-бібліографічного апарату, залученню нових читачів, проводили соціологічні дослідження, надавали методичну допомогу бібліотекам області.

Чимало заходів ми проводили спільно з обласною організацією Товариства любителів книги, яку очолював І. Логущ, а я була членом президії.

Книгозбірня підтримувала тісні зв'язки з товариством «Знання», обласним відділенням Спілки письменників України, Слівенською регіональною бібліотекою Республіки Болгарія.

На базі книгозбірень області проводилися міжобласні семінари й практикуми спільно з Івано-Франківською, Рівненською, Хмельницькою, Чернівецькою областями. Відчутну допомогу з наукової організації праці ми отримували від заступника директора Республіканської бібліотеки — Олени Костянтинівни Александрової, з якою я й до сьогодні підтримую дружні стосунки, листуючись та спілкуючись телефоном.

Школами передового досвіду тоді були: Бережанська (директор С. Ф. Біс), Борщівська (директор О. В. Вільчинська), Бучацька (директор С. Риженкова), Гусятинська (директор Н. Міцерська), Заліщицька (директор С. Є. Кордівська), Кременецька (директор М. А. Богайчук), Підволочиська (директор М. М. Вересюк), Терехівська (директор Н. З. Терещенко) централізовані бібліотечні системи, Кременецька (директор Л. П. Сипченко), Копичинецька (завідувач Л. Т. Кушнір), Тернопільська (М. А. Богайчук) міські книгозбірні.

Неодноразово я виступала на республіканських нарадах директорів республіканських наукових і обласних книгозбірень, де обмінювалася набутими знаннями.

Перебуваючи на всесоюзних курсах працівників обласних бібліотек, переймала досвід роботи книгозбірень Росії, зокрема Москви, Калузької та Калінінської областей.

Ми підтримували дружні стосунки зі Слівенською регіональною бібліотекою, яка нині носить ім'я Сави Доброплідні. У 1980 році, у рамках проведення в Болгарії заходів управління науково-технічного співробітництва із зарубіжними країнами Міністерства сільського господарства України, уперше я, як директор обласної книгозбірні, побувала в м. Слівені, де обмінювалася знаннями про довідково-бібліографічне обслуговування спеціалістів народного господарства.

Друга поїздка в Болгарію відбулася в 1990 році. Тоді ми з фахівцями виробили закордонні паспорти й бібліобусом відправилися туди для запозичення передового досвіду роботи з обслуговування читачів книгою.

Крім окружної бібліотеки в м. Слівені, ми відвідали також міські, сільські книгозбірні, побували на семінарах, масових заходах, зустрічах із письменниками, творчими людьми їхнього краю.

Керували діяльністю регіональної бібліотеки прекрасні спеціалісти: директор Іван Бакалов і завідувачка методичного відділу Надія Латева. Багато цікавого про свою роботу розповіли нам завідувачка відділу обслуговування Марія Райнова та працівник книгозбірні Олена Нінова.

Група фахівців Слівенської бібліотеки теж приїжджала до нас у м. Тернопіль і вивчала досвід роботи книгозбірень нашої області. Дружні стосунки ми підтримували постійно: листувалися, розмовляли телефоном.

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, я веду активний спосіб життя. Є членом міської координаційної ради Всеукраїнського об'єднання «Захист дітей війни» (тепер створено Партію дітей війни). Беру участь у всіх заходах, які організовує об'єднання, зокрема відзначенні свята Перемоги, ювілейних дат від дня народження дітей війни, зустрічах Нового року тощо.

Мій трудовий стаж — 37 років. Нагороджена медаллю «Ветеран праці», знаком Міністерства культури СРСР «За отличную работу», дипломом II ступеня та знаком ВДНГ України, неодноразово одержувала подяки, грамоти, грошові премії.

Хочу згадати добрим словом, подякувати за спільну працю в бібліотеці її ветеранам: учасниці Великої Вітчизняної війни Лідії Федорівні Пустовідко, Світлані Федорівні Ковтуненко, Дарії Теодозівні Саварин, Марії Дмитрівні Майці, Любові Михайлівні Махобей. Прошу вибачення в тих, кого, можливо, забула згадати.

Також із приємністю відзначу молодих спеціалістів, які вже багато років успішно й плідно працюють у книгозбірні: Т. П. Ковалькову, Т. М. Колевінську, О. Г. Ліскову, О. С. Гончарук, М. В. Пайонк (Друневич), В. С. Скрипечь, Л. Б. Пінь (Оленич), Т. Ф. Монастирську, Н. В. Боднарень, Л. О. Смолко (Шарун), С. Й. Осуховську, Л. М. Борейко, М. І. Іванків, Н. С. Новіцьку, В. А. Корженевську та багато інших.

Так склалося моє життя, що пізно вийшла заміж, не маю своїх дітей, тому всі працівники бібліотеки ставали мені рідними.

Коли відійшла від роботи, а вона для мене була всім, дуже важко переживала період переходу в інший статус — непотрібності. З вдячністю згадую свого чоловіка Миколу Григоровича Черпняка (нині покійного), який у ту пору підтримував мене морально, як справжній друг.

Згодом усе внормувалося. Для людини найкращий лікар — час. Тепер відчуваю постійну підтримку та турботу рідних, друзів.

Життя продовжується...

Травень 2009

Ніна Денисюк, директор Тернопільської міської ЦБС

Творча співпраця колективів обласної наукової бібліотеки та міської централізованої бібліотечної системи

Важко оцінити роль бібліотек у житті громади міста та області. Адже саме вони є тими інституціями, які надають можливість вільно користуватися інформацією, доступні широкому колу населення та максимально наближені до нього. Книгозбірні сьогодні — це освітні, культурно-просвітницькі та інформаційні центри, фахівці яких відчули гостру потребу в певній модернізації форм і методів співпраці, кооперації зусиль у забезпеченні потреб та запитів користувачів.

Прикладом такої творчої, плідної спільної діяльності протягом багатьох років є робота колективів обласної наукової бібліотеки та книгозбірень міської ЦБС. Зараз Тернопільська ОУНБ — головний заклад у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення регіону, науково-дослідний, методичний, координаційний центр бібліотек різних систем і відомств, обласний депозитарій краєзнавчої літератури, осередок книгообміну та міжбібліотечного абонементу. Консолідація спільних зусиль фахівців цієї установи та міських книгозбірень у розробленні стратегії розвитку бібліотек області принесла відчутні результати: затверджені й діють «Програма поповнення бібліотечних фондів міської ЦБС на період до 2010 року» та «Програма комп'ютеризації публічних бібліотек Тернопільської міської централізованої бібліотечної системи на 2008—2011 роки»; 9 книгозбірень ЦБС (з 12) комп'ютеризовано та підключено до Всесвітньої мережі; користувачі інтернет-центрів мають доступ до інформаційних ресурсів обласної бібліотеки, зокрема Зведеної картотеки періодичних видань м. Тернополя, Регіонального інформаційного порталу «Тернопільщина», Центру європейської інформації, ресурсного центру «Вікно в Америку» тощо.

Позитивним є досвід співпраці наших книгозбірень у популяризації краєзнавчої літератури. Працівники міської ЦБС поширюють різноманітні видання обласної наукової бібліотеки, а саме: календар

«Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини», універсальний бібліографічний покажчик «Література про Тернопільську область», посібник «Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...», бібліографію про наших славних краян: Богдана Лепкого, Соломію Крушельницьку, Юліуша Словацького, Михайла Парашука, Йосифа Сліпкого, сучасників: Ігоря Герету, Петра Медведика, Гаврила Чернихівського, тематичні посібники: «Кузня національного духу», «Козацтво і Тернопільщина», «Репресовані письменники Тернопільщини», видання серії «Тернопільщина мистецька»: «Театральна Тернопільщина» та «Музична Тернопільщина», вебліографічні покажчики: «Віртуальний світ вищої освіти», «Віртуальний світ права», «Віртуальний світ української культури», «Віртуальний світ екології», у яких систематизовано різноманітні сайти за темами, що суттєво впливає на час та якість пошуку інформації для користувачів бібліотек.

Потрібно відзначити й такий напрям спільної діяльності, як підвищення професійної майстерності фахівців книгозбірень. Для них на базі Тернопільської ОУНБ неодноразово проводилися зустрічі бібліотечної громади області із спеціалістами видавництва, семінари-практикуми, тренінги, курси підвищення кваліфікації, засідання круглого столу обласного відділення УБА з використанням інноваційних методів роботи. Результати цих заходів висвітлювалися в інформаційно-методичному бюлетені науково-методичного відділу обласної книгозбірні «Професійне досвід бібліотекаря». Фахові матеріали, надруковані в цьому виданні, використовуються спеціалістами методичного відділу центральної міської бібліотеки.

Тісна співпраця пов'язує колективи відділів комплектування та обробки літератури наших установ. Фахівці обласної наукової книгозбірні надають необхідні консультації щодо електронної обробки книг, роботи в програмі «ІРБІС», використання нових стандартів бібліографічного опису.

Наші бібліотеки вивчають запити й потреби користувачів шляхом проведення різноманітних анкетувань, опитувань, соціологічних досліджень, що допомагають визначити, якою має бути сучасна книгозбірня, як реалізувати пропозиції тернополян. Результати проведеної роботи публікуються в інформаційно-аналітичному бюлетені ОУНБ «Крізь призму соціології».

Висловлюємо особливу подяку за плідну співпрацю директору Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

В. І. Вітенку та його заступнику з наукової роботи й інформатизації О. Г. Лісковій.

Обмін професійною інформацією, вироблення спільної стратегії в реалізації державних і регіональних проектів та програм стимулює розвиток творчого потенціалу фахівців книгозбірень, спонукає їх до пошуку нових, ефективних методів роботи.

Людмила Крючиніна, директор Тербовлянської ЦБС

Роль бібліотек у житті місцевої громади

Політичні та соціально-економічні перетворення в нашій державі, що відбулися наприкінці ХХ сторіччя, створили принципово нові умови для розвитку публічних бібліотек. Виконуючи традиційно просвітянські функції, накопичуючи знання й зберігаючи культурне надбання, вони перетворюються в інформаційні центри, що надають доступ громадянам до національних та світових інформаційних мереж і баз даних.

Активні партнерські стосунки з громадськими організаціями, соціальними установами допомогли впровадити в роботу нашої ЦБС психологічні, довідкові служби, центри правової інформації. Така співпраця дозволила реалізувати різноманітні програми екологічного, краєзнавчого, соціального спрямування.

Наша бібліотека, та й уся централізована система, існує для користувачів, громади, а не навпаки. Із цього випливає філософія її функціонування. Ми стараємося вести цілеспрямовану роботу з формування сприятливого соціально-комунікативного клімату навколо своєї діяльності. Це дає результати:

- бібліотека в центрі уваги, про неї знають не тільки користувачі, але й жителі району;
- розширюється коло друзів, партнерів, зміцнюються відносини з владою та громадськими структурами;
- засоби масової інформації позитивно відгукуються про роботу книгозбірні;
- їй довіряють різні групи користувачів, як за соціальним статусом, так і за віком: батьки, діти, молодь, люди літнього віку.

Значну роль відводимо бібліотекарю. Кожен відвідувач повинен бути впевненим у тому, що знайде в книгозбірні не тільки цікаву, ко-

рисну книжку, але й зустріне привітну людину, помічника, який намагатиметься задовольнити його культурні, інформаційні, освітні потреби.

У своїй діяльності застосовуємо як традиційні, так і новітні форми та методи роботи: співпрацюємо з книгозбірнями ЦБС й органами влади, громадою, релігійними конфесіями, іншими бібліотеками та закладами культури, засобами масової інформації, спонсорами, членами бібліотечної спільноти й читачами, обмінюємося досвідом і спілкуємося з колегами за допомогою Інтернету, використовуємо інформаційні ресурси Всесвітньої мережі.

Яскравим прикладом цього є віртуальні тематичні екскурсії, які проводяться в нашій бібліотеці. Завдяки їм учні 9—10 класів середньої школи № 1 мали можливість «мандрувати» музеями й визначними місцями України та світу.

Актуальними в даний час є юридичні консультації з питань приватизації землі, оренди паїв. Таку роботу для громади проводять спеціалісти Іванівської бібліотеки-філіалу спільно з владою села, його головою В. М. Серединським.

Відкриваючи користувачам доступ до інформаційних та культурних джерел, які протистоять насильству, соціальній, освітній і надмірній майновій нерівності, цинізму, жорстокості й бездуховності, ми сприяємо гуманізації суспільства, збільшуємо можливості для самореалізації людини, усієї громади.

Про досвід роботи бібліотеки-філіалу с. Мшанця довідуємося з добірки матеріалів «Дім, у якому лікують душу», підготовлених фахівцями методико-бібліографічного відділу. Спеціалісти книгозбірні беруть активну участь у житті громади. Завдяки їм відбулося урочисте святкування 450-річчя села, створено фотоархів найцікавіших масових заходів за останні 20 років, організовано «Скриньку пожертв», у яку кожен користувач може покласти свою частку для розвитку бібліотеки.

Жителі селища Микулинці з вдячністю згадують вечір пам'яті «В свою домівку двері відчиню», на якому було розкрито історію та причини депортації, митарства лемків. Бібліотекар міської книгозбірні О. П. Пакіж організувала пошукову роботу та створила ініціативну групу, яка збрала матеріал, розробила сценарій і провела цей захід не тільки в Микулинцях, а й Ласківцях, Лощинівці, куди їх запросили такі ж переселенці.

«Бібліотека — книжкове відображення світу» — таке гасло філії с. Ласківців. Завідувачка книгозбірні Л. Дмитрук невтомно збирає й

пропагує серед жителів села красзнавчі матеріали, нову літературу, займається просвітницькою діяльністю, дбає про майбутнє України — дітей, допомагаючи їм пізнати світ через книгу. Цікавими й повчальними для хлопців і дівчат є засідання клубу любителів природи «Земний дім». Нещодавно його учасники, учні 8—9 класів Ласковецької загальноосвітньої школи, провели акцію «Збудуй свій дім: посади дерево, квітку. Це — твоє майбутнє!».

Дарахівська бібліотека-філіал є центром екологічної освіти. Її спеціалісти, використовуючи різноманітні форми роботи й тісно співпрацюючи зі школою, громадою села та владою, організують акції, мандрівки й інші заходи на захист навколишнього середовища. Бібліотекарі філії придбали за кошти, одержані від надання платних послуг, та власні гроші 10 нових енциклопедій природничого характеру.

П'ятнадцять фахівців сільських філій були учасниками школи професійної майстерності «Екологія: тривоги і надії», що проводилася в Дарахівській книгозбірні. Усі вони отримали «Пам'ятку індивідуальної поведінки на природі» і намагалися донести ці правила до кожного жителя.

Покликання бібліотек — виховувати високоосвічену особистість, гідного громадянина нашої держави. У своїй роботі фахівці книгозбірень намагаються дотримуватися даних доктрин. Цьому сприяють засідання клубу творчої інтелігенції «Сузір'я», клубу талановитої молоді «Первоцвіт», співпраця з клубом юних журналістів «Джерельце». Наша бібліотека підтримує тісні стосунки із Союзом українок, братством ОУН—УПА, бере активну участь у франкових читаннях, святкуваннях дня народження Т. Г. Шевченка, зборі матеріалів для книги В. І. Буртника «Шлях до волі».

Уже вдруге, у рамках регіонального фестивалю «Забави в Княжому місті», у читальному залі центральної книгозбірні відбулася виставка вишивок жителів міста та району. Старовинні й сучасні картини, костюми, рушники, серветки та обруси стали її експонатами. Протягом тижня всі бажаючі могли насолодитися витворами жіночих рук і навіть вишивальника із с. Ілавчого. Одним з організаторів виставки був магазин «Золоте руно», який очолює Ірина Максакова.

Важливим етапом у діяльності централізованої бібліотечної системи є написання історії села, книгозбірні. Над цим уже понад два роки працюють спеціалісти бібліотек району під керівництвом завідувачки методично-бібліографічного відділу Тербовлянської ЦБС

М. І. Писарчук. Вони стараються якомога повніше відобразити історичні віхи свого села та книгозбірні. А до 65-річчя з часу заснування центральної бібліотеки кожна філія підготувала вишиті емблему своєї книгозбірні або узор, характерний для села.

Непомітно, але міліють джерела нашої духовності. Що передамо в спадок нащадкам? Хто ми є без материнської пісні, бабусиної казки, історії своїх пращурів, краси земної, КНИГИ? Не дай, Боже, нам залишити після себе зруйновані храми, спустошені села, зачерствілі серця та душі... Тому стараємося налагоджувати тісні контакти із спільнотою села, популяризувати літературу, надавати допомогу в здобутті освіти, виховувати інтерес до читання, аби кожен завжди пам'ятав, що він — ЛЮДИНА.

Світлана Єрошенкова, завідувачка науково-методичного відділу ОУНБ

Методична служба бібліотеки: етапи та особливості розвитку

Історія становлення та розвитку методичної служби бере свій початок із листопада 1939 року — часу створення Тернопільської обласної бібліотеки для дорослих.

З перших років її функціонування визначилися основні форми та напрями роботи:

- виїзди в книгозбірні для надання методичної та практичної допомоги;
- підвищення кваліфікації бібліотечних працівників шляхом проведення нарад, семінарів, практикумів, навчань;
- видання методичних матеріалів;
- стимулювання ініціативи та творчості спеціалістів, організація змагань серед бібліотек;
- робота з читачами: масова діяльність книгозбірні та керівництво читанням;
- облік і зберігання книжкового фонду;
- класифікація та каталогізація документів;
- створення бібліотечних каталогів;
- організація роботи міжбібліотечного абонементу.

На початку Великої Вітчизняної війни та окупації області книгозбірня припинила свою діяльність. Лише у вересні 1945 року відновлено функціонування методичного кабінету, який очолила Сара Яківна Полонська.

У післявоєнні роки методична робота отримала новий імпульс, до неї залучалися всі провідні спеціалісти бібліотеки. Зросла кількість виїздів до книгозбірень області, нарад, семінарів, практичних занять, консультацій. Пропагувався досвід роботи кращих районних та сільських бібліотек, видавалися бюлетені: «Про роботу бібліотеки с. Салівка Чортківського району», «Книги в кожному колгоспну родину», «Про Жуківську сільську бібліотеку Бережанського району», «Робота Підгаєцької районної бібліотеки», «Досвід роботи Терехівської райбібліотеки» тощо. Уперше підготовлено методичні матеріали: «Примірний річний звіт роботи районної бібліотеки», «Примірний річний план роботи районної бібліотеки», листи: «8 Березня — Міжнародний жіночий день», «Як виростити високий урожай цукрових буряків» та ін. Створено картотеку «Бібліотечна справа», яка містила описи публікацій із видань «Библиотекарь», «Культурно-освітня робота», обласної газети «Вільне життя».

Державна бібліотечна мережа області формувалася та удосконалювалася протягом 50—60-х років. Бібліотечним обслуговуванням було охоплено майже всі населені пункти, активно використовувалися нестационарні форми. Саме тоді розпочали свою діяльність більшість районних і сільських книгозбірень області. У 1950 році методичний кабінет обслуговував 38 районних, 3 міські, 230 сільських, 467 колгоспних бібліотек області та 24 відомчі книгозбірні м. Тернополя.

У ті роки у відділі, який очолювала Ганна Іванівна Малахова, випускниця Харківського державного бібліотечного інституту, працювали спеціалісти: Д. Ф. Машталярчук, К. Я. Бабкова, Д. Д. Удовенко, О. Н. Білоус, М. В. Стопяк, С. Ф. Ковтуненко, П. П. Басок. Головним завданням підрозділу було максимальне сприяння роботі мережі сільських книгозбірень, допомога їм у формуванні фонду, організації бібліотечного обслуговування населення, підвищення фахового рівня працівників.

Гострим залишалося питання кадрової політики. Його вирішенню посприяла постанова Ради Міністрів УРСР від 24.04.1952 р. «Про заходи по поліпшенню роботи масових бібліотек Української РСР». За-

вдяки їй в області налагоджено бібліотечне учнівство як метод підготовки працівників для сільських книгозбірень.

На початку 60-х років значна увага приділялася організаційному зміцненню районних бібліотек як первинних ланок у системі методичного керівництва. Міністерством культури УРСР було розроблено та затверджено нове положення та інструкції, що регламентували методичну роботу цих книгозбірень.

У травні 1968 року, відповідно до розпорядження обласного управління культури № 2-34-92 від 13.05.1968 р., методичний кабінет реорганізовано в науково-методичний відділ. На основі Типового статуту обласної бібліотеки для дорослих розроблено регламентуючу документацію підрозділу: положення про відділ, положення про організацію науково-методичної роботи, посадові інструкції працівників, положення про куратора обласної бібліотеки тощо.

У практику роботи запроваджено кураторську допомогу методистів і провідних спеціалістів відділів обласної бібліотеки книгозбірням районів. Ставали плановими виїзди для надання консультацій, проведення комплексних перевірок, які завершувалися поглибленим аналізом стану справ на місцях.

Постанови партії та уряду, які виходили в 60—70-х роках, закріпили за бібліотеками функції ідеологічних, виховних, інформаційних центрів. Книгозбірні Тернопільщини, як і всього СРСР, почали розглядатися як важливі складові загальнодержавної системи науково-технічної інформації.

Пріоритети в обслуговуванні читачів надавалися спеціалістам промислових та сільськогосподарських підприємств. Основним завданням обласної бібліотеки була популяризація передового досвіду сільського господарства. Започатковано екскурсії в кращі книгозбірні Тернопільщини.

70-ті роки стали періодом прогресивних змін. Створено широку й досить ефективну систему підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців області, що включала проведення науково-практичних конференцій, семінарів, практикумів, шкіл передового досвіду для різних категорій спеціалістів: директорів районних книгозбірень, методистів, бібліографів, працівників відділів обслуговування.

На початку 1975 року населення області обслуговували 947 бібліотек, діяло 175 пунктів видачі, 226 пересувок.

Подальшому розширенню інформаційного потенціалу масових книгозбірень державної мережі сприяла їх централізація, яку розпочато в області, відповідно до постанови ЦК КПРС від 8.05.1974 року «Про підвищення ролі бібліотек в комуністичному вихованні трудящих та науково-технічному прогресі», з бібліотек Борщівського району (1974). Наступними стали книгозбірні Бережанського, Бучацького, Заліщицького районів (1976). Завершилася централізація в 1981 році створенням Зборівської ЦБС, найбільшої в області. Унаслідок цього відбулися зміни в організації бібліотечної мережі. Було створено 16 районних централізованих бібліотечних систем та одна міська ЦБС у м. Тернополі. У кожній центральній книгозбірні сформовано штат методичного відділу, окремо введено посаду методиста по роботі з дітьми. А з 1980 року, коли відкрито обласну бібліотеку для юнацтва, введено посаду методиста по роботі з юнацтвом. Організовано цілісну систему комплектування бібліотек, засновану на централізованому постачанні книг, відповідно до чітко визначеного культурно-економічного профілю області.

Централізація дала позитивні результати: покращилися матеріальна база книгозбірень, організація та використання книжкових фондів, у центральних бібліотеках відкрилися нові структурні підрозділи.

Пожвавилася видавнича діяльність відділу. Готувалися різноманітні матеріали: «Основні показники роботи бібліотек області системи Міністерства культури УРСР за 1973 рік», «Аналіз роботи районних шкіл передового досвіду ЦБС області», «Бібліотека на колесах: з досвіду роботи бібліотеки-автомобіля Бережанської ЦБС», «В сім'ї вольній, новій»: методичні рекомендації на допомогу бібліотекам області в роботі назустріч 65-річчю утворення СРСР», «І слова хист, і серця жар...»: методичні рекомендації по відзначенню 50-річчя з дня народження В. І. Ярмуша». У штат відділу введено посаду редактора, обов'язки якого виконувала Світлана Федорівна Ковтуненко.

Протягом 80-х років науково-методичний відділ спрямовував свою діяльність на організаційне зміцнення ЦБС, підвищення ролі центральних бібліотек як методичних центрів, забезпечення належного рівня роботи книгозбірень в умовах централізації. Для цього здійснювалися виїзди, детально аналізувався стан справ на місцях, надавалася методична й практична допомога. На семінарах вивчалися сучасні технологічні процеси, пов'язані з комплектуванням та обробкою літератури, обліком бібліотечного фонду, поширювалися нові форми й

методи в організації обслуговування населення книгою та інформацією, методичної діяльності тощо.

Змістовною та ефективною формою роботи були заняття в школах передового досвіду, які працювали на базах кращих бібліотек-філіалів у кожному районі та проводили свої заняття двічі на рік. Усього таких шкіл в області функціонувало понад сімдесят.

На базі центральних книгозбірень вибраних районів діяли обласні школи передового досвіду, зокрема за напрямком «Робота бібліотек по удосконаленню форм і методів популяризації книги серед різних груп читачів» у Тербовлянській ЦБ, «Комплектування, використання та зберігання бібліотечних фондів, організації каталогів» у Чортківській ЦБ, обласна школа керівника в Бучацькій ЦБ та обласна школа методиста в Збараській ЦБ.

Серед бібліотек області започатковано змагання на звання «Бібліотека відмінної роботи». За статистичними даними, чисельність таких книгозбірень становила понад 40% від загальної кількості.

Для масових бібліотек ті роки знаменні тим, що вони стали не лише ідеологічними установами, а й центрами дозвілля. При книгозбірнях почали створюватися клуби за інтересами, любительські об'єднання, літературно-мистецькі вітальні, яких в області діяло понад 640. Одними з перших засновано літературно-мистецьку вітальню «Елегія» у Підволочиській центральній бібліотеці та сімейний клуб «Азбука для двох» при Гусятинській ЦБ. Вони користувалися надзвичайною популярністю в читачів.

Обласна бібліотека стала міжвідомчим координаційним центром для книгозбірень усіх систем і відомств. Уведено посаду головного бібліотекаря з питань координації, яку займала Віра Андріївна Корженевська. Створено Міжвідомчу раду з питань бібліотечної роботи. Почався процес аналізування ролі й місця не лише книгозбірень системи Міністерства культури України, а й кожної відомчої бібліотеки.

Майже двадцять років (1965—1984) керувала методичною службою та визначала бібліотечну політику області Віра Остапівна Ширшик. Потім очолювали відділ молоді, енергійні, висококваліфіковані спеціалісти: Олександра Григорівна Ліскова (1984—1988, 2003—2008), Орися Степанівна Гончарук (1989—2001), Галина Іванівна Польова (2001—2003).

За той час школу професійної майстерності в методичному відділі пройшли: В. В. Романюк, Т. Ф. Монастирська, К. В. Залюбовська,

В. Є. Буханець, М. М. Ленчишин, О. Л. Добровольська, А. В. Осика, Н. С. Новіцька, Л. Т. Скакун, С. Й. Осуховська (Карпик), Л. Б. Оленич (Пінь), М. Й. Вайшле (Мельник), О. О. Гавенко.

Окремим витком у діяльності бібліотек області стала робота на допомогу науково-технічному прогресу. У книгозбірнях відкривалися кабінети науково-технічної інформації, Всесоюзного товариства винахідників та раціоналізаторів, створювалися папки, картотеки раціоналізаторів.

Поступово зростала мережа бібліотек. У 1988 році в області вже функціонувала 971 книгозбірня.

Політичні зміни та нововведення, що відбувалися в суспільстві на початку 90-х років, не залишили поза увагою й бібліотечну галузь. Відповідно до наказу обласного управління культури № 31 від 27 лютого 1989 року, для зосередження методичного керівництва бібліотечною справою проводився експеримент зі створення на базі ДОУНБ об'єднаного науково-методичного відділу.

Згідно з програмою досліджу, здійснено структурну перебудову відділу. Він складався з трьох секторів: сектору по роботі з дорослим читачем (6 чоловік), сектору по роботі з юнацтвом (2 чоловіки), сектору по роботі з дітьми (2 чоловіки). Очолювала підрозділ під час експерименту заступник директора з наукової роботи Галина Степанівна Моліцька.

Відчутно знизився реальний вплив на діяльність бібліотек області, різко скоротилася кількість виїздів на місця. Перевага надавалася статистичному аналізуванню, виданню методичних рекомендацій, системі підвищення кваліфікації.

У роботі масових книгозбірень області увага приділялася популяризації національної культурної спадщини, у практику ввійшли нові форми роботи: літературні вітальні, фольклорні, родинні свята, вечорниці, години народознавства тощо.

Доброю традицією стала пропаганда краєзнавчих та народознавчих знань. У книгозбірнях велася пошукова робота з відновлення історії населених пунктів, запису святкувань, звичаїв народу. Її результатом є альбоми, тематичні стенди, папки, краєзнавчі кімнати, кутки, де зібрано вироби народних умільців, національні костюми, предмети народного побуту та ін. Прикладом служать надбання Борщівської, Лановецької, Монастириської, Тербовлянської, Чортківської централізованих бібліотечних систем.

З прийняттям у січні 1995 року Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» книгозбірням надано великі права в самостійному визначенні змісту, напрямків і конкретних форм своєї діяльності.

На початку 90-х років в області, як і в державі, скоротилася мережа масових бібліотек й сягнула рівня 70-х років. У 1995 році функціонувало 949 книгозбірень системи Міністерства культури і мистецтв, які обслуговували понад 670 тисяч користувачів. Їх фонд налічував 8033356 примірників документів.

Активізувалася увага методичного центру щодо забезпечення перебудови роботи бібліотек: діяльності в нових умовах господарювання, бібліотечного маркетингу та менеджменту, фандрейзингу, упровадження платних послуг, розвитку творчої функції книгозбірень.

Кінець ХХ ст. увійшов в історію як період становлення інформаційного суспільства, у якому інформація — один з основних його ресурсів, що має неабиякий вплив на такі соціальні інститути, як бібліотека, і докорінно змінює їх роль.

Визнаючи внесок книгозбірень у розвиток вітчизняної освіти, науки та культури, необхідність дальшого підвищення їх участі в житті народу, Указом Президента України від 14 травня 1998 року встановлено Всеукраїнський день бібліотек із відзначенням його 30 вересня.

Упровадження в практику роботи книгозбірень Тернопільщини прогресивних комп'ютерних технологій відкрило нові можливості на шляху задоволення попиту користувачів на інформацію. Значною допомогою в створенні інтернет-ресурсів публічних бібліотек є реалізація програми Посольства США в Україні «LEAP: Інтернет для читачів публічних бібліотек», яка здійснюється в Україні з 2001 року. Завдання проекту: допомога публічним книгозбірням України в наданні інформаційних послуг населенню, підтримка вільного й відкритого обміну інформацією, що є важливим для інтегрування нашої держави у світову спільноту, та проведення реформ.

Тернопільщина — лідер за кількістю сформованих у публічних бібліотеках Інтернет-центрів із безкоштовним доступом до Всесвітньої мережі. Сьогодні в області їх діє 15. Лише в 3 центральних книгозбірнях користування Інтернетом здійснюється за символічну плату.

Уперше на семінарах для директорів централізованих бібліотечних систем, школах методиста розглядаються питання:

- бібліотека та влада;
- соціальний престиж книгозбірні як умова її розвитку;

- законодавчі й нормативні документи з бібліотечної справи.

На сучасному етапі науково-методичний відділ надає практичну й методичну допомогу 17 районним та Тернопільській міській ЦБС — усього 904 книгозбірням системи Міністерства культури і туризму України, якими минулого року обслужено 625927 користувачів. Фонд бібліотек нараховує 7954025 примірників документів.

За останні роки в науково-методичному відділі відбувалися й кадрові зміни. Сьогодні методичну роботу здійснюють: головний методист Людмила Миколаївна Козачок, провідний методист Світлана Петрівна Юрчик та завідувачка відділу Світлана Тимофіївна Єрошенко. Знову введено в штат посаду редактора, яку зараз займає Оксана Михайлівна Раскіна. Протягом останніх років у колективі працювали: О. О. Куш (Слив'як), Н. І. Мацюк, Г. Й. Жовтко.

Майстер-класи, школи, тренінги, стажування, дні спеціаліста — ці та інші форми методичної роботи отримали визнання фахівців області. Значним внеском у систему підвищення професійної компетентності персоналу бібліотек стали численні методичні посібники, рекомендації, листи, підготовлені працівниками відділу. Щорічний аналітично-статистичний огляд «Публічні бібліотеки Тернопільщини: рік...», який створюється на основі статистичних та інформаційних звітів централізованих бібліотечних систем, дає можливість отримати найповнішу інформацію про стан, проблеми та перспективи розвитку книгозбірень Тернопільщини. Відомості про події в бібліотечному світі фахівці області черпають з інформаційного бюлетеня «Професійне досвід бібліотекаря», що видається з 2002 року.

Невід'ємною частиною методичної діяльності є науково-дослідна та соціологічна робота. За останні роки спеціалістами опрацьовано ряд найбільш актуальних тем, серед яких: «Сільський бібліотекар Тернопільщини у дзеркалі часу», «Комплектування фондів публічних бібліотек вітчизняними науковими та виробничо-практичними журналами в галузі економіки, права», «Сільська бібліотека на мапі України». Результати досліджень дали цінний матеріал для вдосконалення роботи книгозбірень.

Визначення шляхів розвитку бібліотечної справи в області неможливе без осмислення минулого досвіду. Тому в 2002 році проведено обласний конкурс на кращу пошукову та дослідницьку роботу з історії створення та розвитку книгозбірень «Сторінка в літопис бібліотечної справи Тернопілля».

Працівники відділу беруть участь у розробці та впровадженні комплексних програм, які сприяють розвитку бібліотек та створюють для користувачів сприятливі умови для одержання інформації.

Сьогодні науково-методичний відділ працює над поглибленням аналізування та прогнозування діяльності книгозбірень області, організацією заходів із підвищення кваліфікації працівників та професійного навчання, наданням методичної та практичної допомоги у вирішенні робочих питань, упровадженням сучасних інформаційних технологій у роботу бібліотек, організацією та проведенням соціологічних досліджень.

Алла Заруцька, директор Бережанської ЦБС

Бібліотека в новітньому інформаційному середовищі: проблеми, завдання, перспективи

Українці завжди вважалися освіченим народом. У Київській Русі першу бібліотеку заснував Ярослав Мудрий ще в 1037 році при Софійському соборі. Сьогодні в Україні налічується майже 18 тисяч публічних книгозбірень, проте їх роль у житті людини значно зменшилася. Звідусіль нас оточують передові технології та комп'ютери. Суспільство очікує від бібліотек нових послуг, можливостей, що відповідатимуть епосі, у якій ми живемо. Правильно обрати пріоритети — перший крок на шляху до успіху. Тому наше завдання сьогодні — привабити користувача, надати йому той комплекс послуг, який повністю задовольнить його потреби, а це неможливо зробити без постійного вдосконалення. Ми не повинні стояти на місці, навпаки, зобов'язані йти в ногу з часом.

Основною складовою розвитку будь-якої бібліотеки є постійне оновлення фонду. Саме це й приваблює користувачів. Проте сьогодні, в умовах обмеженого бюджетного фінансування, поповнення книгозбірень документами стало особливо гострою проблемою. Велику частину нових видань бібліотеки змушені купувати за власні кошти, що спричинило появу так званих «платних послуг». За останні два роки за гроші, отримані таким чином, фонди книгозбірень Бережанської ЦБС збільшилися майже на 2 тисячі примірників документів. Для покращення системи надходження літератури до книгозбірень черговою сесією районної ради народних депутатів було затверджено «Районну програму поповнення бібліотечних фондів на період до 2010 року» з

чіткими кількісними та кошторисними нормативами, проте, на жаль, вона не дає очікуваних результатів. Гроші виділяються лише на передплату періодичних видань і їх сума становить третину від коштів, передбачених програмою. Певний щорічний внесок у поповнення фондів робить акція «Подаруй бібліотеці книгу», учасники якої мають можливість передавати книжковим храмам літературу з домашніх колекцій. Та це лише мізерна частка того, що потрібно сучасній бібліотеці. Ми повинні шукати нові, ефективні способи одержання необхідних нам коштів. І якщо держава не спроможна забезпечити сучасному користувачу належний рівень доступу до інформації, то, можливо, співпраця з різними бізнесовими структурами є одним із шляхів вирішення даної проблеми.

Не менш важливими є кадрові питання. Сучасні технології, нові бібліотечні послуги вимагають підвищення кваліфікації працівників, проявів ініціативності, ентузіазму. Бібліотекарі повинні вміти ефективно організувати роботу з читачами, враховувати їх вікові та індивідуальні особливості. Проте зараз майже кожен керівник стикається з проблемою пасивності персоналу, що зумовлена відсутністю матеріальних і кар'єрних стимулів. Для зацікавлення та виховання бібліотечних працівників доцільно влаштовувати тематичні тренінги, семінари, дні фахівця, налагоджувати зв'язки з книгозбірнями різних областей України для обміну досвідом. Спеціалісти мають постійно поглиблювати свої знання та розвивати професійні навички, що зумовлюватиме підвищення якості обслуговування користувачів.

Застосування в роботі бібліотек комп'ютерної техніки та прогресивних технологій ставить перед ними нові завдання, основним із яких є вміння орієнтуватися та керувати інформаційними потоками, створювати можливість для читачів оперативного отримувати необхідні відомості.

Як уже було зазначено вище, сучасний користувач очікує від бібліотеки нових послуг і можливостей, а оскільки Інтернет став найпопулярнішим засобом доступу до інформації та відтіснив книги на друге місце, то наше завдання — перетворити свого ворога на найкращого союзника. У 2002 році, у рамках проекту Посольства США в Україні «LEAP: Інтернет для публічних бібліотек», центральна книгозбірня одержала грант на створення Інтернет-центру, відкриття якого відбулося в січні 2003 року. Завдяки цьому в бібліотеці з'явився інформаційно-ресурсний центр, обладнаний принтером і 5 комп'ютерами, які

підключено до Всесвітньої мережі. Наша книгозбірня перша в районі запропонувала користувачам нову послугу — безкоштовний доступ до електронних ресурсів, зокрема урядових інформаційних систем, веб-сайтів громадських організацій, електронних версій газет тощо. Це дало можливість громадянам брати участь в муніципальному управлінні. Посилилася та стала результативнішою співпраця жителів міста та місцевої влади, а процес прийняття рішень — більш прозорим. Для інформування населення про діяльність органів місцевого самоуправління в читальному залі центральної бібліотеки створено інформаційний куток «Місцеве самоврядування: офіційні документи».

Для того, щоб зацікавити відвідувачів, книгозбірня повинна активно використовувати рекламу. Розуміючи, яку роль виконує преса, радіо в житті людини, ми тісно співпрацюємо з місцевими засобами масової інформації. Цінні відомості про структуру бібліотеки, її ресурси, послуги, що надаються, заходи, які вже відбулися або пройдуть найближчим часом, читачі отримують, завітавши на її веб-сайт. Користувачі Інтернету мають можливість скористатися базами даних книгозбірні, «відвідати» віртуальні виставки.

Важливим кроком у розвитку кожної бібліотеки є створення регіонального інформаційного порталу, який виводить нас на абсолютно новий рівень. Завдяки йому населення більше дізнається про історію та сьогодення рідного краю. Портал центральної книгозбірні містить рубрики «Регіон і влада», «Культура і мистецтво». У даний час спеціалісти збирають матеріал для розділів: «Пам'ятки та пам'ятні місця», «Церкви, монастирі, культові споруди».

Ще однією проблемою, з якою стикаються книгозбірні, є низький рівень їх комп'ютеризації. Для якісної роботи необхідно автоматизувати бібліотечні процеси сучасними інформаційно-бібліотечними програмами. Та, на жаль, ми не можемо йти в ногу з часом, оскільки держава не виділяє достатньо коштів. Прийнята «Програма комп'ютеризації публічних бібліотек району на 2008—2011 роки» не фінансується. З кожним роком обладнання, яким користуються книгозбірні, стає застарілим та виходить із ладу, а грошей, отриманих від платних послуг, не достатньо.

У сучасних користувачів високі інформаційні запити. А наші бібліотеки — осередки духовного та культурного розвитку особистості — повинні задовольняти їхні потреби. Тому в умовах науково-технічного прогресу ми маємо розробити цілий комплекс нових мож-

ливостей. У перспективі хотілося б організувати такі послуги: форуми та консультації бібліотекарів он-лайн, віртуально-довідкові служби, доставку книг поштою за місцем проживання, а також налагодити систему обслуговування людей із фізичними вадами.

Аби наші бібліотеки удосконалювалися, ставали для користувачів справжніми інформаційними центрами, їх потрібно оснастити сучасною комп'ютерною технікою, а це потребує значних матеріальних ресурсів. Тому соціальне партнерство між бібліотеками та органами влади, громадськими організаціями, установами науки, культури, освіти, бізнесовими структурами є просто необхідним.

Тетяна Ковалькова, завідувачка відділу міського абонементу ОУНБ

Книги, люди та життя — це історія жива (історія відділу міського абонементу)

Відділ міського абонементу є одним із найдавніших структурних підрозділів Тернопільської ОУНБ. Своїх перших відвідувачів він припиняв у листопаді 1939 року.

Під час Великої Вітчизняної війни відділ тимчасово припинив діяльність. Його роботу було відновлено в грудні 1944 року в м. Чорткові, де тоді знаходилася обласна бібліотека.

Після війни книгозбірню переміщено в м. Тернопіль, у приміщення на вул. Островського, 56.

Зусилля спеціалістів абонементу спрямовувалися на культурно-просвітницьку роботу, а також ліквідацію неписьменності серед місцевого населення.

Наприкінці 40-х років у відділі нараховувалося 1500 читачів, а фонд становив 40000 друкованих одиниць, більшу частину якого складала художня література.

Основне завдання працівників абонементу полягало в організації всебічної допомоги для самоосвіти читачів. Для них оформлялися книжкові виставки «На допомогу самоосвіті», складалися індивідуальні плани читання, проводилися обговорення прочитаної літератури. Широко практикувалися голосні читання, підготовка відгуків на книги, створювалися плакати для загального ознайомлення. Влаштовувалися масові заходи, до яких залучався діючий читацький актив: професори, лектори, пропагандисти.

При відділі функціонували: пересувний фонд, міжбібліотечний абонемент (МБА) та заочний абонемент (ЗА).

На підприємствах м. Тернополя діяло 40 пересувних бібліотек, серед яких були і постійні, і тимчасові. Щотижня їх фонди поповнювалися новою літературою. У рамках роботи цих книгозбірень проводилися огляди видань, бесіди з читачами.

Протягом 1944—1945 років завідувачками абонементу були П. П. Надточій і П. Т. Козленко, завдяки ентузіазму та відданості бібліотечній справі котрих відділ успішно розвивався.

У січні 1951 року обласну книгозбірню для дорослих переміщено у двоповерхове приміщення на вул. К. Маркса, 19 (тепер — бульвар Т. Шевченка, 15). Абонемент розташовано на першому поверсі в лівому крилі, де він знаходиться й сьогодні.

Публікації про бібліотеку та відділ з'являються в обласному виданні «Вільне життя», співпраця з яким триває й досі.

На той час серед наших відвідувачів великою популярністю користувалася газета «Голос читача». На її шпальтах містилися відгуки про книги.

Використовувалася допомога читачів-книгонош, які доставляли літературу додому людям, неспроможним відвідати бібліотеку самостійно.

Улітку в парку культури та відпочинку організовувалися читальні, де населення мало можливість ознайомитися з фондом відділу, узяти книги в тимчасове користування.

У 60-ті роки абонемент очолювали: Т. К. Луценко, М. П. Прохорова, М. Д. Середюк (Майка). Разом із ними працювали бібліотекарі: Т. А. Онищук, Т. О. Корнева, В. С. Кушаба (Скрипець).

У 70-ті роки під грамотним керівництвом завідувачки відділу М. Х. Зажерей сформувався колектив фахівців, які поряд із традиційними впроваджували нові форми та методи роботи. У той час трудилися: Д. Т. Саварин, Н. К. Іванко, Л. П. Думанська, Т. О. Грабовська, Л. М. Герман, Т. П. Дідан (Ковалькова).

Одними з основних напрямків діяльності відділу були диференційоване обслуговування користувачів і керівництво читанням. Для окремих груп відвідувачів складалися індивідуальні плани читання та щомісяця здійснювався їх аналіз, що сприяло підвищенню попиту на літературу.

У 70—90-ті роки спостерігалася тенденція до різкого збільшення читачів (див. рис. 1) та поповнення книжкового фонду (див. рис. 2) відділу новими виданнями (300—400 одиниць друкованої продукції щотижня). Змінився якісний склад користувачів. Його основу склали спеціалісти народного господарства.

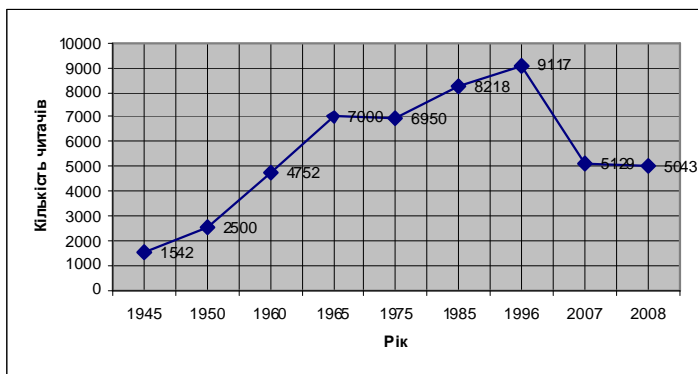

Рис. 1. Показники кількості користувачів у відділі міського абонементу в 1945—2008 роках

Упродовж цих років фонд абонементу зростав не тільки за рахунок надходжень різноманітних документів: монографій, підручників, літератури фахового спрямування, художніх творів, але й поповнювався чисельними періодичними виданнями, кількість яких перевищувала 60 назв.

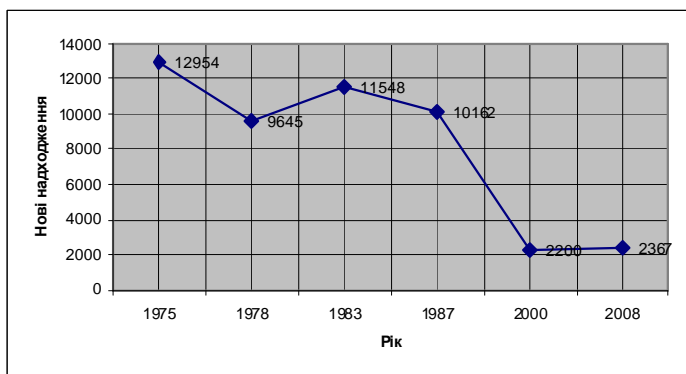

Рис. 2. Показники надходжень нової літератури у відділ міського абонементу протягом 1975—2008 років

Уперше читачі мали можливість ознайомитися з виданнями, що розкривали «білі плями» історії України. У цей час з'являється термін «черга на гостродефіцитну книгу».

У період творення молодого незалежного держави фонд бібліотеки комплектувався україномовними виданнями. Користувачам повернуто книги письменників, яких через ідеологічне свавілля було викреслено з національно-культурного життя нашої країни. Працівники абонементу намагалися привернути до них якомога більше уваги читачів.

У відділі є одне з найповніших на території нашої області україномовне зібрання художньої літератури: твори класиків, сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів.

Підсобний фонд відділу — універсальний. Він нараховує близько 110 тисяч книг, у т. ч. 25 назв часописів. До послуг користувачів — енциклопедичні, довідкові, галузеві наукові й науково-популярні, навчальні, художні видання.

Нині спеціалісти відділу міського абонементу беруть активну участь у формуванні фонду: стежать за новинками книжкового ринку України та світу, щороку відвідують форум видавців у Львові, а також долучаються до наукових досліджень, що проводяться в бібліотеці, зокрема подають пропозиції щодо видання та перевидання книг, які становлять історичну та культурну цінність для суспільства, здійснюють моніторинги та експрес-опитування для вивчення читацьких інтересів і запитів тощо.

Сьогодні абонемент — один із найвідвідуваніших відділів бібліотеки. Щорічно його послугами користуються 5 тисяч осіб, яким видаються понад 90 тисяч друкованих документів. Щодня відділ відвідують близько 300 читачів.

Фахівці підрозділу докладають значних зусиль для забезпечення високого рівня обслуговування користувачів через раціонально організовані ресурси, аналізують і вивчають потреби та інтереси відвідувачів, громадську думку щодо покращення роботи.

Процеси інформатизації суспільства змінили вимоги людей до бібліотечного сервісу, мотиви їх звернення до книгозбірні, читацький склад. З'явилися нові категорії користувачів, зокрема віддалені, які отримують відомості з веб-сайту бібліотеки, онлайн-ового каталогу. Основу читацької аудиторії нашого відділу складають: студентська молодь (51%), науковці (4%), підприємці, менеджери, службовці (35%), соціально незахищені категорії населення (7%).

Упровадження нових технологій в практику роботи книгозбірні обумовили перегляд концепції обслуговування користувачів. Систематично вдосконалюються та урізноманітнюються послуги, масові

заходи, книжкові та віртуальні виставки. Щорічно визначається рейтинг художніх книг, найбільш популярних серед читачів, «Бестселер року».

У 2003 році, для забезпечення користувачів новинками книжкового ринку, організовано «платний абонемент». Діє він відповідно до укладених договорів між бібліотекою й підприємствами, підприємцями, книготорговельними організаціями, видавництвами та має попит у читачів, адже завдяки його функціонуванню в них є можливість постійно ознайомлюватися з новою продукцією видавництва: «Підручники і посібники», «Навчальна книга — Богдан», «Джура», «Мандрівець» (м. Тернопіль), «Кальварія», «Свічадо» (м. Львів), «Кондор», «Нора-Друк» (м. Київ), літературної агенції «Піраміда», книготорговельної агенції «Книжкова хата», книгарні «Знання», які впродовж багатьох років є нашими партнерами.

Сьогодні відділ міського абонементу відіграє значну роль у соціокультурному житті краю. Ми тісно співпрацюємо з громадськими об'єднаннями, спілками, вищими навчальними закладами, місцевими видавництвами. Добрими та щирими словами хочеться відзначити творчі стосунки з найдавнішою громадською організацією області — Тернопільським міським осередком Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Також започатковано проведення циклу вечорів-зустрічей «Знайомство зблизка» з відомими людьми нашої місцевості.

Працівники абонементу велику увагу приділяють популяризації літератури. Спільно з відділом зберігання основного фонду в 2008 році вперше репрезентовано широкому загалу стародруки нашого краю з фондів Тернопільського краєзнавчого музею, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Бережанського музею книги та власне зібрання, у якому є найдавніші оригінальні видання — «Тріодіон» та «Октоїх», надруковані слов'яноукраїнською мовою понад 270 років тому. Нашій бібліотеці їх подарував священник із с. Бичківців Чортківського району.

У свій час гостями Тернопільської ОУНБ були: Віктор Морозов — відомий український бард, поет, перекладач, Мар'яна Савка — поетеса, авторка дитячої книги, Маріанна Кіяновська — поетеса, Павло Вольвач, Степан Процюк, Борис Гуменюк, Олесь Ульяненко — українські письменники, Сергій Сірий — поет, пісняр, Сергій Синюк — поет із Шумщини, Олександр Марченко — музикант, бард,

поет, Галина Денега та Петро Шпорчук — творче подружжя. Власні книги презентували науковці: історик Микола Лазарович і поет, прозаїк, літературний критик Петро Сорока.

Продовжуючи соціальну місію, основним пріоритетом якої є вільний доступ населення до джерел інформації, фахівці відділу міського абонементу значну увагу приділяють незахищеним верствам населення: користувачам з особливими потребами, людям похилого віку, самотнім, спрямовуючи свою діяльність на збереження активності таких читачів, адже їхніми постійними життєвими супутниками завжди є книга.

Дана робота проводиться спільно з Тернопільським управлінням праці та соціальної політики міської ради, Обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, молодіжним центром «Довіра», міською організацією інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату, Міжнародним благодійним фондом «Дар життя», студентами-волонтерами Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Працівники вищезгаданих організацій є давніми та постійними читачами нашого відділу абонементу, а сьогодні — і партнерами.

Ми пишаємося своїми користувачами, серед яких — цілі династії та багато шанованих людей нашого краю. Це, зокрема, Володимир Леонович Сушкевич, багаторічний читач бібліотеки, відомий бібліофіл, заслужений журналіст України, із зібраннями унікальних колекцій якого могли ознайомитися всі бажаючі не тільки в книгозбірні, але й у віртуальному просторі, Григорій Григорович Куріненко, котрий безкорисливо відновив понад сотню цінних видань із фонду абонементу. Вірними та постійними друзями, які користуються послугами відділу не одне десятиліття, є Я. Г. Гулько, О. Я. Власенко, О. П. Куца, Н. Є. Єгорова, М. Й. Воробель, С. С. Хаба, Ж. І. Іщенко, Ю. П. Фардига, В. О. Хоменко, Н. А. Куземко, Г. В. Баранюк.

Упродовж багатьох років в абонементі змінювалися працівники, приходили нові люди — справжні фахівці бібліотечної справи.

В останні десятиліття під керівництвом завідувачки відділу Т. П. Ковалькової, яка його очолила в 1981 році, самовіддано трудилися: Л. А. Островська, В. В. Романюк, О. Я. Люшняк (Проців), Н. А. Швець, Т. А. Зуляк, Л. І. Тупяк, Г. М. Чикинда, Г. Я. Кирич, О. І. Алексєєва, Л. М. Кульчицька, В. А. Чупрова, Н. Ф. Луговська, Т. Е. Давиденко, Л. В. Вівчарик, І. І. Луцик, С. П. Юрич.

Сьогодні користувачів відділу міського абонементу гостинно зустрічає творчий колектив однодумців-професіоналів, серед яких: Л. М. Герман, О. О. Гавенко, М. М. Гуменна, Н. В. Скрипець, Н. І. Білянська, Н. В. Белінська, Р. Є. Гунько, Г. П. Кацан, Г. С. Шведа. Забезпечуючи позитивний імідж підрозділу та всієї бібліотеки, вони популяризують ресурси книгозбірні, виховують культуру спілкування з книгою, формують літературно-художні смаки, зацікавлюють нових користувачів, щоденно доводять, що читати сьогодні — престижно та модно. Адже фонд відділу міського абонементу — великий духовний скарб нації, невичерпне джерело знань, наше минуле, теперішнє та майбутнє.

Галина Польова, завідувачка відділу комплектування фонду ОУНБ

Історичний аспект формування бібліотечного фонду Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

Основою функціональної діяльності головної публічної книгозбірні Тернопільщини є понад півмільйонний бібліотечний фонд.

У рік створення Державної обласної бібліотеки (1939) зібрання книг нараховувало 35 тисяч примірників польською та німецькою мовами, переданих і конфіскованих із приватних колекцій. За рік роботи книгозбірня поповнилася ще 18 тисячами книг, та під час війни її знищено разом із накопиченою матеріальною базою.

Облік перших примірників видань, як етап формування книжкового фонду, започатковано в 1944 році. Про це свідчать записи в окремих інвентарних книгах абонементу й читального залу. Надходження було ідеологічною спрямованістю, військово-історичної та виробничої тематики.

На абонементі переважала інструктивно-пропагандистська, художня, дитяча література. Перелік видань включав книги класиків російської, української, німецької літератури (Г. Гейне, Й. Гете, Г. Лессінга, виданих у Берліні, Лейпцизі в 30-ті роки минулого століття) і, водночас, інструкції Національного комітету оборони («Разведка боем», «Маскировка», «Таблицы стрельбы») тощо.

У читальному залі закладалися основи формування довідково-бібліографічного фонду. Найперші зареєстровані книги цього відділу — твори В. І. Леніна 30-х років видавництва «Партиздат».

Обов'язковим сегментом була друкована продукція інших класиків марксизму-ленінізму, офіційні документи державно-партійних, комсомольських, профспілкових форумів, а також довідкова література: «Большая Советская энциклопедия», «Малая Советская энциклопедия», «Сельскохозяйственная энциклопедия», словники іноземних і мов «братніх народів».

Журнали в той час обліковувалися індивідуально.

За тематикою періодика була доволі насиченою, переважно російською мовою. Це — видання агітаційно-партійні: «Политпросвет-работа», «Партийное строительство», «Комсомольский работник», «Пропагандист», «Пропагандист і агітатор» тощо, промислово-виробничі й економічні: «Сталь», «Электричество», «Вестник промышленности», «За экономию топлива», «Советские финансы», «Внешняя торговля» та ін., сільськогосподарські: «Почвоведение», «Сельскохозяйственный бюллетень», «Колхозное производство», «Ветеринария», наукові, зокрема Академії наук СРСР, республіканських академій та спеціалізованих інститутів, а також із різних галузей народного виробництва, медицини, педагогіки, радянського літературознавства.

Першу згадку про кількість періодичних видань знаходимо у звіті про роботу книгозбірні за 1958 рік. Це — 300 назв журналів і 39 назв газет.

У кінці 1945 року у фонді нараховувалося всього 22100 одиниць документів. Література надходила з Держлітфонду та бібліотечного колектора.

Процесом комплектування займався відділ обробки книг. У 1950 році його назва розширилася до формулювання «відділ обробки та комплектування книг», і, відповідно, підрозділ став здійснювати відбір літератури та виключати її з фонду. У той час уперше з'явився показник списаних одиниць — 11106 книг, або 74% від надходження (бібліотечний термін «примірник» не застосовувався). У 1952 році почали вказувати причини вибуття літератури: за зношеністю, неповернута читачами та ін. Проведене впорядкування книжкового зібрання було пов'язане з переїздом бібліотеки в нове приміщення, яке вона займає до сьогодні.

У першій половині 50-х років щорічне сумарне поповнення фонду сягало 30 тисяч одиниць.

Рік	Фонд	Надійшло	Вибуло
1950	118935	15015	11106
1951	131000	15949	11278
1952	150447	22591	18142
1953	132305	30539	662
1954	181741	22892	3333
1955	188853	28266	21649

Свідченням особливої уваги з боку партії та уряду до розвитку бібліотек та збільшення їх книжкових зібрань стала постанова ЦК КПРС «Про стан і заходи поліпшення бібліотечної справи в країні» (1959). У документі пропонувалося поповнити книгозбірні найновішою політичною, науково-технічною, виробничою, художньою, довідковою літературою, наочними посібниками.

Видання надходили з київського та тернопільського бібколекторів, наукових і масових бібліотек Москви й Ленінграда, книжкових магазинів та інших джерел.

Порівняно з попереднім десятиріччям, показник зростання фонду 60-х років становив 11 тисяч облікових одиниць. Цей факт свідчить про концентрацію документальних ресурсів відповідно до зростаючих функціональних завдань установи.

Книжковий фонд набув ознак потужного ідеологічного потенціалу з вільним доступом для читачів (1963). Стелажі з творами К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, офіційні видання Комуністичної партії Радянського Союзу, Компартії України, постанови цих організацій та уряду розміщувалися біля кафедр обслуговування, щоб негайно задовольняти попит населення.

Процес поповнення фонду здійснювався за принципом партійності. Література замовлялася згідно з тематичними планами видавництва. Працівники опрацьовували до сімдесяти пропозицій. В архівних документах зазначено, що в 1964 році відділ обробки та комплектування книг у своїй роботі використовував такий довідковий апарат: Картотеку біжучого комплектування, Картотеку виконаних замовлень, Картотеку докомплектування.

У 1967 році головна книгозбірня краю нараховувала 317 тисяч одиниць — половину теперішнього документального ресурсу Тернопільської ОУНБ.

Актуальними в той час стали питання профільності фонду. За рекомендаціями органів влади, бібліотекознавчої науки обласна бібліотека для дорослих ім. В. П. Затонського спрямувала свою діяльність на координування й кооперування роботи з книгозбірнями міністерств охорони здоров'я, освіти та профспілками.

У 1969 році створено обмінно-резервний фонд із довідковим апаратом: систематичним каталогом і картотекою виконаних замовлень. Його зібрання поповнювалося дублетною та непрофільною літературою, що передавалася з бібліотек міста. Перший факт регулювання руху книжкових фондів зафіксовано з такими показниками: надходження — 5280 одиниць, 3090 книг передано 30 бібліотекам Тернопільщини.

Поточне комплектування, у тому числі й передплата періодичних видань, здійснювалися за зведеним координаційним планом відповідно до зонального та економічно-промислового профілю області. Збільшувався відсоток краєзнавчих видань, наукової літератури, зокрема праць видатних природознавців, агробіологів, ґрунтознавців, істориків, літературознавців.

З 1970 року покращилося фінансування установи, зокрема виділялися кошти на поповнення фонду літературою. Більша частина асигнувань витрачалася на придбання книг через бібколектор. У процесі поточного комплектування домінувало централізоване надходження видань.

Бібліотечні ресурси розглядалися засобом ідеологічного впливу. Перед книгозбірнею ставилися завдання мережевого поширення інформації про літературу та форми пропаганди.

Розширення функцій процесу комплектування стало передумовою створення в січні 1971 року відділу, штат якого налічував три чоловіка. Обов'язки завідувачки відділу виконувала Чарна Ісаківна Маранц. З 1 листопада 1971 року його очолила Ганна Іванівна Малахова. 13 років (до 1984 р.) вона з ентузіазмом і відповідальністю керувала підрозділом. У насичений завданнями період «розбудови соціалізму» процес комплектування фонду здійснювали спеціалісти: А. Г. Ярова, А. С. Горіневська, З. Ю. Вовк, Г. І. Чорнушко, К. В. Залюбовська, Л. І. Наседкіна, Л. О. Петрова, Н. В. Боднарець.

Перед відділом ставилися важливі завдання: забезпечувати правильне співвідношення між розділами фонду й окремими галузями, вивчати склад книжкових зібрань, урізноманітнювати типологію над-

ходжень, а також виявляти й поповнювати колекцію літератури про край.

У другій половині 60-х років поживалася робота з придбання місцевої книжкової продукції. У письмовому звіті за 1969 рік зазначено: «Не вирішене питання про обласний обов'язковий примірник. У місті відсутнє видавництво». У 1976 році з 21,8 тисячі видань бібліотека одержала 75 книг про Тернопільщину (лише з 1989 року надходження обласного безкоштовного примірника стане системним).

Важливим етапом у розвитку бібліотечної справи була централізація масових книгозбірень (1975—1980), що сприяло організації єдиного фонду ЦБС та розширенню методично-інформаційних функцій відділу комплектування обласної бібліотеки.

За 1960—1969 роки загальний обсяг фонду зріс на 42%, протягом 1969—1979 років — на 30%, на початку 80-х років становив 431 тисячу примірників.

Аналіз книжкового зібрання 1980 року показав, що його склад був такий: 32,2% — суспільно-політична література, 17,7% — технічна, 12,6% — природничо-наукова й медична, 3,6% — сільськогосподарська, 21,4 — художня, 6,4% — книги з мистецтва, фізкультури та спорту. Три четвертих від загальної кількості займала література російською мовою. Читаність становила — 22,2, обертаність — 0,7. Урізноманітнилася типологія надходжень. Зафіксовано групу кінофото-документів (грамплатівки та слайди).

Завданням 80-х років стало науково обґрунтоване формування обсягу та складу книжкового фонду з оптимальною кількістю примірників для оперативного забезпечення запитів читачів через систему міжбібліотечного абонементу (МБА).

Упродовж 1980—1989 років до обласної бібліотеки надійшло 202,8 тисячі примірників документів, із них книги — 101,8 тисячі примірників.

Надходження документів (пр.)

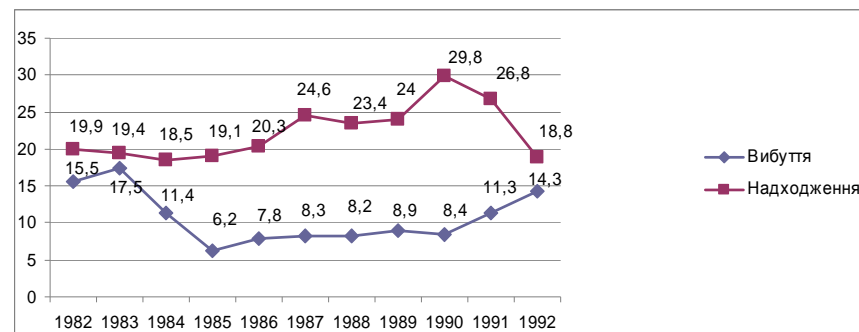
1950— 1959 рр.	1960— 1969 рр.	1970— 1979 рр.	1980— 1989 рр.	1990— 1999 рр.	2000— 2008 рр.
201403	212096	210590	202806	135865	71043

Щорічне поповнення фонду виданнями становило 19—24 тисячі примірників, характерна динаміка зростання — 4—6 тисяч примірників.

Процес поточного комплектування набув ознак плановості, прогнозування та регулярності.

Цей період роботи відділу визначався високим рівнем виконання виробничих показників. Процес комплектування фонду у той час здійснювали: Д. Т. Саварин (з 1984 року очолила підрозділ), І. І. Стельмах, О. Я. Польова, І. Й. Бучма. Колектив освоював бібліотечно-бібліографічну класифікацію, брав участь у її впровадженні, вивчав книжковий фонд і його відповідність до зростаючих запитів читачів, проводив операції рекомлектування.

У другій половині 80-х років списання літератури було незначним. Відношення кількості вилучених видань до надходження — у межах 28—32%, проте в 1991 році цей показник становив 42%, 1992 році — 76%.

Зміна ідеологічного устрою, орієнтованість на побудову громадянського суспільства в 90-ті роки суттєво вплинули на процес формування фонду. Постала гостра потреба в оновленні його складу, у першу чергу за змістом, мовою, хронологією. Різко зростає інтерес читачів до літератури з історії, народознавства, релігії, права та юридичних наук, економіки. У відборі документів для поповнення зібрань бібліотеки спеціалісти почали керуватися рекомендаціями соціологічних досліджень.

Статистика 1992 року показує різке скорочення надходження книг на 32%, порівняно з 1991 роком, 1993 року — на 45%, порівняно з 1992 роком.

Урізноманітнився перелік джерел комплектування. Восени 1993 року бібліотека вперше отримала книжкову продукцію з діаспорних центрів. З неї формувалася фонд краєзнавчих видань. Це — унікальні

документи, за якими вивчалася невідома історія України, зокрема: «Вісник репресій» (Мюнхен, 1980—1985), «Українські юристи під судом КГБ» (Вінніпег, 1961), «Вивід прав України» (Нью-Йорк, 1964), «Мала історія України» (б. р.), «Український календар» (1979—1988) та інші.

У період 90-х започатковувалася активна співпраця з громадськими організаціями, добродійними інституціями та іншими установами, зацікавленими у взаємодії з книгозбірнею.

Потрібно окремо відзначити діяльність Українсько-американського добродійного фонду «Сейбр-світло» та Британської Ради в напрямку безкоштовної передачі бібліотеці книг англійською мовою. Ці надходження доповнили колекцію іноземної літератури довідковими, навчальними, інформаційними виданнями.

Недостатнє фінансування, відсутність інформації про видання вітчизняної друкованої продукції негативно позначилося на організації поточного комплектування цими книгами.

У другій половині 90-х років щорічні надходження склали 2,5—3,5 тисячі примірників книг, журналів — 2,5—3 тисячі примірників, 80—110 назв газет.

В умовах мізерного поповнення фонду документами бібліотека почала активно застосовувати фандрейзинг. Як альтернативу традиційному шляху придбання літератури започатковано послугу «платний абонемент».

Публічні книгозбірні України, зокрема області, потребували прийняття документа, який би гарантував виділення коштів із місцевого бюджету для збільшення кількості бібліотечних фондів. Відповідно до «Державної програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року» ОУНБ підготувала обласну програму й провела організаційну роботу щодо її затвердження.

Із серпня 2002 року, згідно з відповідними розпорядженнями органів влади, документ реалізовувався й набув продовження до 2010 року. На жаль, розділ програми щодо фінансування закупівлі «мінімуму вітчизняної та зарубіжної книжкової продукції» не виконується.

Сформувалися постійні джерела безкоштовного комплектування: книгообмін, подарунки від юридичних та фізичних осіб, обласний обов'язковий примірник, надходження за державними цільовими програмами.

Тернопільська ОУНБ добре відома серед місцевої громади соціокультурною діяльністю, спектром інформаційних послуг, унікальністю сформованого краєзнавчого фонду. Тому їй дарують чимало видань. Найбільш значущі колекції, передані від відомих людей та родин краю: Шафранюків із Канади (624 пр., 2003 р.), мистецтвознавця Петра Медведика (556 пр., 2006 р.), ученого-мовознавця Антона Залеського (103 пр., 2007 р.).

Благодійну діяльність щодо поповнення фонду бібліотеки багато років здійснюють такі інституції: Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Українсько-американський благодійний фонд «Сейбр-світло», Український науковий інститут Гарвардського університету (США), Українська бібліотечна асоціація, Гете-інститут в Україні, Британська Рада в Україні, Посольство Швейцарії в Україні, Тернопільська митниця тощо.

Утвердилися взаємовідносини з провідними місцевими видавничими організаціями, серед яких: «Укрмедкнига», «Економічна думка», ТОВ «Редакція газети «Підручники і посібники», ТОВ «Навчальна книга — Богдан», ТОВ «Джура», ТОВ «Воля». Це не тільки постачальники обов'язкового примірника документів, але й надійні партнери та спонсори в напрямку реклами книги й книгочитання.

У 2004—2008 роках показники безкоштовного надходження становили: обласний примірник — 4224 пр., за програмою українських видань — 4502 пр., за книгообміном — 775 пр., подаровано — 6232 пр.

Для останнього десятиліття характерне щорічне подорожчання друкованої продукції. Тому бібліотекарі-комплектувальники освоюють правила ринкової діяльності: аналізують ціни, підписують угоди, несуть комерційно-правову відповідальність.

Активізується закупівля документів у книготоргових та видавничих організаціях. За останні п'ять років (2004—2008) за гроші від комерційної діяльності бібліотеки та частково бюджетні кошти придбано 3488 примірників, за попередній п'ятирічний період (1999—2003) — 2108 примірників. Це — книги, яких гостро потребують користувачі: навчальна, наукова, довідкова та сучасна українська художня література.

Для оновлення фонду спеціалісти відділу щорічно відстежують спектр друкованої продукції книжкового ринку, вивчаючи бібліогра-

фію «Літопис книг», пропозиції видавництв (інтернет-сайти, прайслисти, рекламу), спеціальні періодичні видання.

З кожним роком покращується склад книжного зібрання. Орієнтуючись на рейтинги численних конкурсів, бібліотека поповнилася книгами провідних видавництв України, серед яких: «Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», «Піраміда», «Факт», «Кальварія», «Літопис», «Наукова думка», «Юніверс» тощо.

Облікова база даних «Комплектування в ИРБИС» нараховує близько 11 тисяч записів.

У процесі комплектування книжкового фонду виникає ряд проблем, проте кваліфіковані спеціалісти відділу роблять усе для того, щоб Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека була інформаційним та культурним центром для громади краю.

Тетяна Колевінська, завідувачка відділу читального залу ОУНБ

Відділ читального залу в історії бібліотеки

Відділ читального залу бере свій початок із часу заснування нашої бібліотеки.

На жаль, дотепер не збереглися довоєнні документи, тому немає даних про тих, хто працював у читальні в ті роки.

Після визволення Тернопілля від німецько-фашистських загарбників книгозбірня відновила свою роботу в м. Чорткові. 22 вересня 1944 року завідувачкою читального залу призначено М. О. Миргородську, яка працювала на цій посаді до 1 квітня 1945 року. Пізніше відділ очолювали: О. В. Дубовик (1.04.1945—1.04.1947), П. С. Герасименко (1.04.1947—1.04.1948; 5.10.1948—1.08.1949; 30.04.1952—1.09.1952), Л. І. Денисенко (1.04.1948—3.08.1948; 1.08.1949—1.03.1952), Д. Ф. Машталярчук (3.08.1948—13.09.1948), Г. І. Хірна (1.03.1952—30.04.1952), Л. П. Гавриленко (1.09.1952—5.05.1953), Н. І. Тукало (5.05.1953—16.09.1983).

На час створення читального залу у фонді налічувалося близько 2000 книг, проте зібрання активно поповнювалося, зокрема виданнями, подарованими бібліотеками Росії та Східної України. Уже протягом 1945 року відділ відвідало 3789 читачів.

У вересні 1946 року читальний зал почав працювати в м. Тернополі.

Як свідчать архівні документи, основними формами роботи відділу в ті важкі часи були місячники пропаганди літератури, книжкові виставки, бібліографічні огляди, лекції, голосні читання, бесіди, підготовка альбомів та папок із газетними вирізками до важливих політичних кампаній і знаменних дат, літературні вечори, читацькі конференції. Такі заходи працівники читального залу проводили не тільки в бібліотеці, але й на підприємствах, в організаціях, навчальних закладах, літньому парку культури та відпочинку.

Для керівництва читанням, підвищення політичного та фахового рівня відвідувачів книгозбірні складалися індивідуальні плани читання та готувалися списки рекомендованої літератури.

У 60—70-х роках у м. Тернополі швидкими темпами розвивалася промисловість, відкривалися нові навчальні заклади. Завдяки цьому різко збільшилася книговидача та зросла кількість читачів, серед яких переважали спеціалісти народного господарства, науковці, студенти.

Для відвідувачів відділу було виділено 2 читальних зали на 100 місць та окремих — для наукових працівників.

У цей період енциклопедичні та довідкові видання, наукова, галузева, навчальна, науково-популярна література, зібрання творів вітчизняних та світових класиків сформували основу книжкового фонду читального залу. Читачі мали можливість користуватися найбільшою в області колекцією періодики українською та російською мовами, яка налічувала сотні назв.

Для вивчення потреб користувачів запроваджувалися такі форми роботи, як опитування, спостереження, анкетування, створення картотеки читацьких інтересів і запитів.

Під керівництвом бібліотекаря-професіонала Н. І. Тукало в той час у читальному залі працювали: Н. С. Морщакова, В. С. Кушаба (Скрипець), Л. І. Петришина, Н. В. Боднарець, Н. Я. Кирич, О. А. Грабовська, Т. Ф. Монастирська, Л. П. Сливка, Н. В. Бурлуцька (Сенченко), Л. Н. Шумбарець.

У 80-ті роки минулого століття спеціалісти відділу, зокрема Н. Ю. Маскова, Н. М. Клібанова, О. М. Яворська, В. В. Вертоградова, М. І. Іванків, С. Т. Філюк (Єрошенкова), О. В. Пиріг, Л. О. Смолко (Шарун), Н. В. Траска, О. В. Корніцька, активізували старі та налагодили нові зв'язки з трудовими колективами промислових підприємств, громадськими об'єднаннями, обласними організаціями Товариства

любителів книги, товариства «Знання», Спілки письменників України, Фонду культури тощо.

Великою популярністю серед інтелігенції міста, студентської та творчої молоді користувався клуб «Літературні зустрічі», який діяв при читальному залі в ті роки. На його засіданнях проводилися вечори поезії Т. Шевченка та О. Пушкіна, А. Ахматової й І. Абашидзе, Л. Костенко та В. Висоцького, Лесі Українки й Б. Пастернака, Олександра Олеся та О. Мандельштама, проходили цікаві диспути й читачькі конференції за публікаціями літературно-художніх журналів «Вітчизна», «Дніпро», «Дружба народів», «Новий мир», «Иностранная литература».

У 1990 році розпочав свою діяльність Клуб політичної книги. У період перебудови, зростання національної свідомості, відкриття забутих імен головним його завданням стало вивчення та пропаганда серед населення кращих зразків української культури, знайомство з творчістю письменників «розстріляного відродження», невідомими сторінками нашої історії.

Провідні спеціалісти відділу завжди брали активну участь у наданні методичної та практичної допомоги бібліотекам області. За їх безпосередньою участю проводилися семінари, школи передового досвіду. Діяльність читального залу широко висвітлювали засоби масової інформації.

Основними завданнями підрозділу на сучасному етапі є всебічне задоволення інформаційних запитів користувачів, популяризація книг, створення позитивного іміджу бібліотеки. Для цього використовуються різноманітні форми роботи: презентації новинок друкованої продукції, читачькі конференції, літературні вечори, історичні читання, віртуальні виставки тощо.

З призначенням на посаду головного бібліотекаря досвідченого фахівця О. В. Родинюк при проведенні масових заходів почали застосовуватися комп'ютерні технології. Так відбулися історичні читання до 100-річчя від дня народження С. Бандери, вечір-зустріч ветеранів афганської війни з нагоди 20-ї річниці виведення військ із Республіки Афганістан, літературні читання, присвячені 200-річчю від дня народження М. Гоголя, огляд літератури «Краща книга року». Разом із спеціалістами відділу в них брали участь артисти драматичного театру й обласної філармонії, викладачі та студенти вишів міста.

Інформація про роботу читального залу відображається на веб-сайті бібліотеки, шпальтах газет, по радіо й телебаченню.

Тіснішою стала співпраця відділу з вчителями загальноосвітніх шкіл, управлінням освіти Тернопільської міської ради, управлінням освіти та науки Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти, Тернопільським обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, молодіжним центром «Довіра», Міжнародним благодійним фондом «Дар життя», Тернопільською обласною організацією Української спілки ветеранів Афганістану.

Хочу добрим словом згадати моїх колег, висококваліфікованих фахівців бібліотечної справи Орису Володимирівну Родинюк, Людмилу Олександрівну Рюміну, Надію Миронівну Крицак, Тетяну Андріївну Зуляк, Оксану Петрівну Содомору, Лілію Василівну Будьонну, Ірину Петрівну Кошелеву, Надію Богданівну Котик. Це їм читачі вдячні за невтомну працю.

Щорічно працівники відділу обслуговують 6000 користувачів: науковців, спеціалістів народного господарства, діячів культури та мистецтва, пенсіонерів, студентів. Більшість відвідувачів — молодь віком від 17 до 25 років. До їх послуг — універсальний підсобний фонд читального залу та зібрання книгосховища: енциклопедичні, довідкові, фахові, художні видання, преса. За рік видається близько 135000 документів.

Тематика читачьких запитів, порівняно з попередніми роками, більш ширша та різноманітна. Особливим попитом користується література з історії, права, філософії, релігії, економіки нашої держави й зарубіжних країн тощо. Активно використовується зібрання періодики, яке налічує близько 200 назв журналів, виданих в Україні та Росії.

Колектив відділу постійно працює над підвищенням свого фахового рівня.

Оксана Колівошко, директор Чортківської ЦБС

Просвітництво як гуманітарна місія Чортківської центральної бібліотеки

На сучасному етапі розвитку суспільства, безперечно, зростає роль бібліотек як інформаційних закладів, але їх соціально-виховна та культурно-просвітницька місія — завжди актуальна. Важливе місце в

діяльності книгозбірень займають різноманітні просвітницькі заходи, які позитивно впливають на популярність установ і розширюють їх інформаційні та виховні можливості, тобто взаємозв'язок провідних напрямів роботи очевидний.

Бібліотекарі ніколи не стоять осторонь важливих подій життя громади. Вони оформлюють яскраві вітрини до свят, беруть участь у складанні сценаріїв, організовують різноманітні заходи за участю самодіяльних колективів, національно-культурних товариств.

Сучасний бібліотечно-інформаційний сервіс ставить на перше місце користувача як центральну постать, навколо котрої концентрується вся увага. Для нього ми прагнемо створити якнайкращі умови для творчої праці та відпочинку: зали оснащуємо сучасною технікою, оновлюємо інтер'єр, значну увагу приділяємо квітковому дизайну.

«Бібліотека, — як сказав Микола Реріх, — це місце роботи, і «храм думки», і науково-дослідницький центр, і лабораторія, і музей, і вища школа, і місце високих радощів, світ розуму і очей». Така думка є й для нас стимулом до професійного вдосконалення та пошуків. Саме творчий підхід спеціалістів книгозбірні до всіх, без винятку, форм і методів роботи сприяє формуванню духовно-моральних цінностей у наших читачів.

Щоб реалізувати свою просвітницьку та гуманітарну місію, Чортківська центральна бібліотека спрямовує свою діяльність на:

- формування національної свідомості;
- еколого-просвітницьку роботу;
- підвищення рівня правової культури;
- оволодіння сучасними інформаційними технологіями та вихід у світову мережу Інтернет.

Книгозбірня є місцем, де постійно проходять презентації, цікаві зустрічі, конференції, літературні імпрези. Щомісяця тут відбуваються засідання клубів за інтересами й літературного об'єднання, демонструються експозиції робіт місцевих художників, фотомитців, майстрів народної творчості та ужиткового мистецтва. Навіть перелічити й описати всі ці заходи неможливо, оскільки кожен із них заслуговує особливої уваги. І готують їх справжні професіонали. Це — перевірені часом, ефективні форми співпраці користувачів і бібліотекарів, які активно пропагують книгу та дають можливість розширювати коло друзів.

Схвальні відгуки почули працівники бібліотеки з уст відвідувачів виставок полотен майстра декоративно-прикладного й ужиткового мистецтва О. О. Зеленої, картин місцевих художників М. Захарова та С. Шевчука, фотоекспозицій і колажів В. Гонтара й І. Брунди.

Протягом року в читальному залі та абонементі було організовано інформаційні, освітні й пізнавальні книжкові виставки: «Степан Бандера — символ нації», «Україна — ЄС: від співпраці до інтеграції», «Мазепа — людина й історичний діяч», «Крутянський чин та його виховне значення», «Голодомор — біль серця усієї України», «Бібліотека — скарбниця духовності нації», виставку-диспут «Підліток: мотиви поведінки та коло інтересів», освітньо-пізнавальні виставки: «З Тарасової криниці ковток свяченої води», «Невмирущий талант великого Гоголя», «Найбільше диво — рідний край, моя колиска — Тернопілля», «Інформаційні технології: сьогодні і завтра», «Природа — це простір для душі».

До кожної книжково-ілюстративної виставки додавалися вебліографічні списки сайтів із питань економіки, права, мистецтва, екології, історії, політики, охорони здоров'я.

Щоквартально готуються бюлетені «Нові надходження». Новими матеріалами поповнюються картотеки «Держава і молодь», «Куди піти вчитися», «Творча молодь Чортківщини», «Інформуємо, пропонуємо, радимо, як захистити себе».

Важливою складовою інформаційного потенціалу центральної книгозбірні є Інтернет-центр. Щороку зростає кількість його відвідувачів. Вони беруть участь у віртуальних подорожах та екскурсіях, конференціях, знаходять собі друзів і співрозмовників. У затишному комп'ютерному залі користувачам надано можливість кваліфіковано пошуку, систематизації відомостей, архівування документів, друку та збереження інформації на електронних носіях. До їх послуг — бібліотечний сайт за адресою: <http://library-chortkiv.narod.ru/ch/kylytra-1.html> та новостворений блог Чортківської ЦРБ (<http://chortkivlib.blogspot.com>).

Одним із пріоритетних напрямків діяльності бібліотеки є робота клубів та гуртків за інтересами, створених на її базі. Вони орієнтовані на вивчення культурної спадщини, народознавства та краєзнавства, духовне спілкування, підвищення рівня правової й екологічної освіти, популяризацію української книги.

Ключовим моментом в організації ефективної роботи читацьких об'єднань є визначення цільової аудиторії, детальний аналіз запитів та інтересів користувачів, вивчення проблем, що можуть виникнути в процесі роботи, упровадження нових, цікавих форм масових заходів.

При центральній бібліотеці діють: літературно-мистецька вітальня «Елегія» (керівник — Т. Ю. Сулима), літературна студія «Сонячне гроно» (керівник — Г. Т. Підгородецька), районний центр правового просвітництва (керівник — С. М. Тиміцька), правознавчий клуб «Феміда» (керівник — Н. Є. Гриців), еколого-просвітницький лекторій «Ковчег» (керівники — Н. Л. Гонтар, О. В. Кондратенкова).

Вихованню молоді любові до прекрасного сприяють засідання літературно-мистецької вітальні «Елегія». Її мета — учити підрастаюче покоління розуміти справжнє мистецтво, самого себе, відстоювати власні погляди, розвивати свої творчі здібності, вирішувати молодіжні проблеми сьогодення. Цього року учні та студенти брали участь у цікавих заходах: суспільно-політичних читаннях «Степан Бандера — політичний діяч, ідеолог українського національного руху», мистецькій годині «На крилах пісень Володимира Івасюка», літературному портреті «Гомер української кінематографії Олександр Довженко», поетичному вернісажі «Мова — коштовний скарб народу», літературно-мистецькому святі «Дорога в царину мудрості», а також долучилися до вшанування творчості гумориста й сатирика Анатолія Гарматюка.

На високій мистецькій ноті в нашій вітальні пройшла зустріч із майстром декоративно-прикладного мистецтва в галузі аплікації Ольгою Зеленою. Цьому заходу передувала велика підготовча робота. Протягом року в бібліотеці експонувалися полотна із циклів «Пори року», «Місто моє старовинне, місто моє молоде». На зустріч гостя принесла із собою багато картин — справжніх витворів мистецтва, натхненно та з любов'ю розповіла про кожну з них.

У січні 2001 року двері читального залу розчинилися для обдарованих підлітків. І ось уже дев'ятий рік у нашій книгозбірні функціонує літературна студія «Сонячне гроно». Її члени активно працюють, зустрічаються, спілкуються, підтримують різні творчі починання. Протягом 2008—2009 років на засіданнях об'єднання побували журналіст та поет Володимир Погорецький, молодий і талановитий поет Остап Ножак, викладач та поетеса Марія Бех, поет і цікавий співбесідник Михайло Кіт, сестри Люба й Наталія Лазуки, які впевнено крокують по журналістській ниві. Своїми мудрими порадами старші колеги по

перу допомагають здібним юнакам і дівчатам реалізувати себе. Проводяться тренінги, обговорюються літературні твори, удосконалюються знання з мови, поповнюється лексичний запас гуртківців.

Уже знайшли свого читача збірки учасників студії Наталії Лазуки, Руслани Полотнянко, Галини Стахів. Твори багатьох літераторів-«гронівців» надруковано в альманахах «Сонячне гроно» (упорядник — Володимир Погорецький) і «Перші ластівки».

На сторінках місцевих часописів з'явилися нові імена Ірини Брунди, Ярослава Дзісяка, Олі Палійчук, Марії Малихіної, Лесі Дмитрів, Марти Кучімової та інших.

У рамках об'єднання цього року відбулися літературні читання «Поезія — мистецтво високе», поетичний вернісаж до Шевченківських днів «Душа поетова свята живе в поетових словах», презентація книги молоді поетеси-«гронівки» Ірини Брунди «Дощі в лабіринтах відлунь».

Справжнім святом для учасників «Сонячного гроно», чортківчан та гостей міста став книжковий ярмарок за участю відомих літераторів Тернопілля та України: П. Сороки, Є. Барана, Б. Бастюка, Т. Зарівної, І. Павлюка, Є. Безкоровайного, Г. Костів-Гуски, В. Корнієнка.

При центральній бібліотеці діє також молодіжне екологічне об'єднання, яке тісно співпрацює з ЕГО «Зелений Світ» та його головою Олександром Степаненком. Члени нашого клубу-лекторію «Ковчег» прагнуть жити в злагоді з природою, сприяють поширенню інформації та екологічній просвіті, пропагують принципи екоетики, гуманізму та здорового способу життя.

У рамках діяльності клубу проводяться дні екології, перегляди періодики, години цікавих повідомлень, усні журнали, екологічні години, віртуальні подорожі. Часто в його роботі використовуються матеріали сайту екологічно-гуманітарного об'єднання «Зелений Світ», адреса якого: <http://www.greenworld.org.ua>.

Цього року учасники «Ковчега» здійснили прогулянку екологічною стежкою «Шануймо, друзі, лісу дивосвіт», віртуальну мандрівку екологічними сайтами «Краса врятує світ», за круглим столом розглянули тему «Екологічна культура молоді. Екологічні права і обов'язки громадян України», зустрілися з ліквідаторами наслідків на Чорнобильській АЕС.

Для формування екологічної культури користувачів застосовуємо наочні індивідуальні та масові форми роботи, а також нетрадиційні

методи популяризації книги, зокрема: виставки-роздуми «Природа — це простір душі», «Чорнобиль: стихія чи розплата?», виставку-застереження «Екологічний барометр: події, факти, проблеми», виставку-панораму «В долоні Всесвіту — Земля», засідання за круглим столом, презентації книг місцевих авторів, видань Всеукраїнської екологічної ліги, фотоколажі.

Діяльність бібліотеки в цьому напрямі, і, зокрема, екологічного клубу, сприяє вихованню пізнавально-естетичного ставлення до природи, застосуванню екологічних знань на практиці, чистоті нашого міста, країни, планети та людських душ.

Віднедавна наша книгозбірня стала ще й районним центром правового просвітництва, мета якого — формування правової культури громадянина України, створення належних умов для набуття знань про свої права, свободи та обов'язки, забезпечення вільного доступу до джерел правової інформації. Базисом цього центру є клуб «Феміда». Він цікавий не тільки для юнацтва, але й для дорослих і літніх людей, адже питання юридичного характеру можуть виникнути в будь-якому віці. Працюючи спільно з районним управлінням юстиції, центр правового просвітництва налагодив тісні зв'язки з юридичними організаціями, адвокатами, юристами, правоохоронними органами. Це робиться для того, щоб здійснювати правову освіту та профілактику, професійно відповідати на нагальні питання населення.

На засіданнях учасники клубу разом зі своїм керівником здійснили екскурсію в історію права, ознайомилися з новинками суспільно-політичної літератури, обговорили публікації правової тематики в періодиці, переглянули декілька правових програм телебачення. До них долучаються також члени громадської організації «Гельсінська ініціатива — XXI».

Актуальними є заходи, присвячені письменникам детективного жанру, які дають можливість пропагувати фонд бібліотеки, презентувати новинки художньої літератури, залучати населення до читання книг.

У рамках клубу готуються тематичні стелажі, книжково-ілюстративні виставки: «Благо держави — найвищий закон», «Моральні та правові норми у житті людини», «Закони, за якими вчимося, працюємо, живемо», де експонуються найновіші юридичні та політичні документи, статті з періодичних видань, зокрема газет «Урядовий кур'єр», «Голос народу», «Дзеркало тижня», журналів «Відомості

Верховної Ради України», «Президентський вісник», «Право України». У нашій книгозбірні проводяться навчання-семінари для юристів різних державних установ та організацій.

До послуг членів клубу, та й усіх користувачів бібліотеки, — систематична картотека статей із відповідним розділом із права, міні-картотека «Молодь і держава».

Ми переконані, що час, витрачений на засідання «Феміди», не буде змарнованим: присутні зможуть поглибити свої знання в галузі юриспруденції, поспілкуватися з однодумцями та представниками юридичних професій.

Кожне наше об'єднання функціонує за своєю програмою, у якій вказано мету, завдання та зміст діяльності протягом року. З цими документами можна ознайомитися в читальному залі бібліотеки.

До проведення засідань залучаються не тільки члени клубів, а й усі бажаючі. Об'єднання сприяють процесу спілкування та реалізації творчого потенціалу читачів, дозволяють багатьом обдарованим людям розкрити свої творчі можливості. Їх робота висвітлюється в пресі та на сайті книгозбірні.

Важливу роль у бібліотечній роботі відіграє рекламна діяльність, що дає можливість формувати попит на свої послуги, направляти його на користувача.

У нашій книгозбірні оформлено інформаційні стенди: «Бібліотека інформує, пропагує, запрошує», «Інтернет-центр та його послуги».

Організуємо екскурсії для першокурсників навчальних закладів міста, знайомимо їх із каталогами та картотеками, навчаємо користуватися довідковою літературою, проводимо бібліотечні уроки, подорожі лабіринтами книгозбірні. Бібліотечно-бібліографічні знання в наших користувачів повинні бути міцними й використовуватися при вивченні наукових дисциплін, у громадській роботі, самоосвіті, щоб одного ранку вони не прокинулися за бортом корабля, який тримає курс у майбутнє.

Варто згадати й про співпрацю бібліотеки зі ЗМІ, які подають інформацію про заходи, що проводяться в книгозбірнях, транслюють виступи по телебаченню та радіо. Усе це значною мірою сприяє підтримці іміджу бібліотеки як соціально необхідної інституції, розширюючи коло її потенційних користувачів.

Чимало культурно-просвітницьких заходів книгозбірні здійснюються в тісній співпраці з товариством «Просвіта» ім. Т. Шевченка

м. Чорткова, а також молодими просвітянами педагогічного училища та медичного коледжу.

Таким чином, виховна та дозвіллева функції бібліотек не втрачають своєї актуальності, навпаки, проведення цікавих масових заходів, масштабних культурно-просвітницьких акцій піднімають їх престиж, допомагають здійснювати важливу місію — формувати особистість громадянина, виховувати повагу до історичного минулого, зміцнювати в цілому духовне здоров'я нації.

Лариса Оленич, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу ОУНБ

Інформаційно-бібліографічний відділ: історія та перспективи розвитку

Інформаційно-бібліографічний відділ — компас у книжковому морі. Саме з нього розпочинається пошук необхідної інформації. Тут можна отримати відповідь про наявність у фонді певного документа, скористатися довідниками, путівниками, словниками, енциклопедіями тощо.

Історія підрозділу бере свій початок із 1939 року, коли засновано бібліотеку. Спочатку це був консультаційний і бібліографічний відділ, з 1946 року — бібліографічний відділ. Саме на той час припадає процес організації, становлення та розвитку всіх напрямків бібліографічної роботи.

На перших етапах створення підрозділу розпочалося формування фонду довідкових і бібліографічних видань, який включав енциклопедії, словники, довідники, видання органів національної та регіональної бібліографії. Паралельно з цим проводилася робота з організації довідково-бібліографічного апарату, який став фундаментом бібліографічного обслуговування й дозволяв читачам самостійно підбирати необхідну їм літературу. Саме тоді бібліографи почали створювати тематичні картотеки журнальних і газетних статей, до яких вливалися описи центральних газет і 14 журналів.

У 1947 році розроблено тематику краєзнавчої картотеки та вперше розписано обласну газету «Вільне життя», починаючи з 1945 року. На її основі в 1948 році складено краєзнавчий тематичний каталог, у якому виділено 37 тем.

Упродовж 1954—1955 років на базі окремих тематичних картотек створено єдину картотеку журнальних та газетних статей. До 1958 року вона була побудована за схемою Книжкової палати, а в наступні роки переведена на схему десяткової класифікації. У 60—80-х роках картотека поповнювалася в основному за рахунок друкованих карток Всесоюзної та Української книжкових палат. Крім того, систематично переглядалися й розписувалися всі центральні, обласні, районні газети та журнали. Протягом 1981—1982 років картотеку переведено на таблиці Бібліотечно-бібліографічної класифікації та з цього часу це є Систематична картотека статей (надалі — СКС). Вона докладно розкриває зміст фонду періодичних видань бібліотеки, збірників, відображає матеріали, які мають теоретичну й практичну цінність та пізнавальне значення.

Традиційним, важливим і, разом із тим, найскладнішим та найперспективнішим напрямком бібліографічної діяльності в усі часи було довідково-бібліографічне обслуговування. У режимі «запит-відповідь» на запити читачів бібліографи виконували велику кількість бібліографічних довідок різних видів (тематичних, бібліотечних, бібліографічних, фактографічних).

Постійну допомогу в користуванні довідково-бібліографічним апаратом відділу надавав черговий бібліограф. Під час видачі довідок із читачами проводилися бесіди про методику пошуку матеріалів, уміння користуватися довідковими виданнями, каталогами, картотеками, бібліографічними покажчиками. Для організацій міста та області, окремих читачів готувалися письмові відомості. До відзначення ювілеїв, важливих політичних подій складалися попереджувальні довідки.

Важливе місце в роботі відділу займало питання інформаційного забезпечення спеціалістів народного господарства, освіти, науки, культури та мистецтва, яке здійснювалося диференційовано. Уся інформаційна робота в 70—80-х роках координувалася з бібліотеками інших систем і відомств. Згідно з «Єдиним планом інформаційно-бібліографічного забезпечення науки і виробництва, спеціалістів народного господарства, освіти, науки, культури і мистецтва» визначалися конкретні абоненти, тематика та форми інформації, її періодичність. Пріоритет інформування в різних формах надавався державним, партійним, господарським органам, спеціалістам різних галузей господарства, краєзнавцям.

Групове інформування здійснювалося шляхом складання й надсилання списків «Нові книги про Тернопілля», «Нові надходження з питань суспільних та гуманітарних наук», «Нова література з питань сільського господарства», «Нові надходження з питань педагогіки», «Нові книги з питань краєзнавства», «Культура, культурне будівництво», «Народознавство» та ін. Індивідуальною інформацією за системою вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) забезпечувалися відповідальні працівники органів влади та управління, педагоги, викладачі вишів, краєзнавці. Щомісячно, а з часом — і щоденно, для органів обласної влади складалися інформаційні списки «Тернопільщина на сторінках періодичної преси».

Бібліографічний відділ як координаційний центр забезпечував комплексне вирішення питань організації інформаційно-бібліографічної роботи всіх структурних підрозділів бібліотеки.

У 60-х роках розпочалася робота з написання «Історії міст і сіл Тернопільської області». Працівники бібліографічного відділу активно долучилися до цього процесу. Для інформування та надання допомоги обласним і районним комісіям та окремим авторам-збирачам розписано книги, видані до 1939 року українською, польською, німецькою та російською мовами, що знаходилися в бібліотеках Кременецького педагогічного інституту, Тернопільського та Кременецького музеїв, обласному архіві.

Ефективними формами інформаційної діяльності були дні інформації, дні спеціаліста, дні якості, дні періодики, перегляди літератури та бібліографічні огляди, які в 70—80-х роках здійснювалися згідно з «Єдиним планом проведення масових форм інформації». Вони відбувалися як в бібліотеці, так і в організаціях та підприємствах, навчальних закладах міста. Крім цього, рекомендаційні списки літератури. Доброю традицією стало проведення бібліографічних оглядів по обласному радіо, друкування їх у місцевій пресі.

Працівники відділу проводили заняття з основ бібліотечно-бібліографічної грамотності: бібліотечні уроки, практичні заняття, бесіди з культури читання та використання довідково-бібліографічного апарату, бібліотечні консультації в залі каталогів і картотек, екскурсії книгозбірнею. Укладалися бібліографічні пам'ятки, малі форми бібліографічних посібників, листівки-закладки «Що читати далі». Організовувалися виставки бібліографічних посібників: «Бібліографія — ключ до знань», «Ваші помічники у виборі книг», «Знайомтесь: новий

покажчик», «Бібліографія — науковим працівникам». Проводилися дні бібліографії.

Одним із провідних напрямків діяльності було складання науково-допоміжних, тематичних, персональних бібліографічних посібників. У 1949 році підготовлено та видано перші бібліографічні покажчики: «Сталінська Конституція — Конституція перемігшого соціалізму», «Ярі зернові культури». З 1967 року почав виходити «Календар знаменних і пам'ятних дат по Тернопільській області». У 1969 році у видавництві «Каменярь» побачив світ бібліографічний покажчик «Література про Тернопільську область за 1967—1968 роки», а в 1973 році — «Література про Тернопільську область за 1969—1970 роки». У подальшому цей посібник друкувався вже в Тернополі. Науково-допоміжний краєзнавчий покажчик «Історія міст і сіл Тернопільської області» вийшов у видавництві «Збруч» у 1984 році.

Цього ж року розпочато бібліографування матеріалу до науково-допоміжного покажчика «Пам'ятники історії і культури Тернопольської області», який побачив світ у 1987 році. На межі ХХ—ХХІ століть видавався «Зведений каталог діаспорних видань» (2 випуски).

Протягом усієї історії відділу значна увага приділялася організаційно-методичному керуванню бібліографічною, інформаційною діяльністю бібліотек області. Для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників Тернопільщини й надання практичної допомоги здійснювалися виїзди в районні та сільські книгозбірні, проводилися семінари, наради, практикуми, надавалися індивідуальні консультації.

У далекому 1949 році на обласному семінарі бібліотечних працівників надано консультацію «Бібліографічна робота бібліотек». У 1951 році проведено практикум для завідувачів районних книгозбірень «Бібліографічна робота районної бібліотеки». У 1968 році для спеціалістів районних бібліотек проведено практикум із питань бібліографічної роботи.

1970 рік став роком проведення науково-практичної конференції з питань краєзнавства. У 1977 році організовано практикум-стажування бібліографів централізованих бібліотечних систем щодо організації роботи бібліографа ЦБС та створення довідково-бібліографічного апарату в центральних книгозбірнях і бібліотеках-філіалах. У 1978 році на базі Гусятинської центральної бібліотеки відбувся обласний семінар із питань краєзнавства. У 1979 році на базі Бучацької центральної книгозбірні проведено семінар-практикум для

бібліографів області «Довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів», у 1989 році на базі Бережанської центральної бібліотеки — дводенний обласний семінар-практикум бібліографів «Вдосконалення довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування читачів на сучасному етапі».

На допомогу книгозбірням області узагальнено й видано досвід роботи Копичинецької зональної бібліотеки «Бібліографія в житті нашої бібліотеки» (1963), Лановецької зональної бібліотеки Збаразького району «Знай і вивчай свій край» (1964), книгозбірень Кременецького району «Довідково-бібліографічна робота» (1966), бібліотеки с. Іване-Золотого Заліщицького району «Інформаційна робота в сільській бібліотеці» (1974), Лановецької центральної бібліотеки «Вчимо любити рідний край» (1981), який широко впроваджувався в практику.

Історію творять люди. До 1967 року в структуру відділу входили завідувач відділу та бібліограф. З 1968 року почали працювати завідувач, два старші бібліографи, бібліограф.

У повоєнний період завідувачами бібліографічного відділу були: О. С. Клименко (1946—1950), В. О. Ширшик (1950—1951), Г. І. Романова (Малахова) (1951—1954), Л. П. Гавриленко (1954—1956).

Протягом 1956—1983 років підрозділ очолювала Сара Яківна Полонська, людина енциклопедичних знань, закохана в бібліографію. Вона довгий час була натхненником та організатором розвитку бібліографії на Тернопільщині, підготувала низку бібліографічних посібників, доклала чимало зусиль до виховання бібліографічних кадрів.

Цікаві сторінки в історію відділу завдяки своїй наполегливій праці, творчому та індивідуальному підходу, пошуку нових форм роботи вписали бібліографи Д. Д. Удовенко, Л. Ф. Пустовідко, О. В. Дубовська, Т. К. Луценко, М. Д. Майка (Середюк), Н. К. Іванко, А. О. Ленчишин, Т. Ф. Монастирська (Шпанарська), В. Я. Миськів, М. В. Пайонк (Друневич), В. В. Романюк.

В останні роки на модернізацію бібліографічної роботи, усіх напрямів її діяльності вплинуло впровадження в бібліотечні процеси сучасних інформаційних технологій. Нові підходи до організації бібліографічної діяльності обумовлюють наявність джерел на електронних носіях та інтернет-ресурсів.

З 2004 року функціонує автоматизована бібліотечна система «ІР-БІС», завдяки якій створюється електронна база даних «Електронна

картотека статей». Для накопичення спільного банку даних аналітичних описів статей українських журналів, прискорення процесів бібліографічної обробки документів та отримання реальних переваг сумісного використання бібліографічних ресурсів з 2004 року відділ бере участь у створенні Центральноукраїнського кооперативного каталогу, який функціонує на базі Кіровоградської ОУНБ.

На новому етапі розвитку знаходиться сьогодні й довідково-бібліографічне обслуговування. Використання електронних інформаційних ресурсів розширює інформаційну базу для виконання всіх типів бібліографічних довідок: тематичних, адресно-бібліографічних, уточнюючих бібліографічних та фактографічних. Це дало поштовх до змін у традиційному довідково-бібліографічному обслуговуванні через створення віртуальних довідкових служб, орієнтованих на обслуговування віддалених користувачів і надання у відповідь на запити готової інформації як у вигляді бібліографічних списків та фактографічних даних, так і посилянь на наявні ресурси Інтернету.

Уже стало традицією проведення екскурсій для першокурсників, основна мета яких — ознайомити з довідково-бібліографічним апаратом ОУНБ, її інформаційними ресурсами, з бібліотекою як цілісною системою, яка забезпечує доступ до цих ресурсів.

У 2007 році підрозділ започаткував видання серії бібліографічних покажчиків «Родом з України». Її перший випуск «Роман Шухевич: «Це був наказ мого серця!» присвячено славному синові українського народу, командувачу Української повстанської армії генералові Тарасу Чупринці, другий — «Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...» — великому сподвижникові української національної ідеї, ученому, державному, громадському та церковному діячеві митрополиту Іларіону.

Сьогодні у відділі працює п'ять досвідчених, висококваліфікованих спеціалістів. Це — Лариса Оленич, Віра Чупрова, Любов Кульчицька, Наталія Маскова, Ольга Алексєєва. Вони докладають максимум зусиль до вдосконалення бібліографічної роботи як ОУНБ, так і книгозбірень області. У полі їх зору постійно були та є питання якості бібліотечного фонду, особливо його довідково-бібліографічного ядра. Бібліографи допомагають читачам знайти відповіді на багато запитань, розшукати необхідні інформаційні джерела та краще орієнтуватися в безмежному книжковому просторі.

У міру того, як швидко утверджуватиметься інформаційне суспільство, попит на інформаційно-компетентну особистість зростатиме, адже відома фраза «Хто володіє інформацією — той володіє світом» залишається актуальною. І від того, наскільки користувачі будуть задоволені бібліографічним обслуговуванням, залежать їхні подальші відносини з бібліотекою: чи стане кожен новий відвідувач постійним читачем, чи віддасть перевагу іншим, альтернативним, джерелам задоволення своїх інформаційних потреб.

Головним завданням і змістом роботи відділу є участь у реалізації конституційного права громадян на вільне одержання інформації, сприяння користувачам в оволодінні основами бібліографічних знань і навичок самостійного пошуку потрібних відомостей за допомогою довідково-бібліографічного апарату бібліотеки. Саме тому ми прагнемо зробити доступ наших користувачів до інформації вільним, оперативним та всебічним.

Пріоритетними напрямками діяльності підрозділу в майбутньому є:

- повне укомплектування підсобного фонду матеріалами, що дають змогу задовольняти зростаючі запити користувачів;
- перетворення системи каталогів і картотек у засіб оперативного та всебічного розкриття фонду;
- відмова в інформаційно-бібліографічній діяльності від безадресності й керування принципом доведення інформації до кожного конкретного користувача;
- підготовка бібліографічних посібників;
- надання методичної та практичної допомоги бібліотекам області з питань бібліографічного та інформаційного обслуговування.

«Жодного незадоволеного запиту» — кредо інформаційно-бібліографічного відділу.

Марія Друневич, завідувачка відділу краєзнавчої літератури та бібліографії ОУНБ

Біля краєзнавчих джерел Тернопілля

Відділ краєзнавчої літератури та бібліографії створено в рік проголошення незалежності України, у січні 1991 року, шляхом відокре-

млення його від інформаційно-бібліографічного відділу. Даний підрозділ наповнив новим змістом бібліотечне краєзнавство області.

Починався відділ з 200 одиниць краєзнавчого фонду, 2 назв обласної та 16 назв районної преси. Працювало тут троє спеціалістів: головний бібліотекар Наталя Касіянівна Іванко, бібліотекар Марія Володимирівна Пайонк (Друневич) і завідувачка Анастасія Олександрівна Ленчишин, добре відома серед краєзнавців, висококваліфікований спеціаліст, ветеран бібліотечної справи.

Основним завданням підрозділу було сприяння соціальному, економічному й культурному розвитку краю, охороні та ефективному використанню його природних багатств, вихованню патріотизму, розвитку творчих здібностей особистості на основі місцевих традицій, звичаїв, обрядів.

Фахівці активно працювали над комплектуванням фонду відділу, основою якого став обласний безкоштовний примірник. Завдяки зв'язкам із різними фундаціями, закордонними спілками в зібранні вітчизняних видань чільне місце зайняла діаспорна література, яка почала надходити з 1992 року.

Цікавими для читачів стали історико-мемуарні збірники: «Бучаччина», «Зборівщина», «Підгаєцька земля», «Теребовлянська земля», «Чортківщина», двотомне видання «Стара Волинь і Волинське полісся», три томи «Шляхів Золотого Поділля», книги: «Давній Тернопіль» Б. Остап'юка, «Українці в світі» П. Кардаша, «Свята Почаївська Лавра» І. Огієнка, «Невидимі стигмати» М. Рудницької, праці митрополита А. Шептицького, прижиттєві твори У. Самчука з його автографами, Юліана Опільського, спогади про Леся Курбаса, Якова Гніздовського, Олександра Мишугу, Йосипа Гірняка, видання «Літопис УПА», «Альманах українського життя в Австралії» та багато інших.

На початку 90-х років, у зв'язку з відсутністю літератури про минуле краю, працівники відділу за допомогою вирізок із газет формували різноманітні тематичні папки, зокрема: «Мистецьке Тернопілля», «Рідне місто моє», «Літературна Тернопільщина», «Природа Надзбруччя», «Пам'ятки історії та культури», «Шевченко і Тернопілля», «Художник Іван Марчук», «Історія УПА», «Соломія Крушельницька», «Видатні люди краю» тощо.

Нині у підрозділі зосереджено майже 9 тисяч одиниць фонду різної тематики. Користувач тут може знайти видання про історію та сьогодення області, флору й фауну нашого краю, ландшафт, геологіч-

ні та історико-архітектурні пам'ятки, відомі релігійні святині, людей благодатної землі Тернопільської, яка стала колискою тисячам всесвітньо відомим нашим землякам. Є багато книг з автографами, дарчими надписами.

З великою вдячністю працівники відділу прийняли колекцію літератури з приватної бібліотеки відомого краєзнавця, театрознавця, багаторічного читача П. К. Медведика, яку в 2006 році передали його рідні. Зібрання нараховує 556 книг. Видання дарують та інші наші читачі.

Постійно здійснюється поповнення Зведеного краєзнавчого каталогу (ЗвКК), який започатковано в 1946 році. Він є головною частиною краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату бібліотеки й нараховує сьогодні, згідно з паспортом, 104084 картки, згрупованих за тематичними рубриками, зокрема: «Шляхами Б. Хмельницького на Тернопільщині», «З історії національно-визвольних змагань», «Діяльність ОУН — УПА», «Голодомор в Україні 1932—1933 років», «Лемківщина: сторінки історії і сучасність», «Природа, природні ресурси», «Політичне життя області», «Література, мистецтво краю», «Наука, освіта області» тощо. На початку 2000-х років працівники відділу здійснили роботу з удосконалення ЗвКК. Було сформовано нові рубрики, підготовлено «Примірну схему Зведеного краєзнавчого каталогу (ЗвКК) Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки».

Відділ краєзнавчої літератури та бібліографії популярний серед користувачів ОУНБ. Репрезентації видань за участю їх авторів, упорядників давно отримали свою аудиторію. Варто згадати свята книг «Зарваниця у духовному і художньому слові, спогадах і переказах» (укладачі — М. Сагайдак та П. Бубній), «Свшан-зілля» (укладач — П. Медведик), роману-трилогії «Хрест над колискою» І. Гермаківського, «Міська геральдика Тернопільщини» О. Клименка й Б. Хаварівського, «Вишневець та князі Корибути-Вишневецькі» Л. Шиян. Організуються зустрічі з діячами культури та мистецтва, науковцями, місцевими видавцями, видавництвами: «Підручники і посібники», «Джура», «Навчальна книга — Богдан».

Увійшло в традицію проведення переглядів краєзнавчої літератури на урочистих академіях, науково-практичних конференціях, присвячених ювілеям видатних людей, визначним подіям краю. А постійно діючий календар «Час. Книга. Ми» має протягом року понад

20 випусків, приурочених до знаменних і пам'ятних дат, та користується успіхом у читачів.

Важливою ділянкою роботи відділу є видавнича справа, яка спрямована на розкриття невідомих або раніше замовчуваних сторінок історії краю. За роки діяльності підрозділу підготовлено понад сімдесят бібліографічних видань великих і малих форм, різноманітних за змістом і типом.

Щороку видається універсальний бібліографічний покажчик «Література про Тернопільську область за ... рік», який започатковано ще в 1967 році. Він подає опис книг, статей із збірників, журналів та газет, рецензій, що в комплексі відображають основні аспекти життя області. За час роботи відділу підготовлено вісімнадцять випусків цього посібника. Доповнює його щорічний бібліографічний покажчик рекомендаційного характеру «Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на ... рік», який користується популярністю серед науковців та різних верств населення. Перше видання посібника підготовлено також у 1967 році. Деякий час воно не друкувалося, а починаючи з 1991 року, виходить щорічно. У 2009 році побачить світ двадцятий, ювілейний, випуск. Мета цього покажчика — надати всім, хто небайдужий до історії краю, його сьогодення, довідковий матеріал про важливі події в історії області, ювілеї уродженців нашої місцевості та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані з Тернопільщиною.

Значне місце в бібліографічному доробку займають праці про відомих краян, це, зокрема, бібліографічні покажчики: «Олександр Неприцький-Грановський (1887—1976)», «Павло Думка», «Михайло Парашук», «Соломія Крушельницька», «Остап Черемшинський», «Гаврило Чернихівський», «Петро Медведик».

Удалою спробою творчої співпраці працівників відділу з музеєм Б. Лепкого, що в Бережанах, є бібліографічний покажчик «Богдан Сильвестрович Лепкий (1872—1941)», приурочений до 125-річчя від дня народження нашого видатного земляка, незаслужено забутого в Україні поета, прозаїка, перекладача. Спільно з Тернопільською єпархією УГКЦ видано посібник «Я з Вами по всі дні і до кінця віку», присвячений Патріархові Й. Сліпому.

Окремим рядком хочеться згадати спільну бібліографію з Бережанським музеєм книги «Кузня національного духу», приурочену до 200-ліття Бережанської гімназії.

У добу відродження України посилюється інтерес до народознавства. Щоб донести до читачів краще з його надбань, спільно з Державним архівом Тернопільської області видано бібліографічний покажчик «Тернопільщина в народознавчих пам'ятках» серії «Корінь і крона». У запропонованих 17 розділах цієї праці представлено вітчизняну та діаспорну літературу про кращі традиції Тернопілля, окремі родини й багатьох народознавців, звичаї, фольклор тощо.

Унаслідок тривалої пошукової спільної діяльності працівників нашого відділу, Державного архіву Тернопільської області, обласного літературно-меморіального музею Юліуша Словацького, Тернопільського обласного краєзнавчого музею, бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Кременецької міської бібліотеки ім. Ю. Словацького цього року побачить світ друге, доповнене видання бібліографічного покажчика «Юліуш Словацький (4.09.1809—3.04.1849)», присвячене 200-річчю від дня народження поета.

Особливої уваги заслуговує співпраця спеціалістів відділу з краєзнавцем, фольклористом П. Медведиком. Завдяки їй у 1997 році започатковано серію бібліографічних посібників «Тернопільщина мистецька». У 2002 році вийшло перше видання — «Театральна Тернопільщина», а в 2008 році — друге — «Музична Тернопільщина».

Отримала схвалення користувачів загальнобібліотечна серія «Родом з України», зокрема бібліографічні покажчики: «Ігор Герета. «Велет віри, духу і любові», присвячений 70-річчю від дня народження нашого славного землянина, відомого археолога, історика, мистецтвознавця, політика, та «Шмуель Йосеф Агнон: нобелівський лауреат із Тернопільщини».

Заслужують уваги тематичні посібники: «Репресовані письменники Тернопільщини», «Козацтво і Тернопільщина» та інші.

У портфелі відділу знаходяться ще кілька підготовлених до друку вагомих бібліографічних матеріалів із питань літератури, мистецтва, науки області.

Для популяризації підрозділу та залучення нового користувача систематично подається інформація на місцеве радіо та телебачення. Більшість читачів відділу — молодь (студенти навчальних закладів міста), представники державних структур, службовці, науковці. У літній період постійними користувачами стають аспіранти й наукові працівники із сусідніх областей, які цікавляться старими виданнями книг

і періодики, працями місцевих науковців. Відвідують наш відділ люди з далекого й близького зарубіжжя: Польщі, Канади, США, Німеччини, Росії.

Поряд із традиційними бібліотека розвиває й новітні технології надання краєзнавчої інформації.

У 2006 році працівниками підрозділу зроблено перший крок до автоматизованого обслуговування користувачів — започатковано Електронний краєзнавчий каталог (ЕКК) (програмне забезпечення «ІРБІС»).

З 2007 року відділ краєзнавчої літератури та бібліографії бере участь у проекті «Консорціум «Історична Волинь», ініціатором створення та керівником якого є Рівненська державна обласна бібліотека. Учасниками проекту — обласними універсальними науковими бібліотеками Житомира, Луцька, Тернополя, Хмельницького, обласними краєзнавчими музеями, обласними архівами — підписано «Протокол намірів», де зазначено основні завдання, мету, організацію роботи.

«Історична Волинь» є зведеною базою даних бібліографічних записів документів, що формується бібліотеками-учасницями. Читачі книгозбірень-партнерів проекту мають можливість скористатися як електронним каталогом, так і електронною бібліотекою «Історична Волинь», які представлено в мережі Інтернет.

У рамках проекту проводяться конференції, укладаються бібліографічні покажчики.

Вагомим досягненням працівників відділу є створення Електронної бібліотеки краєзнавчих видань Тернопільської області — корпоративного проекту повнотекстових електронних краєзнавчих документів із вільним доступом для користувачів у мережі Інтернет. Його учасниками стали:

- приватне підприємство «Вільне життя» (редакція журналу «Літературний Тернопіль»);
- обласна комунальна установа «Редакція енциклопедичного довідника «Тернопільщина» (ТЕС);
- наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка;
- окремі автори, з якими укладено договір про співпрацю.

Для популяризації підрозділу, кращого задоволення запитів користувачів застосовуються інформаційні ресурси бібліотеки. На її сай-

ті (www.library.te.ua) у розділі «Регіон», розміщено краєзнавчий матеріал, підготовлений нашими фахівцями.

Увійшло в практику роботи відділу оформлення книжкових і віртуальних виставок до визначних подій, ювілейних дат відомих особистостей краю, зокрема: «Т. Г. Шевченко і Тернопільщина», «Розкрилля слова» (до 25-річчя створення Тернопільської обласної організації Національної спілки письменників України) тощо.

Усе це виконують спеціалісти відділу, п'ятеро жінок. У кожної з них — своя доля, різні характери, достоїнства та слабкості, але їх об'єднує любов до книги. Тому з оптимізмом дивимося в майбутнє, старанно реалізуємо завдання, які стоять перед нами, формуємо позитивний імідж нашого підрозділу.

Вища бібліотечна освіта (Київський інститут культури), понад сорок років стажу в Анастасії Ленчишин, яка в 1991 році очолила новостворений відділ і доклала немало зусиль для того, щоб він працював, розростався. Під її керівництвом підготовлено багато бібліографічних видань, проведено зустрічей, репрезентацій, виступів на семінарах-практикумах для бібліотекарів районної ланки.

Після закінчення Рівненського інституту культури, у 1982 році, прийшла в бібліотеку Марія Пайонк (Друневич). У 1991 році її переведено в тільки сформований відділ краєзнавчої літератури та бібліографії на посаду бібліотекаря. Працювала провідним і головним бібліотекарем підрозділу, а в 2007 році очолила його.

Понад тридцять років бібліотечного стажу в головного бібліотекаря Віри Миськів, з яких десять років віддано відділу краєзнавчої літератури та бібліографії. В обслуговуванні користувачів, складанні бібліографічних покажчиків, організації масових заходів — усюди відчувається професіоналізм і відданість своїй професії.

Важливу роботу здійснюють у відділі й провідні бібліотекарі Марія Іванків і Наталя Луговська. В обох — вища освіта, стаж роботи понад двадцять років. Це від них залежить, як швидко користувач знайде відповідь на те чи інше запитання.

У різні роки у відділі працювали Наталя Іванко (1991—1999) і Тетяна Бабчук (1997—2001).

Працівники підрозділу неодноразово одержували почесні грамоти, подяки.

У 2006 році, до п'ятнадцятої річниці від дня створення відділу краєзнавчої літератури та бібліографії, спеціалістів нагороджено по-

дякою начальника управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації за вагомий внесок у розвиток краєзнавчої бібліографії.

Цікавою історією та неповторною красою оповитий наш край — Тернопільська область, яка незабаром відзначатиме 70-річчя з часу заснування. До ювілею готується й бібліотека. А ці події є своєрідним імпульсом до впровадження нових проектів у роботу відділу.

Валентина Скрипець, завідувачка відділу зберігання основного фонду ОУНБ

Скарбниця золотих розсіпів

До початку 80-х років документи з відділу обробки обласної бібліотеки передавалися безпосередньо в обслуговуючі підрозділи. У 1982 році створено відділ зберігання основного фонду. Його пріоритетними завданнями стали:

- організація та раціональне розміщення фонду;
- якісне й довготривале збереження книжкового зібрання;
- максимальне оперативне використання, підбір та видача документів за вимогами читачів.

Очолила відділ висококваліфікований спеціаліст Валентина Сергіївна Скрипець. Разом із нею багато зусиль для організації роботи підрозділу доклали Людмила Іванівна Соболевська, Іванна Богданівна Раківська й Тетяна Іванівна Сухова.

Уже за перший рік свого існування фонд відділу налічував 310676 примірників документів. Щороку він збільшувався приблизно на 7500 примірників. У 90-х роках надходження літератури зменшилося у зв'язку з недофінансуванням.

Сьогодні тут зберігається понад 300 тисяч примірників документів універсального змісту, зокрема монографії, наукові, науково-популярні та довідкові видання, підручники з історії, філософії й економіки, держави та права, науки й техніки, етнографії, літературознавства, мистецтвознавства, археології, а також художні твори та публіцистика.

Вагому частину фонду становлять періодичні видання (152 назви газет і 327 назв журналів), серед яких — місцеві й центральні газети, наукові, науково-популярні, мистецькі, художні та інші журнали. Газета «Вільне життя» зберігається з 1944 року.

Багато уваги у відділі приділялося депозитарному зберіганню та співпраці в цьому напрямку з іншими книгозбірнями. Завдяки активній роботі секторів депозитарного зберігання у 80-х роках активізувався книгообмін. З різних бібліотек-депозитаріїв ОУНБ отримала 23 видання краснавчого характеру. 360 книг та 604 журнали передано в інші книгозбірні.

Сьогодні до структури відділу зберігання основного фонду входять два сектори: цінних і рідкісних видань та зберігання основного фонду.

Сектор цінних і рідкісних видань створено в 2007 році. Очолила його Ольга Павлівна Демкович. Фонд налічує 212 примірників документів, більшість з яких — українські та російські видання кінця XIX — початку XX ст. Частину зібрання складають книги з екслібрисами (19 примірників) та автографами (49 примірників)¹.

Найстаріші документи, що зберігаються у секторі цінних і рідкісних видань, — «Тріодіон» (1730) та «Октоїх» (1758), видані у Львові, у друкарні Ставропигійського успенського братства, і Почаївській лаврі. Ними поповнився фонд книгозбірні завдяки В. І. Вітенку, директору ОУНБ, О. В. Колівошко, директору Чортківської ЦБС, та О. Й. Цюлко, завідувачці бібліотеки-філіалу с. Бичківців, у якій знайшли ці книги.

¹ **Балабанов, Никола Т.** Даскал Райно Попович : живот и дейность / Никола Т. Балабанов. — София : Печатница «Радикал», 1921. — 42 с. — (Издание на читалище «Единство» — Жеравна). — На тит. арк. штамп фіолетового кольору: Читалище «Единство». Жеравна. — Є автограф: підпис нерозбірливо.

Макаров, Н. Международные словари для средних учебных заведений : сост. по прог. М-ва народного просвещения Н. Макаровым : часть русско-фр. / Н. Макаров. — Изд. 4-е. — СПб. : Тип. Тренке и Фюсно, 1887. — 774 с. : табл. — На окр. арк. присвята: Его Императорскому Величеству Всемилоштивейшему Государю Императору Александру Николаевичу... свой труд... посвящает Н. Макаров. — На зворотньому боці обкл. автограф: Владимир Антонович Томишко.

Шіллер, Ф. Орлеанська дева : романтична трагедія Фридриха Шіллера / Ф. Шіллер ; на малорускій язык переложив Е. Горницькій. — У Львові : Накладом Т-ва ім. Шевченка, Друк. Т-ва ім. Шевченка, під зарядом К. Беднарського, 1889. — 133 с. — На тит. арк. автограф: І. Калинович.

Увагу користувачів привертають й інші цінні та рідкісні видання².

Надзвичайно вартісними за змістом та формою є книги «Человек» І. Ранке (за редакцією Д. А. Коропчевського; Санкт-Петербург, 1903) та «Народоведение» Ф. Ратцеля (1902).

У зв'язку з постійним розвитком науково-технічного прогресу, розширенням комп'ютерного парку бібліотеки стало можливим створення в 2008 році електронної картотеки цінних і рідкісних видань.

Книжкове зібрання відділу розміщено на двох поверхах та в додаткових приміщеннях. Документи з підрозділу видаються користувачам через обслуговуючі відділи.

У 2008 році сформовано сектор зберігання основного фонду. Його завідувачкою стала Людмила Іванівна Соболевська.

У відділі створено каталоги на документи підсобних фондів усіх структурних підрозділів бібліотеки, за якими проводяться планові перевірки їх стану.

Спеціалісти працюють над збереженням фонду. Реставруючи книги, бібліотекарі продовжують їм життя. Періодична перевірка наявності сторінок дає можливість довше користуватися документом. Адже збереження книжкової спадщини сьогодні є однією з головних проблем Тернопільської ОУНБ.

² **Вселенная и человечество** : история исследования природы и приложения ее сил на службу человечеству. У 5 т. Т. 1. Общее введение ; Исследование земной коры ; Земная кора и ее отношения к человечеству ; Геофизика / под общ. ред. Г. Крэмера ; пер. с нем. под общ. ред. проф. А. С. Догеля. — 2-е изд. со стереотипа. — СПб. : Книгоизд. Товарищество «Просвещение», [1903?] — XII, 516 с., свыше 40 худож. прил. и ок. 300 рис. в тексте.

Костомаров, М. Исторични монографії. Т. 5. Богдан Хмельницький ; Т. 4 / М. Костомаров. — Т. : Друк. Юсифа Павловського ; Л. : Книгарня Сайфарта и Чайковского, Ставропигійського Ін-та, 1889. — 182 с. — (Руска ист. б-ка / под. ред. О. Барвіньського ; т. 12). — Азбучний покажч. имен особовых и географических: с. 151—182.

Костомаров, М. Исторични монографії. Т. 7. Руина, [ч.] 1. Гетьмановане Бруховецького / М. Костомаров. — Т. : Друк. Юсифа Павловського ; Л. : Книгарня Сайфарта и Чайковского, Ставропигійського Ін-та, 1892. — 151, [1] с. — (Руска ист. б-ка / под. ред. О. Барвіньського ; т. 14).

Шлоссер, Ф. Всемирная история. Т. 1 / Ф. Шлоссер. — 2-е общедоступное, исправленное и умноженное изд. — СПб. ; М. : Изд. Книгопродавца-типографа М. О. Вольфа, 1868. — XLII, 722, IV с.

З 2007 року, відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (32/95—ВР), «Інструкції з обліку бібліотечних фондів України» №530/13797 від 23 травня 2007 року, для встановлення кількості документів у підрозділах та бібліотеці в цілому, забезпечення контролю за їх зберіганням, згідно з наказом директора розпочався переоблік фонду книгозбірні, яким безпосередньо займається відділ зберігання основного фонду.

Стелажі у підрозділі нарощені й нараховують 10—11 полиць, що створює додаткові незручності для працівників під час пошуку за вимогами користувачів. Умови роботи персоналу надзвичайно важкі. Але фахівці впевнено долають не тільки шаблі бібліотечної справи, а й «висотні» стелажі відділу.

27 років для відділу зберігання основного фонду — небагато. Але це вже історія, яку творять висококваліфіковані спеціалісти, ентузіасти своєї справи: В. С. Скрипець, Т. І. Сухова, Л. І. Соболевська, К. В. Залюбовська, К. О. Левчук, О. В. Корніцька, О. П. Демкович, Г. М. Лотоцька. У різні роки тут працювали: Н. М. Клібанова, Г. М. Зуб, Н. Б. Сівчук, Л. Ю. Карпик, В. В. Вертоградова, І. Б. Раківська, Л. С. Бабич, Н. Г. Кисіль, І. Й. Бучма, Г. Й. Паучок, С. І. Василик, Ю. І. Гандзюк, М. Й. Кушнір, О. Я. Проців, О. П. Содомора, О. І. Гуляк та інші, які за професіоналізм і наполегливість у досягненні мети неодноразово нагороджувалися почесними грамотами та преміями.

Плідна праця колективу — результат самоствердження кожного в бібліотечній професії, пошуку нових, сучасних, напрямків розвитку галузі та впровадження їх у практику.

Володимира Романюк, завідувачка відділу сільськогосподарської літератури ОУНБ

Відділ сільськогосподарської літератури: історія та сьогодення

Підвищений попит і вимоги до змісту та якості обслуговування читачів зумовили в 60-х роках створення в структурі обласної бібліотеки спеціалізованих відділів та секторів. У 1969 році одним із перших сформовано відділ обслуговування працівників сільського господарства. Він організовувався відповідно до профілю сільськогосподарських підприємств, колгоспів і радгоспів області, особливо з ви-

рощування та переробки цукрового буряка, картоплі, зернових культур.

Новостворений відділ очолила справжній ентузіаст, висококваліфікований спеціаліст, умілий організатор Марія Павлівна Прохорова. Основним завданням спеціалізованого підрозділу стала популяризація літератури про передові методи праці та передові технології сільськогосподарського виробництва, кращий виробничий досвід.

Розпочалася клопітка робота з відбору, формування та упорядкування фонду, створення довідково-бібліографічного апарату, налагодження співпраці з сільськогосподарськими організаціями, науковими установами, навчальними закладами області.

Залучити більшу кількість читачів-спеціалістів, збільшити книговидачу допомогла спільна діяльність з обласним управлінням «Сільгосптехніка», Інститутом агропромислового виробництва, Всесоюзним інститутом тваринництва тощо.

Для них проводилися перегляди та огляди літератури, готувалися списки нових надходжень. Доброю традицією були й залишаються бібліографічні огляди літератури по радіо «Для вас, садівники, городники», «Підвищення продуктивності виробництва картоплі», «Механізація й автоматизація кормовиробництва» та інші.

Працівники відділу брали активну участь у Республіканській читачькій конференції «Продовольча програма в дії», яка відбулася в 1984 році. У рамках цільових комплексних програм, таких, як «Цукор», «Праця», «Якість», обласної виробничо-наукової системи «Гречка», організовувалися цикли книжкових виставок: «Проблемні питання бурякоцукрової галузі», «Особливості ринку праці в аграрній сфері», «Якість сільськогосподарської продукції — вимога часу», дні спеціаліста для працівників Інституту агропромислового виробництва: «Перспективи «солодкого» ринку», «Праця в сільському господарстві: оцінка та перспективи», дні інформації для студентів сільськогосподарських вишів області: «Новинки сільськогосподарської періодики», «Ринок праці в аграрній сфері та основні напрями його ефективного розвитку» тощо.

Робота відділу сприяла вдосконаленню діяльності бібліотек області на допомогу сільськогосподарському виробництву. Він став центром координації роботи обласної та спеціальних книгозбірень на допомогу спеціалістам сільського господарства.

Позитивне значення для ефективної популяризації літератури з питань сільськогосподарського виробництва мало створення наприкінці 70-х років на базі центральних районних і сільських бібліотек довідково-інформаційних фондів та координація роботи із службами НТІ.

Працівники відділу щоквартально надсилали сільськогосподарським організаціям тематичні та інформаційні списки нових надходжень, вели індивідуальні відомості на основі зведеної картотеки спеціалістів, виконували замовлення користувачів на добір літератури з окремих тем.

У 1969 році читачам уже видано 19 довідок, зокрема кандидату сільськогосподарських наук, завідувачу лабораторії Українського відділення Всесоюзного інституту тваринництва В. І. Кваші, доценту, кандидату сільськогосподарських наук В. С. Савенку, викладачу Тернопільського інституту народного господарства І. І. Костецькому, кандидату сільськогосподарських наук, доценту Н. Є. Новак.

Обслуговування через МБА давало можливість читачам, насамперед студентам-заочникам, науковцям, спеціалістам галузі користуватися не тільки фондом обласної бібліотеки, але й найбільших книгозбірень колишнього Союзу: Державної республіканської бібліотеки УРСР ім. КіпрС (сьогодні — Національна парламентська бібліотека України), Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, бібліотеки ім. В. І. Леніна (сьогодні — Російська державна бібліотека), Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН.

З кожним роком зміст роботи відділу удосконалюється, фонд та кількість користувачів зростають. Якщо в 1969 році фонд становив 8825 примірників, читачів було 114, книговидача складала 4000 примірників, то в 2009 році нараховується понад 37000 примірників документів, у тому числі понад 40 назв періодичних видань, обслуговується 800 читачів, яким видається 20000 примірників документів.

В останні роки скоротилася кількість нових надходжень у відділ галузевої літератури, але якісно підібраний за попередні роки фонд, а також періодичні видання дозволяють задовольняти запити користувачів.

Сьогодні одним із найважливіших завдань відділу є забезпечення всіх ланок агропромислового комплексу необхідною інформацією, яка

допоможе їм в оволодінні механізмом ринкових відносин, ознайомленні з передовими вітчизняними та зарубіжними технологіями тощо.

Комп'ютеризація бібліотечних процесів змінила форми, методи та зміст роботи. В інформаційному забезпеченні користувачів використовуються не лише друковані матеріали відділу, але й інтернет-ресурси.

З 2004 року в електронну базу даних заноситься журнал «Техніка АПК», який включено в Центральний український корпоративний каталог.

Працівники відділу не лише забезпечують доступ до інформації в мережі Інтернет, але й розміщують на сайті обласної бібліотеки відомості про проведення заходів, віртуальні книжкові виставки тощо.

Спеціалісти тісно співпрацюють із засобами масової інформації. З лютого 2007 року беруть участь у передачі місцевого телебачення «Добрий господар» для городників, садівників, квітників. Згодом були телепередачі про вирощування екзотичних квітів і фруктів у домашніх умовах. Телеглядачі «Сільського календаря» мали можливість ознайомитися з роботою відділу та новою літературою сільськогосподарської тематики.

Поради до часу, цікаві новинки з технології вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур звучать по обласному радію, друкуються на шпальтах обласних та районних газет. Здійснюється випуск і розповсюдження інформаційних матеріалів, складання бібліографічних списків.

Великий внесок в організацію та становлення відділу зробили ветерани та знавці бібліотечної справи: М. П. Прохорова, Н. Я. Панкова, О. Я. Чорна, С. Ф. Ковтуненко, В. В. Романюк. Їх традиції гідно продовжують інші, не менш кваліфіковані та добре обізнані з методами обслуговування читачів працівники: В. М. Журавлюк, І. І. Возна.

У 2009 році, згідно з наказом директора бібліотеки, відділ обслуговування працівників сільського господарства перейменовано у відділ сільськогосподарської літератури.

Світлана Осуховська, завідувачка відділу літератури з мистецтва ОУНБ

Мистецтво — це те, що йде від серця

Світ мистецтва великий і багатогранний. Він сповнений різноманіттям кольорів, звуків, образів. У ньому, як у дзеркалі, відображаються найкращі думки та ідеали людства.

Для того, аби орієнтуватися в мистецтві, потрібна певна підготовка. Щоб любити й розуміти музику та живопис, зовсім не обов'язково вміти грати на роялі або малювати картини, але майже завжди необхідне знання основних законів мистецтва, історії, і, звичайно, досвід. Тільки той, хто часто буває в театрі чи на концертах, відвідує виставки та музеї, читає книги з історії образотворчого мистецтва, музики, театру, кіно, може навчитися бачити й цінувати твори мистецтва. Це дуже важливо як для працівників відділу літератури з мистецтва Тернопільської ОУНБ, так і для читачів.

Отже, щоб задовольнити потреби читачів, у 1983 році в обласній державній бібліотеці створено новий структурний підрозділ — спеціалізований відділ літератури з мистецтва, першою завідувачкою якого стала Людмила Тимофіївна Скакун. Разом із нею працювала Ірина Петрівна Свистун.

Фонд новоутвореного відділу складався з літератури відповідної галузі знання, переданої з читального залу книгозбірні, і становив 937 примірників документів.

Рік	Фонд	Читачі	Книговидача
1984	1652	800	18500
1994	6129	1200	18500
2004	8192	1000	18600
2008	9194	1013	19195

Протягом 1984 року здійснювалася комплексна, диференційована пропаганда літератури на допомогу естетичному вихованню читачів. Значна увага зверталася на рекомендацію кращих творів багатонаціонального радянського мистецтва. Відділ працював лише два роки, але вже встановлено тісні зв'язки з мистецькими установами, спілками.

З 1985 року налагоджено централізоване комплектування нотною літературою, ілюстративними матеріалами, цінними виданнями з живопису, графіки, архітектури, періодичними виданнями з питань мистецтва. Розпочато створення довідково-бібліографічного апарату, який складався з алфавітного та систематичного каталогів, картотеки назв сценаріїв, п'єс, творів образотворчого мистецтва.

Працівники відділу літератури з мистецтва Тернопільської ОУНБ добре усвідомлюють, що зараз змінилися функції бібліотеки. Поряд із діяльністю, орієнтованою на задоволення потреб в отриманні інформації про культурні цінності, її завдання — бути місцем зустрічі людей і відображати життя суспільства, робити все можливе для перетворення в центр розвитку культури. У даний час відділ виступає в ролі організатора міжособистісного спілкування, яке поєднує пізнавальні й творчі аспекти. Нові завдання, які стоять перед спеціалістами підрозділу, призводять до синтезу традиційних і нових напрямків роботи. Ми завжди готові допомогти тим, хто має потребу в опануванні духовними цінностями.

Діяльність відділу спрямована на:

- формування основ естетичної культури користувачів, оволодіння знаннями в галузі світового, національного та народного мистецтва, музики, архітектури, живопису, театру, кіно, танцю;
- виховання в користувачів естетичного сприйняття творів мистецтва, уміння оцінювати їх і висловлювати свої погляди, глибокої поваги до пам'яток культури, народної творчості;
- знайомство з духовною культурою України, народними традиціями, святами, обрядами та їхнім відображенням у народному мистецтві;
- розкриття багатства книжкового зібрання бібліотеки й фонду періодичних видань із мистецтва.

Відповідно до вимог сьогодення формується інформаційний ресурс відділу обслуговування літературою з мистецтва. До послуг відвідувачів — понад 9 тисяч документів, 1623 аудіовізуальних матеріали, 29 назв періодичних видань. Унікальний фонд відділу містить цінні альбоми вітчизняних і зарубіжних репродукцій, зокрема: «Великие полотна», «Мистецтво України — 2003», та особливо цінний подарунок від Міжнародного благодійного фонду «Україна — 3000» та Фонду сприяння розвитку Національного художнього музею України —

«Український іконопис XII—XIX ст. з колекції НХМУ» і «Український живопис XX — початку XXI ст.».

Оперативно отримати необхідну інформацію допомагає довідково-бібліографічний апарат відділу. Крім традиційних алфавітного та систематичного каталогів, є каталог нот та плівок, він включає картотеку алфавітну та тематичну пісень, картотеку нотних додатків до періодичних видань.

Завжди затишно у відділі. Очолює його С. Й. Осуховська. Приємно посміхаючись, справно виконує прохання відвідувачів, підбираючи необхідну літературу, провідний бібліотекар Т. Є. Давиденко.

За двадцять шість років існування змінювалися й завідувачі, і працівники, але кожен із них підходив до роботи з відповідальністю та любов'ю, і їх праця відчувається до сьогодні. У різні роки тут працювали: Л. Т. Скакун, І. П. Свистун, Н. Ю. Маскова, Ю. О. Скурська, Л. Й. Карпик, Н. В. Сенченко, О. І. Сокіл, Л. В. Шатарська, А. Б. Гошівська.

Сьогодні відділ літератури з мистецтва є одним з культурно-просвітницьких центрів міста. Співпраця з творчими організаціями краю — обласною організацією Національної спілки художників України, обласними краєзнавчим і художнім музеями та вишами міста — сприяє залученню до прекрасного якнайширшого кола читачів. Для популяризації творчості митців Тернопільщини у відділі регулярно проводяться літературно-музичні вечори, вечори-портрети, презентації виставок образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва.

Доброю традицією стала презентація творчого доробку митців у читальному залі нашої бібліотеки. Постійними гостями заходів є художники, музиканти, майстри народної творчості, студенти та викладачі вищих навчальних закладів.

Протягом останніх років відвідувачі книгозбірні ознайомилися з мистецькими роботами художників: Наталії Басараб, Володимира Мельника, Євгена Удіна, Богдана Ткачика, Миколи Пазізіна, Галини Денегі та Петра Шпорчука.

На таких заходах митці мали гарну нагоду оцінити власний доробок через призму глядацьких симпатій, поділитися новими знахідками та творчим досвідом. Кожна експозиція стає об'єктом висвітлення в місцевій пресі та по телебаченню й, безумовно, забезпечує міцні контакти обласної бібліотеки з мистецькою громадськістю регіону.

Мистецтво в житті людини, а особливо сьогодні, має важливе значення. Тому головне завдання для працівників відділу — підготовка ерудованого культурного читача — глядача — слухача. Цьому сприяють глибокі знання й активне використання наявної літератури; пошук нових, неординарних аспектів роботи та удосконалення випробуваних практикою форм популяризації мистецтва.

Надія Крицак, завідувачка сектору МБА ОУНБ

Історія створення та функціонування міжбібліотечного абонементу

Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

Процеси глобалізації та комп'ютеризації суспільства зумовили зміни в діяльності бібліотек. Особливу роль у забезпеченні користувачів різноманітною та необхідною інформацією відіграє міжбібліотечний абонемент (далі — МБА). Він є каналом, котрий забезпечує функціонування загального інформаційного й науково-технічного простору та реалізацію ідеї відкритого суспільства щодо загального доступу інформації. Саме завдяки МБА читачам надається можливість використовувати сукупні фонди книгозбірень регіону та країни, а не обмежуватися тільки ресурсами обласної бібліотеки.

Історія створення міжбібліотечного абонементу в Тернопільській ОУНБ бере свій початок із 1947 року, коли відділ міського абонементу розпочав обслуговування книгозбірень області та студентів-заочників. Тоді МБА користувалося 8 районних бібліотек, зокрема: Тербовлянська районна бібліотека, бібліотека Тербовлянського політехнікуму, Чортківська районна бібліотека, Бережанська, Козівська, Бучацька, Великобірківська, Мельнице-Подільська районні бібліотеки. Книговидача літератури становила 34 примірники. Послуги заочного абонементу надавалися 10 чоловікам, їм було надіслано 50 примірників документів.

У четвертому кварталі 1968 року в структуру обласної книгозбірні введено окремий відділ міжбібліотечного абонементу й заочного абонементу (МБА та ЗА). Очолила його Марія Павлівна Прохорова. Вона брала участь у пропаганді книжкового фонду бібліотеки, виступала на районних та обласних семінарах із консультаціями щодо налагодження роботи МБА та ЗА в районних книгозбірнях, готувала й роз-

силала їм листи-запрошення, «пам'ятки» про використання міжбібліотечного абонементу в роботі.

У 1969 році відділ очолила Нінель Іванівна Климчук. Того ж року в діяльність бібліотек впроваджено «Положення про загальнодержавну систему МБА в СРСР». Цей документ дозволив перейти до нового етапу в організації та розвитку міжбібліотечного абонементу в загальносоюзному масштабі. Уперше визначено структуру системи, центри МБА, їх функції, порядок і зміст роботи.

Після впровадження «Положення про загальнодержавну систему МБА в СРСР» робота міжбібліотечного абонементу характеризувалася високими темпами збільшення кількісних і покращення якісних показників. Якщо в 1965 році було обслужено 30 книгозбірень області й видано їм 225 книг, то в 1975 році — уже 400 абонентів, яким видано 4000 примірників документів.

У цей період працівники МБА активізують роботу й з обслуговування читачів обласної бібліотеки, забезпечуючи їх потрібною літературою, відсутньою у фонді. Розширюється коло книгозбірень, які надсилають літературу для потреб читачів обласної бібліотеки. У 1965 році їх було 19, у 1975 році — близько 90. Це — книгозбірні Києва, Львова, Харкова, Одеси, Донецька, Дніпропетровська, Москви, Ленінграда тощо.

У 1981 році в діяльність бібліотек упроваджено стандарт 7.31—81 «Єдина державна система міжбібліотечного абонементу». У цьому напрямку велася систематична, цілеспрямована методична робота з книгозбірнями області, галузі. Розроблялися методичні рекомендації з упровадження стандарту, інструктивні листи. Для широкого розповсюдження інформації на базі обласної бібліотеки проводилися семінари, а також використовувалася місцева преса.

Державний стандарт 7.31—81 конкретизував і узаконив вимоги до МБА, сприяв покращенню бібліографічного оформлення бланків замовлень, дозволив більш чітко налагодити контроль за своєчасним виконанням запитів читачів. Цей документ став основним інструментом управління складною багатоступеневою системою, охоплюючи бібліотеки майже 120 відомств.

У той період у відділі працювало 4 бібліотекарі, продовжувала очолювати його Нінель Іванівна Климчук.

Головне завдання в справі вдосконалення масового бібліотечного обслуговування полягало в тому, щоб кожному діючу книгозбірню пере-

творити в справжній осередок культури, привернути увагу населення високою якістю обслуговування, здібністю швидко й оперативно задовольняти читацькі запити.

Отримуючи безкоштовно необхідну літературу, читачі мали можливість займатися науковими дослідженнями, підвищувати та вдосконалювати свій фаховий рівень. Їх контингент був найрізноманітніший: викладачі, науковці, спеціалісти народного господарства, студенти.

Досвід функціонування системи показав, що необхідно вдосконалювати регіональні, галузеві системи МБА й загальносоюзну систему в цілому. У зв'язку з цим у 1989 році в дію введено новий стандарт 7.31—89 «Єдина державна система МБА».

Реалізуючи основну мету документа — «Демократизація системи міжбібліотечного обслуговування і розширення можливостей абонентів в задоволенні запитів», — відділ розпочав роботу над його впровадженням в ОУНБ та книгозбірнях області, що вдосконалило обслуговування читачів і абонентів через МБА. Його рівень також підвищувався за рахунок надання методичної й практичної допомоги бібліотекам різних систем і відомств, встановлення міжвідомчих та міжрегіональних зв'язків із взаємовикористання книжкових фондів, розміщення рекламних плакатів, стендів, оголошень, публікування в пресі статей про роботу МБА, виступів бібліотечних працівників по радіо, на семінарах-практикумах, що здійснювалися державними та господарськими органами.

Завдяки цьому послугами міжбібліотечного абонементу в 1991 році скористалася 471 книгозбірня, 1992 році — 376, 1993 році — 312, 1994 році — 228, що становило 24% від загальної їх кількості. За замовленнями читачі ЦБС області за чотири роки одержали 11394 примірники книг.

В основному задовольнялися запити спеціалістів народного господарства, студентів-заочників вишів, коледжів і технікумів, аспірантів, викладачів. Замовлялася також спеціальна література з промислового та сільськогосподарського виробництва, підприємницької діяльності, законодавчої справи, народного господарства, історії, екологічного виховання.

Аналізуючи запити читачів, які користувалися послугами МБА в цей період, виявляємо, що 23% замовлень припадає на навчальну лі-

тературу, 47% — наукову, 5% — іноземну, 25% — періодичні видання.

Створення незалежної суверенної України та розпад єдиної системи міжбібліотечного абонементу Союзу суттєво вплинули на функціонування МБА. Більшість галузевих центрів ввели плату за обслуговування через міжбібліотечний абонемент, що призвело до самоліквідації єдиної системи.

Неабиякі труднощі для бібліотек країни створює систематичне й різке підвищення тарифів на пересилання літератури. Тепер оплата поштових витрат здійснюється тільки за рахунок читача.

Розширення тематики потреб користувачів книгозбірень, зменшення тиражів видань різко підвищують сьогодні роль міжбібліотечного абонементу. При цьому впровадження інформаційних технологій дозволяє оперативні виконувати замовлення й надсилати його електронною поштою.

На жаль, труднощі з фінансуванням, підвищення вартості поштово-транспортних витрат погіршили комплектування фондів книгозбірень, розірвали міжбібліотечні зв'язки, що, у свою чергу, призвело до зниження якості обслуговування читачів та різкого скорочення обсягів видачі літератури через МБА. А вирішення існуючих проблем, на нашу думку, залежить від організації роботи міжбібліотечного абонементу на рівні держави.

Зменшення показників роботи МБА зумовило й скорочення штатних одиниць сектору. Сьогодні тут працює одна людина — завідувачка Надія Миронівна Крицак.

У даний час усі бібліотечні установи намагаються розвивати нові напрями діяльності. Процеси комп'ютеризації й автоматизації, використання електронних систем, забезпечення швидкого доступу до інформації та пошук її в електронних та зведених каталогах через Internet, передача повідомлень електронними каналами (e-mail), сканування й електронна доставка документів (ЕДД) — усі ці нововведення активно використовують провідні книгозбірні України. Особливої уваги заслуговує впровадження ЕДД — нової форми обслуговування віддалених користувачів через МБА.

З 27 березня 2006 року на базі сектору міжбібліотечного абонементу Тернопільської ОУНБ здійснюється інформаційно-бібліотечне обслуговування бібліотек через електронну доставку документів. Суть даної послуги полягає в наданні електронних копій документів (розді-

лів або окремих сторінок із книг, статей із наукових збірників та періодичних видань) безпосередньо кінцевому користувачеві для навчання. Інформаційно-бібліотечне обслуговування книгозбірень через ЕДД є додатковою платною послугою та здійснюється на договірній основі.

Проте, незважаючи на розвиток електронних засобів доставки документів, традиційні форми МБА не вичерпали себе, особливо тоді, коли читачеві необхідне видання в цілому, наприклад, монографія, а не її фрагмент. Та коли йдеться про невеликі обсяги, то ЕДД є найкращим і найкоротшим шляхом задоволення потреб користувачів.

Значний внесок у діяльність міжбібліотечного абонементу Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки зробили висококваліфіковані спеціалісти, які працювали тут у різні роки: С. Г. Смусь, О. С. Хаблюк, М. І. Дідух, В. Я. Миськів, В. В. Романюк, Н. В. Немировська, Н. Я. Попова, О. В. Широка, М. Т. Слебедюк, С. Й. Осуховська, Н. Ю. Маскова, Л. О. Шарун.

Марія Вайшле, завідувачка відділу технічної літератури ОУНБ

З історії відділу технічної літератури

Нинішній фінансово-економічний стан України в умовах світової економічної кризи вимагає негайного реформування провідних галузей виробництва. Це можна здійснити, насамперед, за рахунок упрощення в роботу новітніх технологій.

Важливу функцію в цьому процесі виконують бібліотеки, що покликані популяризувати документи про останні досягнення світової науково-технічної думки та вітчизняні зокрема.

У забезпеченні всіх спеціалістів промисловості інформацією, яка допоможе в оволодінні механізмом ринкових відносин, ознайомленні з передовими вітчизняними та зарубіжними технологіями особливо важлива роль належить відділу технічної літератури Тернопільської ОУНБ. Він, як новий структурний підрозділ бібліотеки, розпочав свою діяльність 1 листопада 1979 року.

У 70—80 роках Тернопіль став розвинутим індустріальним містом, де функціонувало багато великих підприємств. Це — такі гіганти, як Тернопільський бавовняний комбінат, науково-виробниче об'єднання «Ватра», виробниче об'єднання «Тернопільський комбайновий завод», радіозавод «Оріон» та багато інших. Збільшення кілько-

сті спеціалістів народного господарства обумовило зростаючий попит на виробничу та економічну літературу, якої практично не було в Будинку техніки НТТ. Функції відділу технічної літератури полягали в комплексній популяризації наукових, технічних, економічних та інших видань і покращенні інформаційно-бібліографічного забезпечення потреб фахівців галузей будівництва, транспорту, торгівлі, сфери побуту, харчової та переробної промисловості тощо. Тому підрозділ став координаційним центром популяризації літератури з питань економіки та виробництва й сприяв максимальному підвищенню техніко-економічної освіти користувачів. На його базі проводилися обласні семінари для спеціалістів книгозбірень різних систем і відомств, практикуми молодих бібліотекарів, школи передового досвіду.

Початок діяльності відділу технічної літератури ознаменував нові можливості для удосконалення роботи бібліотек на допомогу виробництву, підвищення техніко-економічної освіти читачів. На заводах, підприємствах, установах організовувалися стоянки бібліобуса, пункти видачі. Головним завданням тоді стала пропаганда економічної політики, науково-технічних знань і передового досвіду. Спільно з обласною радою науково-технічних товариств, обласною радою Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів, Будинком техніки науково-технічних товариств проводилися дні і тижні науки, науково-практичні конференції на такі теми: «Місце і роль прогресивних форм організації праці в інтенсифікації суспільного виробництва», «Реалізація підприємствами зв'язку проектів генеральних схем реконструкції радіотрансляційних мереж», «Робота підприємств молочної промисловості в нових умовах господарювання та шляхи підвищення ефективності їх праці», «Роль новаторів та раціоналізаторів облхарчопрому в прискоренні науково-технічного прогресу», «Робота підприємств фарфорової промисловості в нових умовах господарювання», «Шляхи удосконалення господарського механізму на підприємствах хлібопродуктів» та багато інших.

Для спеціалістів народного господарства систематично організовувалися відкриті перегляди літератури, дні спеціаліста, дні інформації, дні бібліотеки на підприємстві тощо. Темі їх відзначалися актуальністю, розкривали важливі соціально-економічні проблеми, такі, як: «Науково-технічний прогрес і автоматизація виробництва», «Держприймання — новий етап боротьби за якість продукції», «Машинобудування — базова галузь промисловості», «Наукові досягнення — у

виробництво», «Економія матеріально-технічних ресурсів в промисловості», «Автоматизація виробничих процесів у харчовій промисловості» та інші.

Фонд поповнювався тільки спеціальною галузевою літературою з урахуванням запитів і потреб спеціалістів. Джерела комплектування — обласний бібколектор, обмінні фонди науково-технічних бібліотек країни, книжкові магазини. Зібрання відділу на початку його функціонування нараховувало близько 15 тисяч примірників документів, щорічні надходження складали 1500—3000 примірників видань.

У період становлення незалежної Української держави комплектування фонду відділу помітно погіршилося у зв'язку із зменшенням державних асигнувань на утримання бібліотек. Щорічні надходження вже складали 500—600 примірників документів. У кінці 90-х років і на сьогоднішній день вони становлять до 100 примірників видань.

Значну роль у формуванні фонду відіграла рада з комплектування, до складу якої входили не лише працівники відділу, а й провідні спеціалісти основних галузей народного господарства Тернополя. Замовлення здійснювалися на основі тематико-типологічного плану з врахуванням економічного профілю міста й області. Члени ради опрацьовували від 50 до 100 тематичних планів видавництва і бланків для замовлення.

Велика увага приділялася й комплектуванню періодичними виданнями. Преса оперативніше ніж книги та брошури відгукується на проблеми науки, техніки й виробництва, висвітлює нові складні наукові ідеї в досить точній, але доступній формі. Поповнення фонду відділу періодикою завжди було пріоритетним напрямком комплектування. Як і на початку 80-х років, так і на сьогоднішній день у підрозділ щорічно надходить 50—90 назв журналів і газет. Також здійснювалася підписка інформаційних матеріалів, у результаті чого сформувався повноцінний довідково-інформаційний фонд (ДІФ), що містить галузеві енциклопедії, словники, довідники, періодичні видання з питань економіки та техніки.

Швидкі перетворення в інформаційному світі, освоєння комп'ютерних технологій, упровадження нових, ефективних методів управління вимагають постійного підвищення кваліфікації керівників, спеціалістів усіх галузей народного господарства. Реформи в економіці, промисловості спричинили зміни в контингенті читачів. До відділу звертаються менеджери, підприємці, бізнесмени, науковці, студенти

вищих навчальних закладів та інші категорії користувачів, для яких бібліотека є провідним інформаційним культурним центром, а відділ технічної літератури — інструментом безперервної освіти. З урахуванням їх запитів переорієнтовано напрямки формування фонду підрозділу, який поповнюється літературою з питань маркетингу, менеджменту, управління та бізнесу, новітніх технологій.

Відділ технічної літератури тісно співпрацює з органами технічної інформації, стандартизації, науково-технічними товариствами, Тернопільським державним технічним університетом ім. І. Пулюя.

Володіючи багатим потенціалом, орієнтованим на задоволення потреб користувачів, підрозділ намагається зайняти достойне місце в інформаційному просторі серед бібліотек міста.

Для виконання запитів читачів широко використовуються документальні ресурси відділу. Це — понад 50 тисяч примірників книг та наукових і науково-виробничих журналів актуальної тематики з різних галузей техніки, що виходять на території України й Росії, CD та DVD, додатки до періодичних видань. Здійснюючи довідково-бібліографічне обслуговування, застосовуємо інформацію на електронних носіях, з Інтернету.

З 2006 року ведеться електронна база даних СКС відділу технічної літератури. На сьогоднішній день вона нараховує вже понад 5000 записів.

Одним із головних напрямків діяльності відділу є залучення до бібліотеки спеціалістів, майбутніх фахівців, студентів навчальних закладів міста та області. З цією метою щорічно для студентів перших курсів вишів та коледжів організовуються екскурсії бібліотекою з одночасним ознайомленням із новими надходженнями документів на допомогу навчальному процесу з найрізноманітніших тем. Саме тому традиційні дні інформації ми свідомо перетворюємо у своєрідні інформаційні марафони, які дають можливість поряд з основною темою ознайомитися з новинками літератури та періодики, які надходять у підрозділ.

Щорічно відділ обслуговує понад 2000 користувачів. Контингент їх дуже різноманітний. Пріоритетне право на обслуговування мають окремі групи читачів, зокрема науковці, спеціалісти промислового виробництва, державного апарату, органів місцевої влади, працівники освіти, культури, а також студенти.

Значне місце в інформаційній роботі займають книжкові виставки та перегляди літератури з актуальних питань: «Технології XXI століття. Впровадження прогресивних технологій біопалива з рослинної сировини», «Житлово-комунальній сфері — європейський рівень», «Світ високих технологій: програмне забезпечення персональних комп'ютерів», «Людський капітал — стратегічний ресурс інноваційного розвитку промислової політики», «Енергетичний потенціал альтернативної енергетики», «Перспективний напрямок: нанотехнології — це цікаво», «Проблеми охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки життєдіяльності населення (до Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища)», «Легенди космічної доби (історія розвитку космонавтики в Україні)» та інші.

Розповсюдженню відомостей про наявні бібліотечні ресурси допомагають засоби масової інформації, переважно місцеві радіо та преса. Стало системою розміщення на сторінках газет «Свобода», «Вільне життя», «Подільське слово» інформаційних повідомлень про проведені масові заходи, книжкові виставки, надходження у відділ друкованої продукції та періодичних видань.

В ефірі обласного радіо та радіо «Тернопіль» систематично звучать передачі з циклу «Професійні свята», де працівники проводять 7—8 оглядів літератури щорічно. Їх тематика найрізноманітніша: «Комунальний сервіс — по-європейськи» (до Дня працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення), «Нафтогазова енергетика: вчора, сьогодні, завтра» (до Дня працівників нафтової, газової і нафтопереробної промисловості), «Українська присутність в історії світової космонавтики» (до Всесвітнього дня авіації та космонавтики), «Природа — людина — виробництво — екологія» (до Дня навколишнього середовища), «З історії розвитку радіомовлення, телебачення та зв'язку» (до Дня працівників радіо, телебачення та зв'язку) тощо.

Важливим напрямком роботи підрозділу залишається науково-методична допомога книгозбірням області в тісній співпраці з науково-методичним відділом. Фахівці беруть участь і виступають з консультаціями на семінарах, днях спеціаліста для бібліотечних працівників різних систем та відомств.

Для більш широкого ознайомлення спеціалістів галузі техніки та промисловості з новими надходженнями фахових періодичних видань та повного розкриття змісту наявних журналів щоквартально готують-

ся інформаційні списки «Сторінками технічних періодичних видань», які надсилаються в ЦБС області.

Основним завданням відділу впродовж тридцятилітньої історії завжди було сприяння формуванню науково-технічного світогляду користувачів. І допомагали в цьому їм чудові спеціалісти, знавці свої справи: Л. І. Петришина, В. С. Скрипець, В. А. Корженевська, Л. Т. Воронцова, Р. П. Процак, Л. П. Думанська, Л. О. Смолко, Н. В. Крещик, Л. В. Шатарська, Н. М. Ковбасник.

Оксана Бойко, директор Збараської ЦБС

Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації

*Бідна і злиденна душа тієї людини,
яка не має минулого,
якій нічого почерпнути з криниці минулого.*

О. Довженко

Любов до рідної землі, пошана до батька й матері, відчуття належності до свого народу, прагнення пізнати та примножити духовні й культурні надбання та передати їх у спадок наступним поколінням — природні почуття людини кожної національності.

Саме для того, щоб ланцюг духовності народу не переривався, ми зберігаємо й збагачуємо історію краю, відроджуємо найдорожче — забуте слово, мелодію материнської пісні, бабусину колядку чи шедрівку, зберігаємо звичаї, традиції, обряди, історичні нариси про рідний край, збираємо легенди нашої місцевості. Адже це дає можливість кожній людині краще пізнати себе, свій народ, землю, сприяє вихованню глибокої поваги до малої Батьківщини.

Розвиток краєзнавства, безумовно, впливає на процеси державотворення й національного відродження, викликає в людей почуття причетності до подій минулого та сьогодення. Зважаючи на це, в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, покликаних підтримати краєзнавчу діяльність. Залучення до цього процесу органів виконавчої влади, наукових і освітніх закладів, широких кіл громадськості визначено «Програмою розвитку краєзнавства на період до 2010 року» (Постанова Кабінету Міністрів України № 789 від 10.06.2002 р.).

Краєзнавча діяльність має бути одним із провідних напрямів бібліотечної роботи. Це регламентовано «Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України» (наказ Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11.06.96 р.).

Книгозбірні Збаражчини проводять різноманітні краєзнавчі заходи, здійснюється інформаційне забезпечення, видавнича та просвітницька діяльність з питань краєзнавства.

Робота бібліотек ЦБС у цьому напрямку розпочинається з формування краєзнавчого фонду. Книгозбірні, завдяки своїй наполегливості, поповнюють зібрання літератури про край та місцевих видань дарунками від читачів і меценатів, місцевим обов'язковим примірником, шляхом отримання літератури від її авторів під час презентацій та прем'єр, благодійних акцій, придбання книг за кошти, що надходять від надання додаткових платних послуг, а також власною видавничою продукцією: посібниками, довідками, збірниками легенд тощо.

Необхідною умовою успішного формування краєзнавчого фонду є всебічне вивчення складу наявних документів і визначення рівня якості задоволення читацьких запитів. Вироблено перспективну модель розвитку зібрання краєзнавчої літератури, оптимізовано його відповідно до читацьких потреб.

У структурі бібліотечного фонду вирізняємо такі групи документів:

- документи, пов'язані з місцевістю своїм змістом, присвячені видатним особам краю (персоналії);
- документи, пов'язані з краєм своїм походженням (твори місцевого друку, книги місцевих авторів, уродженців краю, незалежно від місця їх видання);
- документи, присвячені краєзнавству, зокрема бібліотечному, рукописні краєзнавчі матеріали: спогади старожилів, нариси про історію села («Моє рідне село», «Моя вулиця», «Легенди рідного краю»), літопис створення бібліотек «Скарбниця розуму людського» (центральна книгозбірня) та бібліотек-філій, історія створення духовних святинь («Духовні святині Збаражчини», «Мученики за віру христову»).

Використання краєзнавчого фонду має інтенсивний та різнобічний характер, коли він знаходить адекватне відображення в довідково-бібліографічному апараті.

Для читачів бібліотек організовано й поповнюються новими матеріалами:

- краєзнавчі картотеки;
- фонд виконаних довідок краєзнавчого характеру;
- тематичні папки-досьє, альбоми газетних вирізок, формуючи які бібліотекарі враховують такі фактори: читацький попит на окремі теми, наявність у фонді книг певної тематики (розгорнуті аналітичні статті, новизна фактів, ілюстративний матеріал);
- колекції оригінальних фотографій, що розкривають минуле та сучасне життя краю, з анотаціями, вирізки фотоматеріалів, опублікованих у районній, обласній пресі; це — це не лише важливий фактографічний матеріал, а й можливість ілюструвати бібліотечні виставки;
- фонд довідкових видань та бібліографічних посібників краєзнавчого змісту, виданих центральною бібліотекою (їх електронну версію розміщуємо на сайті).

Окремих краєзнавчих видань випускається мало, а тому виявляємо інформацію про край шляхом перегляду всіх надходжень до книгозбірні та вивчення різноманітних бібліографічних джерел. Це дає можливість відшукати відомості про район, село, місто в окремих розділах книг, збірників, на сторінках періодики. Важливим в обслуговуванні користувачів є власний доробок: рекомендаційні списки літератури краєзнавчої тематики, індивідуальні рекомендаційні списки, складені за потребами певних користувачів.

Про нові надходження інформуємо читачів за допомогою списків, виставок-презентацій, виставок-анонсів, публікацій у пресі, виступів по місцевому радіо, зокрема під час радіосвітлиці вихідного дня «Духовні перлини», яка діє спільно з районним радіомовленням.

В інформаційній роботі з краєзнавства книгозбірні приділяють велику увагу учасникам краєзнавчих клубів за інтересами, студентам гуртків, шкільних наукових товариств, учителям, керівникам краєзнавчих клубів, гуртків, об'єднань, працівникам Державного історичного заповідника «Замки Тернопілля». Для читачів, що належать до перерахованих груп, бібліотекарі проводять індивідуальне інформування, більш широкого кола — групове та масове у вигляді бібліографічних оглядів, інформаційних переглядів та виставок, тематичних рекомендаційних списків у формі днів краєзнавця, днів інформації.

Перше враження про фонд бібліотеки читач отримує з оформлених книжкових виставок, що є компонентом краєзнавчого кутка «Мій край — моя історія свята». Багато книгозбірень практикують оформлення «Куточка сивої давнини», де розміщено стародавні побутові експонати відповідно до народних обрядів. У бібліотеці-філіалі с. Лоз створено літературну світлицю ім. Б. Харчука.

Книгозбірні Збаражчини пропонують широкий спектр виставкових форм наочної популяризації краєзнавчих документів: виставки-колажі, виставки-спогади, виставки-портрети та інші.

Комплексний характер самого поняття «краєзнавство» спонукає бібліотек до популяризації літератури про край, надання переваги комплексним формам роботи. До них належать і ті, що давно прижилися в книгозбірнях: уроки народознавства, тижні, дні, місячники популяризації краєзнавчої книги, уроки пам'яті, краєзнавчі, історико-краєзнавчі читання, зустрічі з відомими людьми краю, письменниками, літературні краєзнавчі експедиції, прем'єри книг тощо.

Шанобливе ставлення до рідного краю, народних традицій і звичаїв виховуємо, проводячи краєзнавчі дні, уроки пам'яті, вечори історичного портрета; таким чином пропагуємо книги про край, його історію, сучасне життя, розвиток промисловості, сільського господарства, освіти, медицини, культури.

Виявляють читачі знання, отримані з літератури, під час циклу історико-краєзнавчих вікторин «Що? Де? Коли?», «Видатні люди Збаражчини», «Обереги рідної землі», «Легенди рідного краю», літературно-історичної подорожі рідним краєм «Моє коріння й джерело моє».

Проведено ряд літературно-історичних годин, зокрема «Славні імена», «Земле моя! Чи ти пам'ятаєш?», відзначення Дня героя, ушанування видатних людей Збаражчини: Олександра Смакули, Івана Горбачевського, Оксани Лятуринської, Андрія Музички, відомих письменників, уродженців нашого краю: Бориса Харчука, Івана Гнатюка, Івана Горбатого, Петра Сороки та багатьох інших. Ювілеї земляків-літераторів, митців є нагодою для організації персональних книжкових виставок, літературних портретів, бенефісів серії «Ім'я в літературі». Видаємо рекомендаційно-бібліографічні посібники, бібліографічні довідки, інформаційні довідки серій: «Назавжди в пам'яті народній», «На допомогу бібліотекарю», «Духовні острови мого народу», «Наші славні земляки», «Повернуті імена», «Бібліотечна палітра», «Календар

знаменних і пам'ятних дат», «Бібліотека Збаражчини: сторінки історії». Усього — понад 40 посібників.

А місцеві побутові звичаї, народні традиції знаходять відображення в народознавчих вечорах («Збаразькі посиденьки», «Андріївські вечорниці»), засіданнях клубу за інтересами «Надвечір'я», літературних читаннях «Земля моя, душі ясна відрада». Майже кожна філія проводить свято «Моє рідне село», Свято вулиці.

Здавна славиться Збаражчина своїми талановитими майстрами, вишивальницями. У книгозбірнях організуються виставки-експозиції «Таланти нашого краю».

Не оминає бібліотечні заклади природознавче, екологічне краєзнавство. Зокрема, видано інформаційну довідку «Чорнобиль... Трагедія... Пам'ять...», де згадано імена жителів нашої місцевості, ліквідаторів аварії на ЧАЕС, і тих, котрі відійшли у вічність.

У Збаражі вийшла у світ «Червона книга Збаражчини», за сторінками якої проводимо бесіди, діалоги, зустрічі з автором, екологічний портрет нашого села «Що залишили після себе».

Поєднання масових форм роботи з індивідуальними бесідами за книгами, обговорення проблем життя району, населеного пункту, спільна робота зі школами, громадськими організаціями, духовенством допомагає мешканцям ознайомитися, пригадати, вивчити історію рідного краю, відчувти відповідальність за його майбутнє. Укладено договір про творчу співпрацю з Національним заповідником «Замки Тернопілля». Разом із ним проводяться заходи, його наукові працівники є активними учасниками семінарів.

Збирання, збереження й популяризація матеріалів краєзнавчої тематики роблять бібліотеку потрібною місцевій громаді, бо кожне село красиве та неповторне своєю природою, людьми, історією, звичаями, культурою.

Працівники системи вивчають досвід роботи обласних та районних бібліотек, обмінюються набутими знаннями та вміннями. Як підсумок, видано посібники серії «Вивчаємо. Аналізуємо. Впроваджуємо», зокрема: «Історико-краєзнавча робота бібліотеки-філії с. Шили (з досвіду роботи)», «Літературне краєзнавство в бібліотеці-філії села Лози Збаразької ЦБС (з досвіду роботи)», «Бібліотека — осередок патріотичного краєзнавства с. Кобилля (з досвіду роботи)», «Народознавча світлиця старожитностей у бібліотеці-філії с. Синява (з досвіду роботи)».

Проведено районні дводенні семінари-практикуми бібліотечних працівників ЦБС з питань:

- «Організація діяльності сільської бібліотеки на допомогу розвитку краєзнавства»;
- «Краєзнавство: удосконалення довідково-бібліографічного апарату і інформаційного обслуговування користувачів».

Також відбувся професійний тренінг спеціалістів книгозбірень «Краєзнавча робота: сучасний аспект». Протягом трьох років проводилися соціологічні дослідження «Літературне краєзнавство: фонди і читацькі запити».

Бібліотечні працівники наповнюють краєзнавчу діяльність новим змістом, намагаються розкрити щось цікаве, до цього невідоме про свою малу Батьківщину. Усе це пробуджує в користувачів неабиякий інтерес до історії та сучасності рідного краю, спонукає до вивчення народних традицій, звичаїв, мистецтва.

*Мій рідний край мандрівками сповитий,
Сагою рік, медовістю полів,
Золотосяйним половінням жита
І над осіннім зойком журавлів.
Тут вперше рід мій ранньою весною
Рукам дав плуг, і віжки, і батіг,
І перша скиба чорною габою
Покірно пала до дитячих ніг.
Тут вперше я відчув і біль розлуки,
І щастя щем, і радість, і печаль...
Зовуть мене туди врункові луки,
І в роси розсипається кришталь.
І хочеться рукам узяти плуга,
І об стерню вколотися ногам.
Мій край — моя одвічна туга,
Настояна на вірності шляхам.
В. Простопчук*

Олена Проців, завідувачка відділу інформації ОУНБ

Відділ інформації в контексті суспільних перетворень

У кінці 70 — на початку 80-х років в Україні почала діяти галузева система інформації з питань культури та мистецтва. У зв'язку з цим

у 1977 році в Тернопільській ОУНБ створено сектор інформації по культурі та мистецтву. Очолила його Людмила Петрівна Сливко.

Першочерговим завданням підрозділу було систематичне вивчення й своєчасне задоволення інформаційних потреб і запитів працівників галузі культури. Його фахівці здійснювали довідково-інформаційне обслуговування в режимах диференційованого забезпечення керівництва (ДЗК), вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ), надавали довідки в режимі «запит-відповідь» організаціям культури й мистецтва області та ЦБС, керівникам, ученим, спеціалістам регіону на основі використання інформаційних матеріалів органів НТІ, літератури та неопублікованих документів, що надходили у фонд бібліотеки.

Для забезпечення інформацією колективних (установ і організацій) та індивідуальних (окремих користувачів) абонентів обрано найбільш ефективну систему інформаційного обслуговування — вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ). Вона забезпечувала оперативне й систематичне доведення до абонентів інформації поточних надходжень відповідно до конкретних запитів при постійно функціонуючому зворотному зв'язку. Наявність останнього дала можливість корегувати тематику запитів, ураховуючи зміни інформаційних потреб користувачів.

Уже через рік, у 1978 році, сектор обслуговував 48 абонентів. Інформаційне обслуговування здійснювалося за 54 темами. Споживачам інформації направлено 2524 повідомлення. Серед колективних абонентів сектору були централізовані бібліотечні системи області, інші установи та організації культури. Індивідуальними абонентами стали окремі працівники галузі.

Керівники почали одержували відомості в режимі ДЗК. Для них на основі інформаційних повідомлень із районних відділів культури, організацій обласного підпорядкування, матеріалів преси щомісяця готувалася оглядова інформація «Хроніка культурного життя Тернопільської області».

На початку 1981 року сектор перетворено на відділ інформації з питань культури та мистецтв. Очолила його Віра Андріївна Корженевська. У серпні того ж року її змінила справжній ентузіаст своєї справи, фахівець інформаційно-бібліографічної роботи Любов Михайлівна Махобей, яка очолювала підрозділ протягом 13 років. Під її керівництвом діяльність відділу поступово розширювалася: зростала

кількість абонентів інформації, збільшувалося та змінювалося коло тем, за якими здійснювалося обслуговування користувачів. Проводилися огляди з актуальних на той час питань роботи установ культури. Для підготовки інформаційних списків, сигнальної інформації, забезпечення абонентів у режимі ВРІ систематично переглядалися та розписувалися нові надходження книг, газет, журналів, бібліографічних видань. Практично всі керівники галузі, відповідальні працівники були охоплені інформаційним обслуговуванням. Для задоволення потреб абонентів необхідні матеріали замовлялися через МБА та в інформцентрі Республіканської бібліотеки ім. КППС (нині — Національна парламентська бібліотека України).

Відділ надавав інформаційні довідки з питань культури, культурного будівництва, образотворчого мистецтва, музики, театру, музейної справи, охорони пам'яток історії та культури, культурно-освітньої роботи, бібліотечної справи, матеріально-технічного забезпечення об'єктів культури. Для пропаганди досягнень культури, передових форм і методів роботи установ культури і мистецтва проводилися заходи для працівників клубних, бібліотечних закладів, обласних музично-драматичного та лялькового театрів, художніх майстерень, викладачів музичних та художніх шкіл області. Спільно з іншими підрозділами для різних груп користувачів проводилися дні спеціаліста, дні інформації, огляди літератури, перегляди. Організовувалися виставки нових інформаційних видань з питань культури та мистецтва. На радіо та в місцеву пресу надсилалися відомості про роботу закладів культури. Багато уваги приділялося вдосконаленню функціонування галузевої системи інформації в області. Надавалися консультації, практичні поради щодо ведення інформації з питань культури та мистецтва районним бібліотекам, проводилося стажування тощо.

У цей період почав комплектуватися документально-інформаційний фонд (ДІФ) відділу. Головною його складовою частиною стало зібрання неопублікованих документів. Фонд комплектувався передусім тими матеріалами, які мали практичну цінність для установ та організацій культури. Це, насамперед, накази з основної діяльності й постанови колегії управління культури, матеріали обласних і районних нарад, семінарів, науково-практичних конференцій, методичні розробки, рекомендації, узагальнення передового досвіду роботи організацій культури, неопубліковані матеріали Всесоюзного та рес-

публіканських інформцентрів, бібліографічні й рекомендаційні списки літератури.

Роботу відділу в ці роки здійснювали висококваліфіковані фахівці: Марія Ізидорівна Гнатюк, Наталія Юріївна Маскова, Марія Йосипівна Мельник, Тетяна Никифоровна Бабчук та ін.

У 1991 році, після проголошення державного суверенітету та утворення незалежної Української держави, працівники підрозділу визначили основним напрямом своєї роботи сприяння відродженню національної культури. З цією метою готувалися тематичні оглядові довідки, складалися бібліографічні списки тощо. На вимогу окремих користувачів та організацій було підготовлено довідки «Культура і побут населення України», «Відновлення обрядів та свят», «Декоративно-ужиткове мистецтво Тернопільщини» та ін. Для спеціалістів галузі почали випускатися: щомісячний інформаційний бюлетень «Інформація про події суспільного та культурно-мистецького життя області», щотижнева інформаційна довідка «Інформація з питань культури та мистецтва (сторінками періодики), різноманітні тематичні та оглядові матеріали.

У 1994 році завідувачем відділу інформації стала Наталія Юріївна Маскова. У цей час підрозділ, як і вся бібліотека, стикається з цілим рядом проблем: недостатнім фінансуванням, відсутністю нових надходжень та ін. У зв'язку з цим різко зменшується кількість абонентів інформації, звужується коло тем.

У 2000 році відділ реорганізовано в сектор інформації з питань культури та мистецтва, який також очолювала Н. Ю. Маскова. Його завданнями, як і раніше, залишилися сприяння реалізації політики галузі, вивчення передового досвіду. Інформаційне обслуговування абонентів здійснювалося в режимі «запит-відповідь», робота установ культури висвітлювалася на сторінках преси, подавалися відомості про нові надходження неопублікованих документів з питань культури та мистецтва тощо. Готувалися тематичні оглядові довідки про важливі події культурного життя області. Основний акцент діяльності сектору в цей час спрямовувався на висвітлення проблем бібліотечної роботи: розпочато випуск інформаційного анотованого списку «Нові надходження з питань бібліотекознавства», під час обласних семінарів, шкіл передового досвіду проводяться виставки-перегляди нових надходжень, огляди літератури та періодики з бібліотечної справи та ін.

У червні 2004 року, у зв'язку з участю книгозбірні в реалізації інформаційного проекту Міжнародного фонду «Відродження» «Створення регіональних інформаційних центрів та регіональних інформаційних порталів на базі публічних бібліотек», сектор інформації з питань культури та мистецтва реорганізовано у відділ інформації. Його завідувачем стала Олена Ярославівна Проців. Вона очолює його й зараз. Разом із нею працюють справжні ентузіасти своєї справи, висококваліфіковані фахівці інформаційної роботи: Галина Степанівна Моліцька та Костянтин Вікторович Варенюк, які намагаються якнайповніше й оперативніше задовольнити потреби та запити користувачів.

Робота відділу поступово набирає обертів. З кожним роком збільшується кількість абонентів інформації. Так станом на 01.01.2009 підрозділом регулярно обслуговувалося 42 абоненти інформації, у тому числі 10 індивідуальних та 32 колективних. Серед абонентів колективної інформації — голова обласної державної адміністрації, заступник голови ОДА з гуманітарних питань, прес-служба ОДА, управління культури ОДА, мер м. Тернополя, установи культури міста. Розширюється коло тем, за якими надаються довідки, оновлюється та розширюється довідково-інформаційний фонд неопублікованих документів, продовжується формування довідково-пошукового апарату до нього (алфавітна та систематична картотеки).

Ідучи в ногу з часом, фахівці працюють над створенням та підтримкою спеціалізованих баз даних у системі «ІРБІС» («Неопубліковані документи», «Культура Тернопільщини», «Пісні за назвами» (спільно з відділом літератури з мистецтва), «Документи з питань європейської інтеграції»).

Значно розширилася видавнича діяльність відділу. Продовжується підготовка та видання інформаційних бюлетенів «Інформація з питань культури і мистецтв (сторінками періодики)», «Інформація про події суспільного та культурно-мистецького життя Тернопільщини», анотованого бібліографічно-інформаційного списку «Нові надходження з питань бібліотекознавства», щорічного інформаційного списку «Нові надходження неопублікованих документів до Тернопільської ОУНБ».

До них додалися щоквартальні інформаційні анотовані списки «Культура Тернопільщини (сторінками періодики)», веббіографічні покажчики серії «Віртуальний світ...» (за три роки їх підготовлено 10, у тому числі: «Віртуальний світ права», «Віртуальний світ бібліотек»,

«Віртуальний світ екології», «Віртуальний світ вищої освіти в Україні», «Віртуальний світ дистанційної освіти» та ін.).

З 2007 року, за ініціатиби дирекції бібліотеки, працівники відділу розпочали підготовку та видання щорічного бібліографічного покажчика «Культура Тернопільщини: 200_ рік».

У 2008 році підготовлено також бібліографічний посібник «Шмуель Йосеф Агнон: нобелівський лауреат із Тернопільщини», приурочений до 120-річчя від дня народження письменника. Покажчик було презентовано на XVIII Міжнародних Тернопільських нобелівських читаннях. Один примірник видання передано до Шведської королівської бібліотеки в Стокгольмі.

Підготовлені відділом інформаційні матеріали надсилаються в інформцентр Національної парламентської бібліотеки та виставляються для загального доступу на веб-сайті Тернопільської ОУНБ (www.library.te.ua).

Систематично надаються довідки на вимогу користувачів, у тому числі за допомогою мережі Інтернет.

Відділом інформації здійснюється підтримка та адміністрування бібліотечних баз даних у системі «ІРБІС», надається допомога іншим підрозділам в освоєнні програми.

Багато уваги приділяється здійсненню інформаційних проектів. Так у рамках реалізації спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та Міністерства культури і туризму України «Створення регіональних інформаційних порталів на базі публічних бібліотек» спеціалістами відділу створено та підтримується в мережі Інтернет Регіональний інформаційний портал «Тернопільщина» (www.irp.te.ua), який став для Тернопільської ОУНБ новим видом інформаційних послуг, наданих населенню області. Портал надав бібліотеці ефективні засоби систематизації та публікації краєзнавчих матеріалів, забезпечив упорядкування наявних у регіоні інтернет-ресурсів, дозволив розповсюдити універсальну інформацію про наш край у глобальній мережі.

Сьогодні база даних Регіонального інформаційного порталу «Тернопільщина» складається з понад 2300 повнотекстових документів. Інформацію згруповано за 10 розділами, які репрезентують усі сфери життя області: «Регіон і влада», «Новини, засоби масової інформації», «Культура і мистецтво», «Наука і освіта», «Здоров'я, медицина»,

«Бізнес, економіка», «Людина і суспільство», «Товари і послуги», «Транспорт, туризм», «Дозвілля, розваги».

Завдяки здійсненню проекту матеріально-технічна база ОУНБ поповнилася двома комп'ютерами та сервером, на якому зберігається портал.

Результатом співпраці з Тернопільським прес-клубом та реалізації проекту «Створення інформаційних центрів з питань європейської інтеграції» на базі відділу організовано Тернопільський центр європейської інформації.

Поява Центру зумовлена потребою в підвищенні поінформованості громадськості Тернопільщини. Мета його діяльності — надання широкого доступу до інформаційних ресурсів із питань європейської інтеграції та поширення знань про засади функціонування Європейського Союзу, діяльність керівних інституцій ЄС, відносини між Україною та ЄС, політику європейської інтеграції України та європейські цінності. Завданнями Центру є сприяння: поширенню об'єктивної інформації про ЄС, політику європейської інтеграції України та відносини між Україною та ЄС; активній суспільній дискусії щодо різних аспектів процесу європейської інтеграції України; налагодженню різних форм співпраці між громадськими організаціями та органами державної влади у формуванні, реалізації та моніторингу здійснення політики європейської інтеграції України та двосторонніх відносин між Україною та ЄС; встановленню довготривалих партнерських зв'язків між громадськими та просвітницькими організаціями України та країн ЄС.

Велику увагу Центр приділяє обміну інформацією та налагодженню співпраці з освітніми установами, громадськими організаціями, органами державної влади, ЗМІ, іноземними представництвами та європейськими організаціями й установами.

Тернопільський центр європейської інформації здійснює: збір, обробку, зберігання та презентацію матеріалів із питань європейської інтеграції; забезпечення доступу до інформаційних ресурсів мережі Інтернет, фондів Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки та спеціалізованої електронної бази даних із питань європейської інтеграції, наданої Міжнародним фондом «Відродження»; створення електронної картотеки документів із питань європейської інтеграції та забезпечення доступу до неї через веб-сайт бібліотеки; надання консультацій; підготовку та розповсюдження інформаційних мате-

ріалів із питань євроінтеграції; обмін інформацією з освітніми установами, громадськими організаціями, органами державної влади, ЗМІ, іноземними представництвами та європейськими організаціями та ін. У Центрі проводяться різноманітні масові заходи, круглі столи, прес-конференції, зустрічі з цікавими людьми тощо.

Творчий пошук працівників відділу інформації невпинно продовжується.

Леся Машталір, директор Бучацької ЦБС

Бібліотека — центр громадських зв'язків, культурних та соціальних ініціатив

Мальовнича Бучаччина завжди славилася визначними місцями, пам'ятками старовини, знаменитими в Україні та світові уродженцями краю, багатством своєї історії та культури.

Ушановуючи всі ці надбання, трудяться тут на ниві культури, а саме в бібліотечній галузі, працівники 53 книгозбірень централізованої бібліотечної системи.

Сьогодні, у цей непростий час розвитку Української держави, бібліотеки Бучаччини, як, зрештою, і всієї країни, переосмислюють свою місію та завдання на шляху служіння новому суспільству й у світі вимог сьогодення шукають нові підходи до виконання однієї з найголовніших своїх функцій, яку проголошено в Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» — забезпечення вільного доступу людини до інформації.

В умовах провінції Бучацька центральна книгозбірня (якій, до речі, цього року виповнюється 65 років із часу заснування) і бібліотеки-філіали стали основними центрами інформації та просвітництва. Завдяки унікальному поєднанню ресурсів, послуг та індивідуальної підтримки користувачів, в умовах обмежених можливостей для придбання книг, інших носіїв інформації вони є чи не єдиним джерелом доступу до них як малозабезпечених громадян, так і інших соціальних верст населення, відкриваючи можливість задоволення освітніх інтересів, професійного вдосконалення, цивілізованого дозвілля. Звідси випливає й велика значущість цих закладів для місцевої громади.

Активний, творчий, комунікабельний колектив працівників бібліотечної мережі Бучаччини, який завжди готовий до ефективної співпраці з різними установами та організаціями, налічує 70 осіб. З них

95% — це фахівці зі спеціальною освітою, у т. ч. 10 спеціалістів (в основному центральної книгозбірні) мають повну вищу освіту. Бібліотекарі постійно вдосконалюють свою професійну майстерність завдяки різним формам підвищення кваліфікації, серед яких: семінари, тренінги, консультації, виробничі наради, методичні дні тощо. Для завідувачів бібліотек-філіалів проводяться планові навчання роботи з ПК. Це вже замах на перспективу — надія на виконання «Програми комп'ютеризації бібліотек».

У фондах книгозбірень системи, які налічують майже 322 тисячі примірників документів, представлено літературу з усіх галузей знань, а також художні твори для дорослих та дітей. Проте майже 80% зібрання складають видання 80—90-х років, які не користуються вже великим попитом. А тому, аналізуючи наявні та потенційні потреби користувачів, центральна бібліотека та бібліотеки-філії здійснюють доукомплектування фондів шляхом закупівлі необхідної літератури за бюджетні кошти та за рахунок грошей від надання платних послуг. Одними з основних джерел поповнення бібліотечних зібрань залишаються надходження з ОУНБ, у т. ч. видань, випущених за програмою «Українська книга», а також подарунки від організацій та з приватних колекцій у рамках акції «Подаруй бібліотеці книгу». Значно доповнюють фонди ЦБ періодичні видання, які представлені 25 назвами газет і 50 назвами часописів. Значно менше преси надходить у сільські бібліотеки-філії — тільки по 3—5 назв. У цьому плані фінансування підписки періодичних видань, як, зрештою, і поповнення фондів, вимагає більшої уваги з боку влади як на державному, так і місцевому рівнях.

У загальному, книгозбірнями системи обслуговується понад 30 тисяч користувачів, а це — 47% жителів району, з них близько 6 тисяч — юнацтво та понад 8 тисяч — діти. Контингент відвідувачів, особливо центральної бібліотеки, значно розширився за рахунок доступу до віртуальних джерел інформації.

Не залишені поза увагою люди похилого віку, користувачі з обмеженими фізичними можливостями. Для них організовано спеціальні бібліотечні послуги: носіння книг додому, виконання різноманітних довідок, у т. ч. розсилання їх електронною поштою для користувачів, котрі мають ПК, та ін.

Тісна співпраця з органами влади й місцевого самоврядування та потреби місцевої громадськості в інформації про їх діяльність викли-

кали необхідність створення в центральній бібліотеці інформаційного центру «Бібліотека і влада: Цікавимося. Співпрацюємо. Інформуємо». Тут на виставках розміщено й неопубліковану інформацію, документи, що стосуються діяльності різних гілок влади міста, району, плани соціально-економічного розвитку, графіки прийому громадян, номери телефонів різних служб тощо. Допомагають у пошуку необхідних відомостей також відповідні рубрики краєзнавчої картотеки та фактографічної картотеки «Інформаційний банк даних». Користувачі особливо цікавляться матеріалами з таких рубрик Інформаційного центру: «Правовий дайджест», «Влада інформує», «Соціальні служби: захист інтересів, вирішення проблем». Молодь здебільшого звертається до розділу «Пошук роботи: інформація для зацікавлених». При бібліотеках-філіях організовано аналогічні інформкутки, на яких, окрім вибіркової інформації про район, ширше представлено відомості про діяльність сільської влади.

Упровадження в роботу центральної бібліотеки інтернет-послуг дало можливість ефективного й оперативного задоволення різноманітних запитів користувачів. На даний час у книгозбірні 9 комп'ютерів разом із сервером, у т. ч. 1 комп'ютер для обслуговування дітей та користувачів з обмеженими фізичними можливостями. Послугами Інтернет-центру ЦБ користується близько тисячі осіб. В основному це школярі та студентська молодь як Бучача, так і сіл району.

Заслуговує уваги регулярне проведення керівником Інтернет-центру різноманітних тематичних подорожей сайтами циклу «Віртуальний світ цікавого», краєзнавчих екскурсій. Постійно проводяться уроки інформаційної культури «Інтернет-етика», надаються консультації. Відбуваються екскурсії-знайомства з діяльністю Інтернет-центру, у яких беруть участь учні шкіл, професійно-технічних училищ, студенти агроколеджу, інституту менеджменту та аудиту. Здійснюється планове навчання бажаючих оволодіти навиками роботи на ПК. Створюється електронна база даних фонду бібліотеки.

Не на останньому місці й організація видавничої та довідково-інформаційної діяльності ЦБ, зокрема Інтернет-центру та методично-бібліографічного відділу. Завдяки комп'ютеризації центральної книгозбірні став реальним випуск різноманітних вебліографічних покажчиків, серед яких: «Інтернет — для батьків», «Інтернет — для підлітків», «Шукаємо роботу», «Випускникам — навчальні заклади» та ін. Працівниками методично-бібліографічного відділу розробляються та ви-

даються методичні матеріали циклів «Еліт-ракурс», «Краєзнавчий портрет у ракурсі», буклети, біографічні сторінки до ювілеїв видатних діячів краю, різноманітні сценарії вечорів поезії, літературних годин, народознавчих свят («Наша мова — наче пісня калинової сопілки», «Немає переводу добрим звичаям народу», «Поезії роз'ятрений вогонь» тощо), календарно-інформаційні сторінки, попереджувальні довідки та ін.

Усі ці видання, що стосуються не тільки діяльності книгозбірні, а й життя регіону, широко використовуються як працівниками для організації роботи, так і самими користувачами бібліотек ЦБС для отримання цікавої інформації, в основному краєзнавчого характеру.

Узагалі, краєзнавчій діяльності, підтримці патріотичних настроїв громадськості книгозбірні Бучацької централізованої системи приділяють особливу увагу, адже наш край завжди славився своїм героїчним минулим, активною боротьбою за волю та незалежність.

Працюючи в цьому напрямку, у ЦБ уже багато років діє краєзнавча кімната «Благословенний будь, мій краю, отча земле свята». У сільських книгозбірнях оформлено аналогічні краєзнавчі кутки. Тут зібрано матеріали про минуле та сучасне життя м. Бучача та району, а в бібліотеках-філіях, окрім того, — інформацію про історію кожного села. Накопичуються документи про місцеві традиції, пам'ятки історії та культури, видатних людей, уродженців краю, та тих, чия діяльність була пов'язана з нашою місцевістю. Зібрані матеріали оформляються в конволюти.

Налагоджено тісні партнерські зв'язки з місцевими товариствами, громадськими організаціями, зокрема товариствами «Меморіал» ім. В. Стуса та «Просвіта», Союзом українок, краєзнавчим музеєм, краєзнавцями й митцями району, для популяризації знань про історію, героїчне минуле Бучача і сіл району, а також реалізації спільних культурних і видавничих ініціатив, серед яких: спільно проведені години вшанування пам'яті борців-краян, полеглих за волю України, презентації видань про героїчне минуле Бучаччини — книг «За тебе, свята Україно» Нестора Мизака, «За рідний край, за нарід свій», «Зародила героїв Бучацька земля» Орести Синенької, голови Бучацького товариства «Меморіал», та ін. А нещодавно, за поданим п. О. Синенькою матеріалом, працівники ЦБ випустили невелике видання — історико-краєзнавчий екскурс «Мій рідний край. Моя Бучаччина».

Для поширення краєзнавчої інформації й заохочення дітей і молоді до вивчення історії краю та виховання патріотичних почуттів бібліотеки системи тісно співпрацюють зі школами та іншими навчальними закладами міста й району, залучаючи учнів, студентську молодь до участі в культурно-просвітницьких заходах краєзнавчої тематики. Це, зокрема, різноманітні конкурси, літературні та історико-краєзнавчі вікторини тощо. Задля популяризації творчості митців-краян відбуваються зустрічі з літераторами краю, презентації книг, організовуються виставки робіт місцевих художників, майстрів декоративно-прикладного мистецтва, виставки-конкурси робіт юних умільців.

Краєзнавча робота органічно вливається в усю культурно-просвітницьку діяльність книгозбірень, яка теж здійснюється разом із товариствами, владними структурами, творчою інтелігенцією району. Значна частина культурно-просвітницьких заходів пов'язана з молоддю. А тут заслуговує уваги роками напрацьований досвід тісної співпраці центральної бібліотеки з районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді й відділом у справах сім'ї та молоді районної державної адміністрації. Це — проведення засідань за круглим столом, диспутів, зустрічей-акцій на актуальні молодіжні теми, розкриття проблем молодіжного середовища, зокрема: «Наше право — бути захищеними від насильства», «Сімейне життя — творчість двох», «Про Віл/СНІД: ще раз і відверто» та ін. Усі ці зустрічі відбуваються в рамках діяльності молодіжного клубу «Орієнтир», який має морально-правове спрямування й об'єднує у своїх рядах учнівську, студентську, працюючу молодь — активних представників місцевої молодіжної громади, а також залучає до участі всіх бажаючих.

У культурно-просвітницькій роботі працівники книгозбірень використовують найрізноманітніші форми спілкування з аудиторією, а особливо активні: проведення авторських зустрічей, конкурсів, вікторин, народознавчих свят, вечорниць, ігрових інформаційних хвилин із використанням художньої та галузевої літератури, електронних джерел.

Заходи, які відбуваються в ЦБ та бібліотеках-філіалах, супроводжуються аносуванням по місцевому радіомовленню, публікаціями в районній пресі. Окрім того, на сторінках районної газети «Нова доба» місцева громадськість періодично знаходить інформацію про новинки літератури, які поповнюють фонди бібліотек.

Отже, навіть такий короткий огляд діяльності книгозбірень Бу-чаччини свідчить, що їх роль у житті місцевої громади є вкрай важливою. І вона збільшуватиметься залежно від того, як ростиме бібліотека як культурно-просвітницька інституція, котра постійно відстежує динамічні зміни в житті громади, мінливі потреби користувачів і відповідає на ці виклики, пропонуючи нові види послуг.

Тетяна Гаврилюк, завідувачка відділу літератури іноземними мовами ОУНБ

Іноземні мови — шлях до взаєморозуміння та співробітництва

*Не знаючи іноземних мов,
ти ніколи не зрозумієш мовчання іноземця.*

Станіслав Єжи Лец

У сучасному світі вивчення іноземних мов стає більш важливішим та необхідним, тому що саме мова виступає фактором, який забезпечує стабільність у суспільстві, і саме вона є одним з основних інструментів виховання людей, які володіють загальнопланетарним мисленням.

Зростаюча потреба в знанні іноземних мов призвела до створення в 1989 році самостійного підрозділу Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки — відділу літератури іноземними мовами.

За двадцять років існування змінювалися й завідувачі, і працівники, але всі вони підходили до роботи з відповідальністю та любов'ю, і праця кожного з них відчувається й до сьогодні. У різні роки підрозділ очолювали: Л. М. Махобей, О. О. Гавенко, І. П. Свистун, Т. Д. Гаврилюк; бібліотекарями були: Т. М. Нарольська, В. Я. Миськів, О. І. Дяків, В. П. Грицай, Л. В. Яремко. Багато професіоналізму та любові вклали в комплектування й становлення відділу Ірина Петрівна Свистун, яка працює у відділі від дня його заснування дотепер.

Фундамент фонду закладався по крихтах. Перші книжки принесли свідомі тернополяни. Крім комплектування через бібліотечний колектор і книжкові магазини, документи збирали з усіх відділів бібліотеки, а з часом почалася співпраця з благодійним фондом «Сейбр-Світло», Британською Радою, Гете-інститутом з м. Києва, Українсь-

ким науковим інститутом Гарвардського університету. Це дало можливість поповнити фонд відділу суспільною літературою, з філологічних наук, художніми творами, виданнями на допомогу вивченню та викладанню іноземних мов, цінними енциклопедіями («Britannica», «World Book», «Americana»). Завдяки Британській Раді відділ отримав колекцію видань «Бібліотека тисячоліття». Це — чудові взірці класичної літератури, а також визначні пам'ятки мудрості, від Корану та Біблії — до творів відомих світових класиків.

На сьогодні у відділі зібрано документи на різноманітних носіях інформації: книги, газети, журнали, аудіо-, відеокасети, CD та DVD, близько 13 тисяч примірників видань більш ніж 20 мовами світу. Це — художня, навчальна, довідкова література, книги з природознавства, техніки, історії, економіки, політики.

Усі документи, що надходять іноземною мовою, опрацьовуються працівниками відділу (шифрування, обробка, занесення в електронну базу даних). Постійно поповнюються електронні бази даних «Електронний каталог документів іноземними мовами» та «Періодика відділу літератури іноземними мовами».

До послуг користувачів — довідково-бібліографічний апарат фонду відділу: алфавітний та систематичний каталоги видань іноземними мовами (картковий та електронний варіанти).

З вересня 2003 року на базі відділу діє інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», створений за сприяння Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. З його появою, завдяки грантам, придбано нові меблі (стелажі, столи, стільці), техніку (4 комп'ютери, ксерокс, сканер, телевизор, принтер, відеомагнітофон, фотоапарат), фонд поповнився 1000 книг, 200 CD та DVD, з'явилася можливість користуватися Інтернетом. Останні надходження (2008 р.) — проектор, екран, ноутбук та веб-камера — дозволили запровадити нові форми роботи для популяризації інформаційних ресурсів: виїзні заходи в районні бібліотеки, де немає аналогічних центрів, презентації «Вікна в Америку» у вишах міста, проведення семінарів та конференцій у великих залах книгозбірні, не облаштованих необхідною апаратурою.

На сайті ГОУНБ створено розділ «Центр «Вікно в Америку», де можна знайти інформацію про його ресурси та діяльність.

Усі, хто хоче краще пізнати Сполучені Штати, можуть брати участь у програмах, що проводяться протягом року, зокрема відвіду-

вати презентації, лекції, семінари, фотовиставки. Вони проходять за участю американських волонтерів Корпусу миру США, бізнесменів і працівників Посольства США в Україні. У центрі діють два клуби: Клуб любителів американського кіно (перегляд американських фільмів мовою оригіналу) та Клуб любителів англійської мови (зустрічі з волонтерами Корпусу миру).

Організований за зразком американської публічної бібліотеки, використовуючи у своїй роботі техніку, мультимедійне обладнання та впроваджуючи нові форми роботи з користувачами, центр «Вікно в Америку» повністю змінив уявлення про книгозбірню.

Посольство США підтримує й професійний розвиток персоналу. Керівники центру Лариса Яремко (у 2004 р.) та Тетяна Гаврилук (у 2008 р.) відвідали Сполучені Штати Америки в рамках міжнародної програми. Вони розглянули структуру, програми та джерела фінансування американських книгозбірень, ознайомилися з інформаційними ресурсами та технологічними досягненнями в бібліотечній справі.

Робота відділу та центру постійно висвітлюється засобами масової інформації.

Підрозділ співпрацює з культурними товариствами (Болгарським культурно-просвітницьким клубом «Трендафіл», Тернопільською міською молодіжною громадською організацією «Німецька молодь», Польським культурно-освітнім товариством), міжнародними організаціями, вищими навчальними закладами міста. Тут обслуговуються учні шкіл, студенти, науковці, спеціалісти всіх галузей народного господарства.

Хочеться вірити, що відділ літератури іноземними мовами стане для користувачів місцем, куди їм захочеться приходити знову й знову, відкриваючи кожного разу для себе нові можливості отримання знань у різноманітних сферах, пов'язаних із вивченням іноземних мов та культурної спадщини країн світу.

Неля Боднарць, завідувачка відділу обробки літератури та організації каталогів ОУНБ

Каталогізаційні процеси в ТОУНБ: історичні аспекти створення та розвитку

Відділ обробки літератури почав функціонувати в структурі обласної бібліотеки в 1946 повоєнному році. Очолила його Сара Яківна Полонська.

Основним завданням підрозділу на той час було формування книжкового фонду бібліотеки, який нараховував близько 27 тисяч примірників видань. Працівники здійснювали їх індивідуальний і сумарний облік, робили бібліографічний опис і створювали алфавітні та систематичні каталоги.

До організації каталогів працівники відділу приступили в листопаді того ж року, створюючи одночасно алфавітний і систематичний каталоги на основний фонд абонементу та читального залу. Роботу закінчено наприкінці 1947 року. У справі покращення стану каталогів значну роль відіграли республіканські семінари, у яких брали участь наші спеціалісти.

У 1950 році завідувачкою відділу обробки літератури стала професіонал Чарна Ісаківна Маранц. Свою любов до каталогізації вона зуміла передати молодшим колегам: Ярославі Федорівні Петричко та Лідії Іванівні Геращенко. У цей період працівники підрозділу доклали багато зусиль для удосконалення каталогів. Особливу увагу було приділено створенню генерального службового алфавітного каталогу, який функціонує з 1951 року.

У зв'язку з подальшими змінами структури Тернопільської обласної бібліотеки для дорослих відділ обробки літератури та організації каталогів почав діяти в 1971 році як окремий функціональний підрозділ, що змусило перебудувати всю роботу. Працівники почали ґрунтовніше опановувати свою спеціальність. Визначалися питання організації методичної роботи та надання допомоги на місцях. Відділ самостійно або разом з іншими підрозділами проводив семінари, практикуми, консультації, школи передового досвіду для районних і сільських книгозбірень.

У цей час у бібліотеках почав налагоджуватися відкритий доступ до книжкових зібрань. Це сприяло покращенню обслуговування читачів. А розкриття фондів зобов'язувало мати і якісні каталоги. Спеціа-

лісти відділу організували ретельне вивчення та впровадження в роботу рекомендацій республіканської бібліотеки «Про організацію і подальше удосконалення системи відкритого доступу до книжкових фондів у масових бібліотеках Української РСР» (1968).

У 1971 році штат підрозділу нараховував 4 працівники. Тут продуктивно працювали теперішні ветерани: Н. І. Климчук, Л. І. Геращенко, О. В. Базюта. Очолювала відділ Ганна Іванівна Малахова. Невдовзі її змінила Ярослава Федорівна Петричко, яка впродовж багатьох років була незмінним його керівником.

Працівники відділу щорічно опрацьовували близько 18 тисяч примірників видань. Цей процес тривав до 1990 року.

З часом постало питання вдосконалення системи каталогів бібліотеки. І тому в 1972 році проведено роботу з об'єднання систематичного каталогу фонду абонементу та читального залу й створено систематичний каталог бібліотеки з хронологічними рамками (1951—).

На той період у книгозбірні склалася така система каталогів:

1. Генеральний каталог.
2. Генеральний службовий алфавітний каталог.
3. Читацький алфавітний каталог.

Основною класифікацією, як використовувалася в бібліотеці, була УДК (Універсальна десятикова класифікація).

Новим витком у діяльності відділу стала централізація книгозбірень області, що проводилася відповідно до партійних рішень. Розпочалася вона в 1974 році, а в 1980 році вже завершилася. Централізоване комплектування та обробка книг покращили організацію роботи з каталогами. Було підготовлено «Положення про систему каталогів, картотек районної централізованої бібліотечної системи».

Завершивши велику й клопітку методичну та практичну роботу у справі створення ЦБС, обласна книгозбірня в 1980 році розпочала введення в дію нових таблиць ББК. Було розроблено «Заходи по впровадженню бібліотечної класифікації (ББК) в практику роботи державних масових бібліотек Тернопільської області на 1980—1985 роки». Займалася цим завідувачка відділу обробки літератури та організації каталогів Ярослава Федорівна Петричко, яка не тільки здійснила перехід систематичного каталогу обласної книгозбірні на ББК, а й стала головним методистом з переведенню на ББК бібліотек Тернопільщини. Вона підготувала методичну документацію на допомогу книгозбі-

рням області, з її ініціативи проводилися семінари-практикуми, постійно надавалася допомога під час виїздів на місця.

З розпадом Радянського Союзу, із зміною геополітичної карти світу зазнає змін Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК). В основному це стосується суспільних та гуманітарних наук. Каталоги й картотеки редагуються відповідно до вимог часу. Проходить деідеологізація ББК. Насамперед відображаються матеріали національної тематики, відкривається значна кількість нових рубрик, внесено зміни у формування назв окремих розділів. У межах рубрики застосовується зворотно-хронологічне розташування бібліографічних записів, що дозволяє привертати увагу читача до найновіших публікацій.

У цей період постійно відбувається редагування систематичного каталогу для уточнення формулювання назв розділів і рубрик, контролю за наповненням розділів та їх деталізації при накопиченні значної кількості карток за роздільником. Крім того, вилучаються матеріали, застарілі за змістом, а також ті, що не відповідають сучасним політичним і правовим реаліям.

У 90-ті роки відділ обробки та організації каталогів продовжував роботу з вдосконалення обробки друкованих видань, особливо вона посилилася після одержання «Доповнень і виправлень до ББК» (1992). Потрібно було глибоко вивчити зміни та доповнення до таблиць, змінити роздільники в каталозі. Проведено велику роботу з редагування систематичного каталогу. У 1994 році розпочалася часткова рекласифікація читацького СК, продовжувався перегляд рубрик каталогу згідно з доробленими робочими таблицями ББК.

У 1993 році в ТОУНБ настав новий етап у розвитку каталогів і картотек, пов'язаних з комп'ютеризацією бібліотечних процесів. Саме тоді в автоматизованому режимі починає здійснюватися облік фонду, обробка й каталогізація нових надходжень. У 1994 році в роботу відділу обробки літератури та організації введено автоматизовану систему «Електронний каталог», яка призначена для автоматизації процесу обробки книжкових надходжень.

Основна ціль упровадження комп'ютеризації — максимальне задоволення інформаційних потреб користувачів у процесі наукової, професійної, загальнокультурної, освітньої й інших видів діяльності через електронний каталог як засіб доступу до інформації, що зберігається у фонді бібліотеки. На сьогодні електронний каталог книгозбірні нараховує понад 38 тисяч записів. У 2006 році Херсонську систему

«Електронний каталог» конвертовано в нову систему автоматизації бібліотек «ІРБІС». З 2003 року «Електронний каталог» знайшов своє відображення на сайті ТОУНБ. Спеціалісти відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів трудяться над удосконаленням пошукової системи.

На даний час відділ обробки літератури та організації каталогів працює з традиційними та електронними каталогами. Продовжується розвиток каталогів книгозбірні як єдиної системи, де кожен каталог виконує свої функції й тісно пов'язаний з усім бібліографічним апаратом.

Система каталогів та картотек дає можливість користувачам одержувати вичерпну інформацію про всі види документів, що зберігаються у фонді бібліотеки, познайомитися з новими авторами та виданнями, дізнатися про стан, обсяг певних наук, тем, наукових проблем, вивчити терміни, народжені часом.

Сьогодні над створенням автоматизованих баз даних, організацією каталогів і картотек працюють: Н. В. Боднарець, Л. М. Борейко, Г. Д. Мурадин, Л. О. Шарун.

Володимир Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ОУНБ

Історія відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів

Відчуваючи гостру потребу в створенні електронного каталогу бібліотеки, автоматизації процесів комплектування та обробки літератури дирекцією ТОУНБ, за фінансового сприяння управління культури, уперше серед публічних книгозбірень краю, восени 1993 року придбано 4 персональних комп'ютери (АТ 286, 386). Згодом їх об'єднано в локальну мережу із сервером та трьома робочими місцями. Одне з них слугувало працівникам відділу комплектування бібліотечного фонду, а два інших — відділу обробки літератури. З того часу введено електронний облік документів та періодичних видань, розпочалося створення електронного каталогу книгозбірні. Роботу з автоматизації очолив інженер Ярослав Лотоцький.

Саме цей період став початком запровадження комп'ютерних технологій у практику роботи ОУНБ. Того ж 1993 року в бібліотеці з'явився й перший серед закладів культури факс, що дало можливість

оперативно обмінюватися текстовою інформацією з іншими організаціями. Особливо це було важливо під час проведення міжнародних заходів, фестивалів тощо.

У 1996 році книгозбірня вперше отримала доступ до Інтернету, реалізуючи проект Міжнародного фонду «Відродження» з підключення обласних універсальних наукових бібліотек до електронної пошти. Оцінивши можливості глобальної мережі в задоволенні інформаційних потреб користувачів, вона розпочала активну роботу в цьому напрямі.

Вересень 2000 року увійшов в історію ОУНБ як рік створення сектору автоматизації бібліотечних процесів. Очолила його молодий, ініціативний працівник Наталія Вавринюк. Того ж року за підтримки місцевої влади та ТОВ «Стар Софт» дирекцією книгозбірні реалізовано проект створення Інтернет-центру з двома робочими місцями для користувачів. Центр працював за принципом інтернет-кафе й у ньому передбачалася погодинна плата за користування мережею.

У липні 2001 року Тернопільська ОУНБ стала переможцем конкурсу «Інтернет для користувачів публічних бібліотек (LEAP)», оголошеного Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Це дало можливість придбати 5 комп'ютерів та необхідне технологічне обладнання для покращення бібліотечно-інформаційного обслуговування, збільшити кількість додаткових послуг для відвідувачів. Та найголовніше — вони отримали можливість безплатного доступу до Всесвітньої мережі.

Складено нові правила користування Інтернет-центром, згідно з якими тривалість роботи однієї людини за комп'ютером становила 60 хв (за попереднім записом на поточний день). Також увазі відвідувачів пропонувалося зібрання компакт-дисків EBSCO англійською мовою, до якого входили понад 3000 повнотекстових журналів, газет, бюлетенів, близько 1300 брошур і довідників, інших видань із суспільних та гуманітарних наук. Отриману інформацію вони могли записувати на зовнішні носії (дискети).

20 грудня 2001 року відбулося відкриття Інтернет-центру, який до нового року обслужив 26 користувачів. Наступного року кількість відвідувачів становила вже 960.

У січні 2002 року, згідно з програмою «LEAP», створено перший серед закладів культури області веб-сайт Тернопільської ОУНБ (www.library.te.ua).

У травні 2002 року завідувачем сектору автоматизації бібліотечних процесів став випускник факультету комп'ютерних технологій Тернопільського державного технічного університету Валерій Тарасенко. Під його керівництвом робота підрозділу поступово набирала обертів, збільшувалася кількість відвідувачів. Локальна мережа книгозбірні забезпечувала функціонування автоматизованих робочих місць. Почали застосовуватися новітні комп'ютерні технології у видавничій роботі (копіювання, оцифрування документів). Завдяки цьому стало можливим самостійно, без використання сторонніх поліграфічних послуг, здійснювати випуск невеликих накладів якісних друкованих матеріалів, паралельно розміщуючи їх електронні копії на бібліотечному веб-сайті.

Улітку 2002 року В. Тарасенком та програмістом книгозбірні С. Канею модернізовано дизайн інтернет-сторінки ТОУНБ, створено вебліографічні списки для полегшення навігації й пошуку в мережі, розпочато роботу над створенням краєзнавчого розділу «Тернопілля» та електронної бібліотеки.

Для покращення якості роботи Інтернет-центру та розширення спектра інформаційних послуг книгозбірня взяла участь та перемогла в проектах «LEAP Plus» і «LEAP Delta».

3 вересня 2004 по вересень 2007 року сектор очолювала Оксана Тимошук. Основна увага в цей час приділялася наданню якісних інформаційних послуг користувачам, удосконаленню локальної мережі бібліотеки, розширенню, оновленню та покращенню змісту її веб-сайту.

У 2005 році ОУНБ стала базою для проведення семінару-навчальної поїздки «Схід — Захід» для директорів книгозбірень України, які беруть участь у реалізації проекту «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)», «Проект LEAP: підвищення ролі бібліотек у житті місцевої громади». У ньому взяли участь бібліотечні працівники Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей, м. Києва та Автономної Республіки Крим, а також пані Шеріл Бистрянські — заступник аташе з питань культури Посольства США в Україні, пані Ольга Любинецька — помічник радника посла з питань преси, освіти та культури Посольства США в Україні, пані Валентина Пашкова — директор Центру інформаційних ресурсів Посольства

США в Україні, віце-президент Української бібліотечної асоціації, пані Валентина Скар — керівник Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Під час перебування на Тернопільщині учасники семінару відвідали обласну універсальну наукову бібліотеку, обласну бібліотеку для молоді та книгозбірні, де відкрито Інтернет-центри: у Гусятині, Бережанах, Заліщиках, Чорткові та Тербовлі. Крім цього, проводилися зустрічі з фахівцями бібліотечної справи регіону та представниками місцевої влади, презентації, навчальні семінари, відбувалися обговорення широкого кола проблем, пов'язаних із завданням підвищення ролі книгозбірень у житті громади, та обмін досвідом.

У 2006 році сектор автоматизації реорганізовано у відділ автоматизації та механізації бібліотечних процесів. З вересня 2007 року його очолює Володимир Раківський.

На даний час штат підрозділу — 5 чоловік, які працюють над подальшою автоматизацією бібліотечних процесів, забезпечують технічне обслуговування локальної мережі ТОНБ, яка сьогодні об'єднує 33 комп'ютери, надають доступ до Всесвітньої мережі, підтримують діяльність Інтернет-центру, активно трудяться над покращенням веб-сайту.

Основними завданнями відділу є:

- удосконалення внутрішніх технологічних процесів на основі найновіших комп'ютерних і бібліотечних програм;
- покращення оперативності та якості бібліотечно-інформаційного обслуговування;
- сприяння забезпеченню відкритого доступу для широкого загалу користувачів до інформаційних ресурсів мережі Інтернет;
- збільшення додаткових послуг та розширення можливостей для громадян щодо використання національних і світових інформаційних ресурсів;
- підтримання в мережі Інтернет веб-сайту Тернопільської ОУНБ;
- поточний ремонт та профілактичне обслуговування парку обчислювальної техніки бібліотеки;
- забезпечення безперебійної роботи сервера книгозбірні.

Щорічно підрозділ обслуговує понад 700 відвідувачів, якими здійснюється близько 8000 візитів. Користувачі мають можливість безкоштовного доступу до мережі Інтернет. Крім того, їм надаються додаткові послуги: сканування, ксерокопіювання, комп'ютерний набір, запис інформації на зовнішні носії тощо, а також проводяться індивідуальні та групові консультації.

Відділ тісно співпрацює з іншими підрозділами ТОНБ. Його спеціалісти

- здійснюють поетапну автоматизацію всіх бібліотечних технологічних процесів, у тому числі придбання техніки, установку та пуск мережі, впровадження й адаптацію програмних комплексів, створення автоматизованих робочих місць (АРМів) на всіх ділянках роботи;
- надають консультативну допомогу працівникам книгозбірні з питань роботи в мережі Інтернет;
- здійснюють методичне забезпечення та навчання інноваційних технологій в обласній бібліотеці та на регіональному рівні;
- сприяють використанню в діяльності ОУНБ корпоративних бібліотечних ресурсів;
- надають консультативну допомогу користувачам індивідуальними мультимедійними курсів «Inmarket»;
- забезпечують випуск буклетів, інформаційних листівок, оголошень та інших матеріалів книгозбірні.

Юлія Гандзюк, провідний бібліотекар сектору періодики ОУНБ

Сектор періодики

Преса — потужний локомотив усенародної думки.

Віктор Гюго

Процеси культурного будівництва суверенної України тією чи іншою мірою концентруються, нагромаджуються та віддзеркалюються на шпальтах вітчизняних періодичних видань. Тому преса — важливе історичне джерело, засіб формування громадської думки та практичного втілення окреслених рішень. Відомо, що багато істориків-

джерелознавців періодики називають своєрідним «щоденником часу», який і за формою, і за змістом відповідає тому чи іншому суспільству.

З усіх інформаційних винаходів людства тільки преса може встежити за кожною миттю суспільного життя й, разом із тим, зберегти її надовго.

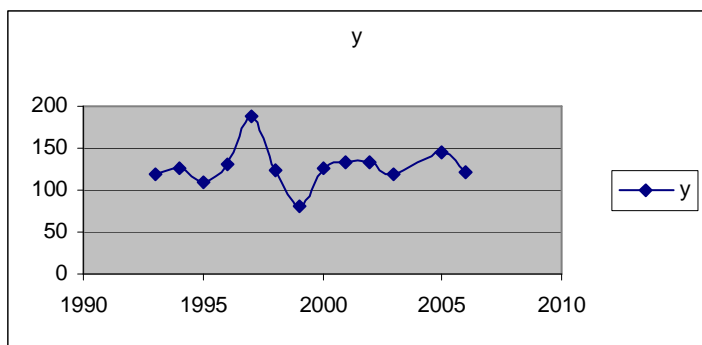
У секторі періодики Тернопільської ОУНБ газети й журнали ретельно підшито, а тематичні матеріали дбайливо описано та вліто в картотеку статей.

Як окрема структурна одиниця, підрозділ працює з лютого 1993 року, але газетний фонд мають й інші відділи:

- відділ красназавчої літератури та бібліографії;
- відділ сільськогосподарської літератури;
- відділ зберігання основного фонду;
- відділ літератури іноземними мовами;
- відділ літератури з мистецтва.

Найстаріше видання газетного фонду — газета «Вільне життя», яка виходить із 1939 року. Бібліотека почала отримувати її ще в 1945 році. З 1991 року видається одна з перших центральних газет — «Голос України», з підшивками якої також мають можливість ознайомитися наші користувачі.

Усього газетний фонд Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки налічує 190 назв. Це — періодичні видання українською, російською, польською, англійською, німецькою та французькою мовами. Вони становлять 0,7% від загального бібліотечного фонду, а їх видача — 14,5% від загальної книговидачі.

Динаміку комплектування газетного фонду ілюструє графік.

Надходження преси упродовж 1993—2009 років видно з таблиці.

Роки	Кількість періодичних видань	Роки	Кількість періодичних видань
1993	118	2002	134
1994	126	2003	118
1995	110	2004	145
1996	132	2005	122
1997	188	2006	142
1998	125	2007	91
1999	81	2008	129
2000	126	2009	88
2001	134		

З кожним роком зібрання періодики збагачувалося кількісно та якісно відповідно до зростання контингенту користувачів і їх читацьких запитів.

Аналізуючи графік, можна зробити деякі висновки. На початку 2000 року покращилася економічна ситуація в нашій країні й це позитивно відобразилося на поповненні фонду сектору періодики. Всесвітня економічна криза 2008 року, яка торкнулася всіх сфер суспільного життя України, вплинула й на фінансування установ культури. Коштів на підписку преси виділялося значно менше. Так у III кварталі 2008 року кількість періодичних видань становила лише 35 назв.

Але на допомогу приходять інтернет-ресурси. Необхідну користувачеві інформацію бібліотекарі знаходять в електронних версіях газет та журналів.

Спеціалісти сектору періодики оперативно та в повному обсязі задовольняють запити читачів, оскільки зібрання підрозділу налічує понад 80 найменувань документів.

Основними джерелами комплектування фонду є «Укрпошта», ДП «Преса», передплатна агенція «Ідея» (Донецьк), ТОВ «Кондор» (Київ).

До послуг користувачів газети: «Урядовий кур'єр», «Голос України», «Україна молода», «День», «Порадниця», «Експрес».

Інформацію про спорт читачі отримують з «Футболу», «Українського футболу» «Команди», «Спортивної газети».

Утім, періодика містить не тільки багато цікавих матеріалів для дозвільного читання, а й надає суттєву допомогу в освіті та самоосвіті. На сторінках газет і журналів фахівці й студенти знаходять потрібну

інформацію з різних галузей знань. Зокрема, економісти та юристи багато корисних відомостей дізнаються з видань: «Галицькі контракти», «Закон і бізнес», «Баланс», «Все про бухгалтерський облік», «Бізнес». Інформація з гуманітарних питань міститься в «Літературній Україні», «Літературній газеті», «Освіті», «Освіті України», «Українській газеті», «Українському слові».

Важливим чинником ефективного функціонування сектору періодики є бібліотечні кадри. Від їхнього професіоналізму, розуміння поставлених перед ними завдань, уміння вирішувати їх оперативно та раціонально нині залежить не лише якість задоволення інформаційних потреб користувачів, а й успішність роботи всієї книгозбірні.

Підгрунтя для активізації діяльності підрозділу заклала його перша завідувачка — Світлана Федорівна Ковтуненко, високоерудована, віддана бібліотечній справі людина. Їй на зміну прийшла Юлія Скурська, яка зарекомендувала себе ініціативним, талановитим організатором. Також у секторі періодики в різні роки працювали й трудяться зараз такі працівники: Світлана Ніколенко, Ірина Бучма, Ольга Корніцька, Лідія Думанська, Наталя Крещик, Надія Кондрат, Юлія Гандзюк.

Спеціалісти організують книжкові огляди, виставки періодики, літературні вечори, прес-тури. У майбутньому планують створити електронну картотеку газет, яку буде розміщено на сайті бібліотеки.

Михайло Лукачат, директор Зборівської ЦБС

Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації

На сучасному етапі духовного відродження незалежної України невід'ємною складовою громадського руху та наукових досліджень є історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам'яті, формування в громадян, передусім у молоді, любові до рідного краю, національного патріотизму, відповідальності за збереження історико-культурного надбання. Тому однією з найпоширеніших тем роботи бібліотеки є краєзнавство, що є одним із пріоритетів діяльності Зборівської ЦБС протягом усіх років її існування.

На виконання «Програми розвитку краєзнавства в області на період до 2010 року» книгозбірні району, розуміючи важливість збереження історичної пам'яті, виховання почуття патріотизму в населення,

популяризації традицій по крихтах збирають відомості про історію села, повертають із забуття імена раніше невідомих діячів.

Для активізації роботи сільських бібліотек із пошуку та поширення серед користувачів документальних джерел та інформації про історію, культуру й сучасне життя краю, з ініціативи методично-бібліографічного відділу, на основі «Положення про районний огляд-конкурс сільських бібліотек» проведено конкурс «Завітай до історії рідного краю». Працівники книгозбірень ЦБС збирали спогади місцевих жителів, легенди, розповіді старожилів, фотографії, різні старовинні вироби, вишивки, предмети побуту. Створювали документально-ілюстровані альбоми, які було представлено в методично-бібліографічний відділ для визначення переможців. У результаті такої клопіткої роботи кожною бібліотекою зібрано матеріали про історію села та впорядковано тематичні папки: «Наші земляки», «Події і люди нашого села», «Звичаї та обряди» тощо. У багатьох із них підготовлено відомості про діяльність «Просвіти».

Завершився огляд-конкурс заключним концертом «Краю мій, ти серцю дорогий», який відбувся в районному будинку культури.

Багато цікавих краєзнавчих матеріалів зібрано в селах Манаїв, Підгайчики, Ярчівці, Чистопади, Підберізці, Серетець, Цебрів, Славна. Велику пошукову роботу здійснили працівники книгозбірень сіл: Загір'я, Озерна, Висипівці, смт Залізців. Її результатом стало створення краєзнавчих кутків при сільських бібліотеках-філіях.

При Зборівській центральній бібліотеці, за ініціативи спеціалістів методично-бібліографічного відділу, відкрито краєзнавчо-етнографічний музей «Ріднокрай», у якому зібрано предмети старовинного побуту, колекції вишитих рушників, одягу. Його окрасою є відтворене подвір'я та українська хата. Діяльність музейної кімнати при книгозбірні сприяє залученню до неї молоді, жителів міста. Разом з учнями шкіл та гімназії організуються народознавчі уроки на теми: «Рушник як оберіг», «Обереги мого родоводу», «Українська хустка», відтворюються обрядові дії Щедрого вечора, свята Андрія, українських вечорниць, Великодніх свят.

Протягом кількох років при районній бібліотеці діє літературно-мистецький клуб «Обрій», заняття якого проходять у музеї. На засіданнях об'єднання вивчається творчість визначних митців нашого краю, організуються конкурси читців «О рідне слово, хто без тебе я?», літературні читання «Яке прекрасне рідне слово! Воно — не світ,

а всі світи...» тощо. Завдяки музею книгозбірня показала своє обличчя під час святкування 360-річчя Зборівської битви. Його із задоволенням відвідали представники Запорізької, Черкаської, Львівської, Івано-Франківської, Донецької, Херсонської, Чернівецької областей, Білорусії та Польщі, які були в захопленні від побаченого.

Але на цьому працівники Зборівської ЦБС не зупиняються. У 2009 році при бібліотеці смт Залізців відкрито музей «Дивокрай». Для цього виділено одну з кімнат, де зроблено ремонт за рахунок селищної ради та спонсорської допомоги. Значне місце тут займають матеріали про видатних людей селища та їх портрети. Також при книгозбірні діє літературна вітальня «Вони родом із Залозеччини» та клуб за інтересами «Ветеран».

Різноманітні форми краєзнавчої роботи допомагають користувачам ознайомитися зі героїчними сторінками життя краю, його знаменитими людьми, звичаями, обрядами. Значний інтерес викликають літературно-краєзнавчі ранки, історико-краєзнавчі вечори, вечори-зустрічі, літературно-мистецькі композиції, які відбуваються в кожному селі.

Бібліотеки проводять зустрічі з письменниками, художниками, ветеранами Великої Вітчизняної війни, вояками УПА, воїнами-афганцями. У рамках цих заходів проведено конкурс творчих робіт молодих літераторів «Тепло долонь і розуму, і серця я Україні рідній віддаю», поетичні замальовки «О світ поезії, любов моя й тривога» (книгозбірня с. Загір'я). Година мистецтва «Художниця нашого краю», присвячена Ярославі Музиці, та читацька конференція «Ізидор Дольницький — літургіст, богослов, святий» пройшли в бібліотеці смт Залізців. Пробуджувати інтерес користувачів до літератури краєзнавчого характеру допомагають книжкові виставки, які діють у книгозбірнях системи: «Сторінки історії рідного краю», «Тернопілля, рідне Тернопілля, земле мила — барвінковий край», «Рідного краю запахи й звуки в серці лишають роз'ятрений світ» та ін.

Низку заходів у районі організовано до відзначення 360-річчя Зборівської битви. Для відродження традицій та звичаїв козацької доби, виховання в молоді патріотизму проведено фестиваль-конкурс «Козацька слава», у якому активну участь взяли бібліотеки системи. Вони здійснювали інформаційну підтримку та виступали у складі художніх колективів. Влаштувалися книжкові виставки: «Над Стрипою — берегом зеленим...», «360 років вікопомної битви», «Гриміла

під Зборовом битва», а також відбулася читацька конференція «Через пагорби, через віки в бій під Зборовом йшли козаки».

Робота бібліотек у цьому напрямку залежить від добре укомплектованого фонду. У кожній книгозбірні він фонд відокремлений і розміщений на окремих стелажах, універсальний за змістом, комплектується документами з різних галузей знань та відображає всі сторони життя краю. До його складу входять книги, періодичні видання, альбоми, карти, буклети, довідники тощо. Головні критерії відбору літератури — наявність у ній інформації про край, книги вийшли на території області й вони належать місцевим авторам.

Добре упорядкований довідково-бібліографічний апарат дає можливість швидко знайти потрібне видання. У бібліотеках ведеться краєзнавча картотека, яка відображає всі виявлені документи про область, район, село. Це — величезна робота. Редагування картотеки здійснюється постійно.

Новинкою краєзнавчого фонду стала книга «Зборівщина: історія та сьогодення», яка вийшла у світ у 2008 році. Її упорядник — житель районного центру Михайло Бігус.

Значне місце в краєзнавчій роботі займає групове та індивідуальне інформування представників керівних структур, органів влади та місцевого самоврядування. При районній бібліотеці, книгозбірнях смт Залізців, с. Озерної діють центри регіональної інформації «Влада інформує», які забезпечують прозорість рішень органів виконавчої влади й місцевого самоврядування та здійснюють інформаційне обслуговування населення й представників влади.

Однією з важливих ділянок краєзнавчої діяльності є видавнича робота. Методично-бібліографічний відділ випустив рекомендаційні бібліографічні покажчики: «Історичними стежками Зборівщини» та «Їх слід на Зборівській землі», присвячені подіями місцевої історії, іменами видатних краян.

Бібліотеки системи тісно співпрацюють із районною газетою «Зборівська дзвіниця», на сторінках якої висвітлюється їх діяльність. Відкрито рубрики: «Видатні люди нашого краю», «Радимо прочитати».

Пошукова робота з краєзнавства триває, планів і задумів багато, затрати часу — великі, але результати зробленого вселяють віру в потребу продовження започаткованого, задуманого та щоденно підтверджуються потребами й запитамися читачів.

Люба Машталір, директор Підгаєцької ЦБС

Обслуговування користувачів: нові підходи, проблеми та перспективи

Одним з актуальних напрямів роботи Підгаєцької ЦБС є обслуговування користувачів.

Діяльність книгозбірень системи спрямована на реалізацію регіональної бібліотечної політики, удосконалення й пошук нових форм задоволення потреб читачів.

Мережа Підгаєцької централізованої бібліотечної системи нараховує 30 бібліотек, з них 2 — центральні та 28 — сільських.

Книжковий фонд ЦБС становить понад 183064 примірників книг. Бібліотечним обслуговуванням, згідно з Єдиною реєстраційною картою, охоплено 17780 користувачів, яким видано близько 376764 примірники документів. Щорічно Підгаєцьку централізовану бібліотечну систему понад 192997 читачів.

Індивідуальна робота з користувачами розпочинається вже від моменту їхнього запису до бібліотеки. Нових читачів ознайомлюють з правилами користування книгозбірнею та з'ясовують їхні інтереси.

Головними напрямками діяльності центральної бібліотеки є: використання документально-інформаційних ресурсів в інформаційному забезпеченні користувачів; вивчення складу читачів, їхніх запитів та потреб, ведення довідково-бібліографічного апарату; групове та індивідуальне розповсюдження відомостей для користувачів; організація масових заходів.

Знати свого читача, його запити та потреби — основа роботи бібліотек. Особливо це важливо в даний час, адже користувачі для того, щоб одержати необхідну інформацію, звертаються не тільки до друкованих документів, а й мережі Інтернет.

Для визначення перспективних напрямків та шляхів подальшого удосконалення інформаційно-бібліотечного обслуговування здійснювалося регіональне соціологічне дослідження «Сільська молодь: ідеали, прагнення, можливості».

Також проведено дослідження «Молодь. Інформація. Бібліотека», метою якого було визначити ресурсне забезпечення та потенціал книгозбірень у роботі з молоддю, вивчити читачькі запити та інформаційні потреби підростаючого покоління, встановити рівень підвищення ефективності бібліотечного обслуговування.

Постійні зміни, що відбуваються в суспільстві, вимагають від бібліотечних працівників посилення уваги до інформаційно-бібліографічної роботи. Базою для довідково-бібліографічного обслуговування в ЦБ є Систематична картотека статей (СКС) та Краєзнавча картотека статей (ККС), які поповнюються новими рубриками: «Земельна реформа», «Україна — ЄС», «Права людини в Україні», «Письменники нашого краю» тощо.

Останнім часом значно розширилося коло абонентів індивідуального та групового інформування. Спеціалісти центральної книгозбірні систематично готують інформаційні, бібліографічно-рекомендаційні списки літератури, організують огляди нових видань, перегляди літератури, інформаційні огляди, книжкові виставки, огляди періодики.

Для задоволення професійних запитів фахівців проводяться дні спеціаліста, дні інформації.

В умовах інформатизації суспільства значна увага в бібліотеці приділяється впровадженню новітніх технологій. У 2005 році розпочалася комп'ютеризація книгозбірні. Це дає можливість здійснювати пошук необхідної інформації, виконувати бібліографічні довідки, знаходити тематичні матеріали для написання курсових і контрольних робіт, створювати бібліографічні списки нових надходжень, тематичні списки; друкувати каталожні картки тощо.

Вагомим джерелом інформації в бібліотеці незмінно залишається книга, проте сучасні студенти із задоволенням користуються послугами мережі Інтернет. Тому спеціалісти центральної бібліотеки у своїй роботі застосовують традиційні та новітні форми поширення видань.

Бібліотекарі навчають читачів грамотно підбирати літературу за темою, знаходити потрібну книгу на полиці. Одним із найефективніших засобів роботи з читачами є наочна популяризація видань. Візитною картою кожної бібліотеки залишаються книжкові виставки, за допомогою яких відвідувачі пізнають світ літератури.

У книгозбірнях є невеличкі куточки, полиці, зокрема: «Наші меценати», «Наші спонсори», «Подаруй бібліотеці книгу».

Оформляються виставки-реклами («Увага! Нова книга»), виставки-сюрпризи («Любителям ... (класики, детективу та ін.), виставки-інформації («Про що говорять дати: Голодомор 1932—1933 років»), виставки-календарі («Україна: погляд крізь століття»), тематичні виставки («Тернопільщина: вік підсумків, вік починань», «І Господь Бог посеред нас», «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття», «Молодь но-

вого тисячоліття: проблеми, захоплення, інтереси»), виставки з нагоди визначних дат тощо.

У діяльності бібліотек значне місце займають масові заходи, які організуються спільно із загальноосвітньою школою I—III ступенів, гімназією, Підгаєцьким аграрним ліцеєм, медичним коледжем, відділом молоді, правоохоронними структурами, громадськими організаціями.

Актуальними в роботі з користувачами й надалі залишаються:

— бібліотечні уроки, екскурсії, дні нової книги («Про книгу і бібліотеку», «Самостійний вибір книг у бібліотеці»);

— дні інформації («Що ти знаєш про Європейський Союз?», «Світ сучасних професій»);

— перегляди, дні бібліографії («Із кращих кращі за свободу сміливо стали на вогонь», «Основи твого здоров'я», «Проблеми виховання молоді», «Вікно в Інтернет»);

— бібліографічні огляди («Барви сонця», «Здоровий спосіб життя», «Сторінками нових книг»);

— вечори, години пам'яті та скорботи, години духовності, години історичної пам'яті, поетичні й літературні години, вікторини, дні матері, години краєзнавства, години духовності, фольклорні, родини свята, свято рідної мови, правові години, дні екології, інформаційні години, години здоров'я, міні-анкетування.

У бібліотеках постійно ведеться робота з людьми похилого віку. В обслуговуванні таких читачів використовується індивідуальний підхід. Бібліотекар не тільки пропонує потрібну книгу, а й підтримує бесіду на будь-яку тему, яка цікавить читача. Розроблено графік обслуговування літніх людей та інвалідів удома.

Підгаєцька ЦБ співпрацює з громадськими організаціями, службами соціального захисту населення.

Одним із основних напрямів роботи бібліотек централізованої бібліотечної системи залишається краєзнавство. Кожна книгозбірня проводить різноманітні зустрічі, інформаційні бесіди, години народознавства.

Взаємодія та діалог читача й бібліотекаря — це ключ до успішного обслуговування. Важливим є перше враження нового читача від книгозбірні, яке визначає, чи стане людина її користувачем. Спеціалісти повинні своїми діями показати, що готові завжди допомогти.

Бібліотекарі працюють, шукають нові форми роботи, продовжують виконувати свою просвітницьку місію — залишаються джерелом знань, центром інформаційної та духовної культури, змістовного проведення дозвілля.

Сьогодні, незважаючи на обмежене бюджетне фінансування, книгозбірні прагнуть створити належні умови для задоволення інформаційних потреб своїх користувачів.

Людмила Калабура, завідувачка відділу обслуговування центральної бібліотеки Лановецької ЦБС

Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації

Невід'ємною складовою діяльності Лановецької ЦБС з формування національного та регіонального інформаційного ресурсу, його всебічного використання є бібліотечне краєзнавство, яке сприяє вихованню поваги до історії та культурної спадщини, розвитку творчих здібностей особистості на основі місцевих традицій і звичаїв.

Популяризація краєзнавчих документів і надання бібліографічної допомоги з питань краєзнавства, пошукова робота здійснюються книгозбірнями району на основі «Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України» (1996) та розпорядження голови обласної державної адміністрації від 6.05.2001 року № 186 «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в області».

У Лановецькій ЦБС для наочної популяризації краєзнавчої літератури, крім традиційних книжкових виставок, тематичних полиць, бібліографічних оглядів «Всі барви рідної землі», «Літопис рідного краю», «В сузір'ї славетних імен», «Лановеччина, мій рідний край, легендою та славою овіяний», проводяться інформаційні та літературні години, літературні вечори на теми: «Краю мій, ти серцю дорогий», «Моя Лановеччина — моя земля квітуча, моєї Батьківщини рідний край», «Моє село — твоя кровинка, Україно».

У творчому доробку бібліотек ЦБС є вже роками напрацьовані заходи, що спрямовані на розвиток народного мистецтва, народних звичаїв, традицій, художніх промислів, властивих етнічній території Великої Волині — нашій Лановеччині.

Серед заходів, що охоплюють найбільшу кількість учасників і людей різного віку та професій, є проведення вже традиційних народ-

но-мистецьких свят «Село моє, для мене ти єдине». Вони організовуються відповідно до ювілейних дат населених пунктів та щороку — у м. Ланівцях. Протягом останніх років такі свята відбулися в селах Білозірка, Борсуки, Боршівка, Буглів, Ванжулів, Верещаки, Вишгородок, Влащенці, Загірці, Передмірка, Татаринці, Юськівці. До їх проведення залучається широкий загал: органи місцевого самоврядування, школи, знані люди села, громадські організації, приватні підприємці та інтелігенція, а також є нагода звернутися за допомогою до спонсорів.

У підготовчий період, з допомогою краєзнавців, ведеться клопітка та цікава пошукова робота з вивчення історії села, його природи, духовного життя. До участі в конкурсах на кращі вишивки, малюнки, композиції квітів, кондитерські вироби залучаються майже всі жителі. Такі заходи сприяють виявленню талановитої молоді, дітей, сімейних колективів, зібранню та запису фольклору населеного пункту. Наприклад, бібліотекар із с. Ванжулова Н. Крива збрала понад 100 родинно-побутових пісень свого села.

Цікавою, змістовною була зустріч-ушанування «Крізь роки пронесли незрадливу любов», присвячена 50-річчю подружнього життя читачів центральної книгозбірні — сім'ї Новосадів. Такий захід у ЦБ відбувся вперше.

Традиційними для центральної бібліотеки є заходи в рамках програми «Лановецькі творчі вечори». Ідея проведення літературно-мистецьких вечорів-зустрічей із видатними людьми нашого краю зародилася ще в 2000 році, коли першим гостем районної книгозбірні став народний артист України, актор Львівського драматичного театру ім. М. Заньковецької О. Б. Гринько. Згодом вітали ланівчани народну артистку України Т. Дідик, народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка І. Марчука.

Для виявлення знаменитих імен нашого краю спеціалісти бібліотеки здійснюють велику пошукову роботу: досліджують історію сіл, зустрічаються з родинами славетних людей за допомогою Львівського товариства «Тернопільщина», детально вивчають фонд періодичних та бібліографічних видань. Сьогодні у списку нараховується понад 60 наших видатних земляків.

І ось уже дев'ять років поспіль приїжджають на отчу землю науковці, урядовці, підприємці, митці. У програмі таких зустрічей — ділові розмови з владними структурами, круглі столи, зустрічі в селах,

де народилися, і, обов'язково, відвідини центральної бібліотеки, що засвідчують записи в книзі почесних гостей, світлини.

Заходи відбуваються за сценаріями, складеними центральною бібліотекою. Захоплюючими були зустрічі з відомим письменником, літературним критиком Т. Сергійчуком «Ви серцем обнялися з рідним краєм, не відцурались тих доріг, де в світ виводила вас мати, де був святим той батьківський поріг», письменником, журналістом Б. Мельничуком «Новела життя Богдана Мельничука» з нагоди його 55-річчя.

«В епіцентрі подій — журналіст» — під такою назвою провели зустріч працівники ЦБ за участю журналістів — вихідців із Лановеччини, котрі працюють у місцевих та обласних засобах масової інформації. Не оминули своєю увагою зібрання голова районної державної адміністрації В. Хомінець, голова районної ради В. Ткачук, начальник відділу культури та туризму А. В. Олексієнко. Під час зустрічі обговорювалися проблеми ЗМІ, секрети успіху найпопулярніших видань, журналісти розповіли про специфіку своєї роботи.

Одним із спрямувань краєзнавчої роботи є культурно-просвітницька діяльність. Багато історичних подій і фактів та чимало імен людей, діяннями яких можна лише гордитися, було перекручено або взагалі викреслено з пам'яті поколінь. Відновити історичну справедливість, повернути співвітчизникам надбання культури, ушанувати достойних особистостей, котрі роки праці, а часто — і життя, віддали заради Батьківщини, — одне із завдань краєзнавців. Є такі люди і на Лановеччині. Під час зустрічі-спогаду «Сліди шукає вся родина, яку лишив ти молодим» повернуто із забуття ім'я О. Арабського, депутата Народних зборів від Нападовецького виборчого округу, який зник безвісти в 1939 році. Захід відбувся за участю його родини та біографодослідника зі Львова Р. Т. Барана.

Урочистою академією «Я син твій, Лановеччино» ушановано ім'я П. Шандрука, уродженця с. Борсуків, генерал-хорунжого армії УНР.

Під час години живопису «Краса душі в полотнах Григорія Трофимчука» відновлено ім'я художника із с. Оришківців. Присутні дізналися багато цікавого про В. Г. Трофимчука від сина та його товариша й учня Г. Басюка.

Крім цього, у книгозбірні організовано творчі зустрічі земляків гуманітарного профілю з працівниками бібліотек, читачами, серед яких: кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв Украї-

ни, проректор Київського Державного університету театру, кіно та телебачення ім. І. Карпенка-Карого П. І. Кравчук, доктор філологічних наук, професор Київського національного університету, письменник, критик, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Г. М. Тонь, заслужена артистка України, народна артистка Сумського драматичного театру ім. Щепкіна Є. Пенчук, професор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, учений-астроном, академік І. А. Климишин, незряча поетеса зі Львова Т. Фролова, поет, історик, лікар, дослідник голодомору П. Ящук та ін.

До 80-річчя від дня народження літературознавця, фольклориста, педагога, громадського діяча, редактора наукових видань, дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка Т. Комаринця проведено урочисту академію «Славний син Передмірки».

Творча зустріч читачів с. Нападівки відбулася з поетом, прозаїком і драматургом В. Фольварочним, а в с. Москалівці — з О. Табачуком, Є. Пінчук-Серебряковою, І. Марчуком.

Також у бібліотеці пройшли презентації книг Б. Головина «Нації незгасний смолоскип» та «Молода «Просвіта» (за участю їх автора та гостя І. Климишина), Й. Свинка та Б. Лановика «Межовий край у вогні», Книг Пам'яті «Чорна тінь Голодомору 1932—1933 років над Тернопіллям» та «Афганістан: 1979—1989».

З нагоди 50-річчя від дня народження Героя Радянського Союзу Я. П. Горошка проведено масовий захід у Будинку культури с. Борщівки та презентацію книг В. Красюка «Память — энергия вечности» і «Бой у кишлака Дури» (за участю автора).

Також відбулася презентація видання «Відчути небо» п'ятьох авторів, яке нещодавно вийшло у світ і вже справедливо завоювало схвальні відгуки цінувальників поетичного слова. Наш талановитий земляк Василь Цибак, учитель математики, згуртував навколо себе колег по перу: Оксану Собчук («Окрилена вітром»), Юрія Матевощука («Прерії»), Оксану та Олену Слободюк («Князь Ігор»). Передмову до книги написав член Національної спілки письменників України, голова обласного літературного об'єднання «Освітняська скриня», її редактор Ігор Бережний.

На знак пошани славетних земляків у читальному залі центральної бібліотеки створено галерею портретів «Гордість Лановеччини — слава України», зокрема вченого-астронома І. Климишина, художника І. Марчука, письменників Г. Штона, В. Фольварочного, особистостей

історичної пам'яті краю: П. Шандрука, О. Арабського, Я. Горошка, І. Климишина-«Крука», Г. Басюка-«Яворенка», артистів: О. Гринька, Т. Дідик, Є. Пінчук-Серебрякової, фольклориста, поета Ю. Горошка та ін. У майбутньому вона й надалі поповнюватиметься новими славними іменами.

Неабияку цінність для збереження пам'яті та примноження історичних відомостей про наш край становить фонд альбомів із публікаціями про видатних людей Лановеччини. Їх — 43.

До ювілейних дат видатних людей нашої місцевості, на допомогу вивченню історії та сьогодення рідного краю випущено: анований бібліографічний список літератури краєзнавчого характеру, виданої у 1991—2001 роках, бібліографічні списки «На цій землі ви народились, цю землю оспівали ви», «Новела життя і творчості Б. Мельничука — письменника, журналіста, краєзнавця» (до 50-річчя від дня народження), «Геофіль Комаринець — літературознавець, фольклорист, громадський діяч», «В. Фольварочний — поет, драматург, заслужений діяч мистецтв», «Мистецьке диво І. Марчука», фундаментальний покажчик «Титан науки І. Климишин» (на основі матеріалів посібника наукової бібліотеки Прикарпатського університету ім. В. Стефаника), «Ланівці: погляд крізь роки» (до 560-річчя з часу заснування м. Ланівців).

Бібліотеки нашої ЦБС й надалі працюватимуть над розвитком краєзнавства в районі, збором відомостей для випуску історико-краєзнавчих нарисів про села Лановеччини та їх знаменитих людей.

Зміст

Від упорядника	4
Відкриття конференції	5
Василь Вітенко. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека: віхи історії, розвиток та сьогодення.....	6
Оксана Сулима. Діяльність науково-довідкової бібліотеки Державного архіву Тернопільської області	19
Надія Черпняк. Сторінками історії обласної бібліотеки	23
Ніна Денисюк. Творча співпраця колективів обласної наукової бібліотеки та міської централізованої бібліотечної системи	28
Людмила Крючиніна. Роль бібліотек у житті місцевої громади.....	30
Світлана Єрошенкова. Методична служба бібліотеки: етапи та особливості розвитку	33
Алла Заруцька. Бібліотека в новітньому інформаційному середовищі: проблеми, завдання, перспективи	41
Тетяна Ковалькова. Книги, люди та життя — це історія жива (історія відділу міського абонементу).....	44
Галина Польова. Історичний аспект формування бібліотечного фонду Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	50
Тетяна Колевінська. Відділ читального залу в історії бібліотеки.....	58
Оксана Колівашко. Просвітництво як гуманітарна місія Чортківської центральної бібліотеки.....	61
Лариса Оленич. Інформаційно-бібліографічний відділ: історія та перспективи розвитку	68
Марія Друневич. Біля краєзнавчих джерел Тернопілля	74
Валентина Скрипець. Скарбниця золотих розсипів.....	81
Володимира Романюк. Відділ сільськогосподарської літератури: історія та сьогодення.....	84
Світлана Осуховська. Мистецтво — це те, що йде від серця.....	88
Надія Крицак. Історія створення та функціонування міжбібліотечного абонементу Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.....	91
Марія Вайшле. З історії відділу технічної літератури	95
Оксана Бойко. Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації	100
Олена Проців. Відділ інформації в контексті суспільних перетворень	105

Леся Машталір. Бібліотека — центр громадських зв'язків, культурних та соціальних ініціатив	112
Тетяна Гаврилюк. Іноземні мови — шлях до взаєморозуміння та співробітництва.....	117
Неля Боднарець. Каталогізаційні процеси в ТОУНБ: історичні аспекти створення та розвитку	120
Володимир Раківський. Історія відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів.....	123
Юлія Гандзюк. Сектор періодики.....	127
Михайло Лукачат. Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації.....	130
Люба Машталір. Обслуговування користувачів: нові підходи, проблеми та перспективи	134
Людмила Калабура. Бібліотечне краєзнавство: досвід, інновації	137

**Бібліотеки області:
віхи історії та тенденції розвитку**

**Матеріали науково-практичної конференції
(2 грудня 2009 року, м. Тернопіль)**

Упорядник: Вітенко В. І., директор Тернопільської ОУНБ

Науковий редактор: Ліскова О. Г., заступник директора з наукової роботи та інформатизації Тернопільської ОУНБ

Редактор: Жовтко Г. Й.

Комп'ютерний набір та верстка: Жовтко Г. Й., Стахурська С. С.

Підписано до друку 21.07.2010. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. 8,4 ум. др.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 10-295.

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
Тернопільське обласне відділення УБА
Б-р Т. Шевченка, 15, м. Тернопіль, 46001.
тел. (0352) 52-52-64, e-mail: admin@library.te.ua
www.library.te.ua